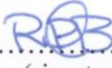

Universitetet
i Stavanger

DET TEKNISK-NATURVITENSKAPELIGE FAKULTET

MASTEROPPGAVE

Studieprogram/spesialisering: Samfunnssikkerhet	Vår.....semesteret, 20..19 ☒ Åpen / ☐ Konfidensiell
Forfatter: Ruth Patricia Brand (signatur forfatter)
Fagansvarlig: Bjørn Ivar Kruke Veileder(e): Christian Kuran	
Tittel på masteroppgaven: Hvordan kan aktører lykkes med risikokommunikasjon? En litteraturstudie av teoriene om risikokommunikasjon. Engelsk tittel: How can actors succeed with risk communication? A literature review of the theories on risk communication	
Studiepoeng: 30	
Emneord: Risikokommunikasjon, kommunikasjon, Risikostyring, Risikopersepsjon, Risiko, Samfunnssikkerhet, litteraturstudie	Sidetall: 89..... + vedlegg/annet: Stavanger, 13/06-19 dato/år

Hvordan kan aktører lykkes med risikokommunikasjon?

En litteraturstudie av teoriene om risikokommunikasjon

Masteroppgave 2019

Ruth Patricia Brand

Forord

Denne masteroppgaven er utarbeidet som et sluttresultat etter et 2-årig masterprogram i Samfunnssikkerhet ved Universitetet i Stavanger. Oppgaven er en selvstendig studie hvor jeg har rettet fokuset mot risikokommunikasjon.

Inspirasjonen for denne oppgaven bunner i en fasinasjon for kommunikasjon og risiko. Dermed falt valget på å undersøke om det er mulighet til å bidra med noe ny forskning til feltet risikokommunikasjon.

Å produsere en masteroppgave er en langvarig prosess. Det er en prosess hvor mye av arbeidet som ligger bak ikke ses, all lesningen, skrivingen, slettingen og omskrivingen som er blitt gjort. Det produktet dere nå har foran dere er den endelige versjonen av oppgaven.

Oppgaven har bydd på utfordringer og frustrasjon. Det er på ingen måte en enkel oppgave og skrive en masteroppgave. Vennskap, familie og ikke minst samboer og kjæreste har måtte stå i litt forskjellig, under masterskrivingen. Derfor vil jeg gjerne rette litt oppmerksomhet mot alle de flotte vennene mine som har tilpasset seg min hverdag, kommet med gode råd, hørt på frustrasjon og klager i tilknytning til denne oppgaven. Tusen takk! Og ikke minst familien som har vært en klippe gjennom hele prosessen. Tusen takk!

Videre vil jeg takke min veileder Christian Kuran for god veiledning gjennom hele masterskrivingen, gode råd, fleksibilitet og konstruktiv kritikk. Det har vært veldig kjekt å arbeide med deg. Tusen takk for all tid du har satt av til å rettlede meg i denne prosessen!

Stavanger, 13. jun. 2019

Ruth Patricia Brand

Sammendrag

Denne oppgaven startet med at jeg personlig er svært fascinert av kommunikasjon. Det å kommunisere kan være svært vanskelig, samtidig så enkelt. Norge er et land med mye mangfold når det kommer til individer i samfunnet. Språk, bakgrunner, nasjonal tilhørighet, erfaringer, sivilstatus og mye mer er med på å gjøre hver og en av oss ulike fra andre. Hvordan endres samtalen når elementet *risiko* settes foran kommunikasjon? Hva sier teorien om risikokommunikasjon? Kan hverdagssamtalen bli uforståelig eller misforstått som følger av dette? Hvordan kan da aktører lykkes med risikokommunikasjon? Problemstillingen ble dermed som følger:

«Hva forteller teorien oss om hvordan aktører innen risikorelatert arbeid kan lykkes med risikokommunikasjon?»

Risiko og hva som er anerkjent som risiko for ulike aktører vil finne plass i oppgaven, og i søket etter et svar på om det er mulig å lykkes med risikokommunikasjon. Valget for oppgaven kom som følger av at jeg ville se på hva som skiller risikokommunikasjon fra den hverdagslige kommunikasjonen. Hvordan aktører kan lykkes med risikokommunikasjon, når hverdagslig samtale mellom venner så lett kan misforstås. Oppgaven fokuserer på hva som skiller risikokommunikasjon og kommunikasjon? Hva sier teoriene om risikokommunikasjon og hva er det som skal til for at aktører skal kunne lykkes med risikokommunikasjon?

Nasjonal sikkerhetsmyndighet viser til at alle sikkerhetsregimer, eksisterer for å beskytte noe som er verdifullt for oss, samfunnet som en helhet. Allikevel er det ikke alltid slik det oppfattes av ulike aktører i samfunnet. Kjeldsen (2014) påstår at det er til ingen nytte om en aktør har både informasjon og kunnskap, i tillegg til både muligheten og retten til å ytre seg, dersom *evnen* til å ytre seg mangler. Ligger det noe i dette retoriske utsagnet som Kjeldsen trekker frem? Er det rett og slett *evnen* til å ytre seg som mangler hos risikokommunikatoren? Evnen til en aktør vil ikke ha noen betydning dersom aktører som arbeider med risikorelatert arbeid ikke anvender den modellen som samsvarer best med både budskapet som skal leveres, og hvilken handling som ønskes utført av mottaker.

Innhold

1	Innledning.....	1
1.1	Oppgavens formål og problemstilling	2
1.2	Oppgavens avgrensninger	3
1.3	Oppbygning av oppgaven.....	3
2	Teori	5
2.1	Kommunikasjon	5
2.1.1	Kommunikasjon i sin enkleste form.....	5
2.1.2	Kommunikasjon og kultur.....	7
2.1.3	Språket.....	8
2.1.4	Media.....	10
2.1.5	Makt og påvirkning	12
2.1.6	George Bateson sin kommunikasjonsteori	12
2.1.7	Retorikk	14
2.2	Risiko.....	16
2.2.1	Utviklingen av statistisk kalkulasjon.....	16
2.2.2	Den menneskelige faktoren og mennesket	16
2.2.3	Risiko sett gjennom ulike fagdisipliner	18
2.3	Risikopersepsjon	21
2.3.1	Perspektiver på risikopersepsjon	21
2.3.2	Group-Grid-modellen.....	23
2.4	Risikokommunikasjon.....	24
2.4.1	Risikokommunikasjon ut til publikum	25
2.4.2	Ekspertenes påvirkningskraft	26
2.4.3	«Beste praksis» prinsipper for risikokommunikasjon	27
2.4.4	Fire modeller for å praktisere «god» risikokommunikasjon og risikostyring	28
2.4.5	Fordeler og ulemper knyttet til risikokommunikasjon	31
2.4.6	Tillit i risikokommunikasjon	32
2.5	Risikostyring	33
2.5.1	Risikostyring en balansegang	33
2.5.2	Utfordringer knyttet til risikostyring	34
2.5.3	Risikokommunikasjonens rolle i risikostyring	35
2.5.4	IRGC- modellen knyttet til kommunikasjon	36
2.5.5	Beslutningstaking i risikostyring.....	37
3	Metode.....	39
3.1	Redegjørelse av vitenskapsteoretisk ståsted.....	39
3.2	Redegjørelse av metodevalg.....	42

3.3 En gjennomgang av metoden	44
3.3.1 Litteraturstudie	45
3.3.2 Utvalg, to måter å gjennomføre en litteraturstudie:.....	46
3.3.3 Søket, Databasesøk og søkeord med inkludering- og ekskluderingskriterier.....	47
3.3.4. Avgrensninger i forhold til litteratursøk:.....	49
3.4 Sammenslått prisma-modell	55
3.5 Oppgavens troverdighet	57
3.5.1 To typer validitet: intern og ekstern	57
3.6 Alternative forskningsstrategier	58
3.7 Svakheter ved oppgaven i forhold til metodevalg	59
4 Drøfting/diskusjon.....	60
4.1 «Hva skiller risikokommunikasjon fra kommunikasjon i litteraturen?»	60
4.2 «Hvordan benyttes risikokommunikasjon i risikostyring basert på litteraturen?»	65
4.3 «Hvilke teoretiske antagelser bør ligge til grunn for å lykkes med risikokommunikasjon?»	70
4.4 Problemstillingen knyttet til forskningsspørsmålene	75
5 Konklusjon	79
6 Referanser.....	80
7 Figur oversikt:	83
8 Tabell oversikt:.....	83

1 Innledning

Figur 1. Risikokommunikasjon¹

«Hei!» er noe de aller fleste hører ganske ofte, og er for de aller fleste lett å forstå. Ofte svarer en automatisk «hei!» tilbake også. Å kommunisere gjør vi mennesker hele tiden. Likevel er det mye som ikke blir oppfattet slik som var tiltenkt. Innenfor risiko faget er det ulike måter å bruke og forstå begrepet *risiko*. Videre er det ikke en felles oppfattelse om hvordan mennesker forstår, tolker eller reagerer når det er snakk om risiko. Dette er det også ulike forklaringer på ut ifra fagområde eller disiplin. Så hvordan skal en kunne arbeide med risikokommunikasjon? Denne masteroppgaven setter søkelys på likheter og forskjeller i teoretisk forståelse av kommunikasjon og risikokommunikasjon. Kommunikasjon er i sin enkleste form forklart ved bruk av en lineær modell, hvor en *sender et budskap til en mottaker*. (Schwebs & Østbye, 2013)

*Risikokommunikasjon er en aktiv prosess for utveksling av informasjon og mening blant enkeltindivider, grupper og institusjoner. Informasjonen kan inneholde meldinger om ulike typer risiko, eller bekymringer, meninger eller reaksjoner på noe som kan bli oppfattet som farlig eller reaksjoner på juridiske og institusjonelle ordninger knyttet til risikostyring.*²

Ut ifra den definisjonen av risikokommunikasjon som er presentert ovenfor er det mulig å se at risikokommunikasjon er noe mer enn kun kommunikasjon av risiko. Det er dette som gjør risikokommunikasjon så interessant. Ved at denne definisjonen trekker inn følelser (bekymringer), meninger og reaksjoner vil det å kommunisere risiko knyttes til mer enn bare til det som skal kommuniseres. Kommunikasjonen bør ses i sammenheng med mottakeren av

¹ (Pearce, 2015)

² ((U.S.), 1989) Definisjonen er oversatt fra engelsk.

informasjonen, og kommunikatoren av et risikorelatert budskap vil mest sannsynlig måtte sette seg inn i hvem budskap skal ut til, hvilke reaksjoner vil dette føre til og mye mer.

Begreper som risiko og risikostyring har overtatt for andre ord med relativt likt begrepsmessig betydning. Risiko har overtatt for begrepene fare og trussel, og risikostyring brukes istedenfor skade- og ulykkesforebygging. (Lindøe, Kringen, & Braut, 2015)

*Hvordan skal en på best mulig måte balansere konflikten mellom det å utforske muligheter på den ene siden og unngå tap, ulykker og katastrofer på den andre siden?*³

Spørsmålet ovenfor kan på mange måter virke å være essensen i risikostyring arbeidet. Kommunikasjon er et element som bør reflektere risikostyring arbeidet fra begynnelse til slutt (Engen, et al., 2017). Hvordan skal ulike aktører kommunisere balansen mellom konflikt og muligheter, når oppfatningen av budskapet avhenger av aktørens eller gruppens persepsjon av fenomenet blant annet.

Risikopersepsjon er essensielt når en skal beslutte om å handle eller ikke, og for når aktører velger hvilke risikoreduserende tiltak som skal utvikles og iverksettes (Engen, et al., 2017). Flere forskere innenfor det psykometriske⁴ forskningsfeltet hevder at vår risikopersepsjon kan spores tilbake til den gang da vi mennesker var jegere og samlere og måtte forholde seg til forskjellige farer i naturen. Risikopersepsjon kan på så måte sies å være en del av menneskets evolusjon for å overleve i en farlig hverdag (Engen, et al., 2017, s. 95)

1.1 Oppgavens formål og problemstilling

Denne oppgaven tar for seg mulige utfordringen knyttet til å drive med risikokommunikasjon. Dette gjøres på bakgrunn av ulike begreper og teorier som vises til i oppgavens teorikapittel.

Opgavens ser på forskjeller og likheter i kommunikasjonsteori og risikokommunikasjonsteori. Ved å trekke inn risikobegrepet og ulike teorier om risiko og ulike individers persepsjon av risiko, settes fokuset mot hva som må til for å kunne lykkes med risikokommunikasjon.

Opgavens formål er å kunne fremstille de sidene som kan være med på å lykkes med risikokommunikasjon, gjennom ulike teoretiske bidrag. De ulike teoretiske bidragene har alle forskjellige barrierer som kan virke inn på hvordan risikokommunikasjonen oppfattes av aktørene som mottakere. Dermed vil arbeidet med å kommunisere risiko på en adekvat måte,

³ (Aven, 2015, s. 13)

⁴ Psykometri er et fagfelt som omhandler teorier og teknikker for måling av psykologiske fenomener. Eksempler på dette er psykologiske tester eller spørreskjemaer som måler evner, holdninger, ferdigheter, livskvalitet eller symptomer på psykiske lidelser. <https://sml.snl.no/psykometri>

fremme risikokommunikasjon ved at offentlige myndigheter eller organer har innsikt i ulike fordeler og begrensninger de ulike teoretiske bidragene fører med seg.

Problemstillingen lyder som følger:

«Hva forteller teorien oss om hvordan aktører innen risikorelatert arbeid kan lykkes med risikokommunikasjon?»

Forskningsspørsmål:

1. «Hva skiller risikokommunikasjon fra kommunikasjon i litteraturen?»
2. «Hvordan benyttes risikokommunikasjon i risikostyring basert på litteraturen?»
3. «Hvilke teoretiske antagelser bør legges til grunn for å lykkes med risikokommunikasjon?»

1.2 Oppgavens avgrensninger

Studiens hovedfokus er på hvordan aktører som arbeider innenfor risikorelatert arbeid kan lykkes med risikokommunikasjon, med bakgrunn i den litteraturen som er innhentet. Ulike elementer er tatt med for å prøve å gi et svar på dette. Oppgaven er derfor avgrenset til å omfatte teori som kan være med å belyse problemstilling og forskningsspørsmål. Risiko, risikopersepsjon, risikostyring, kommunikasjon og risikokommunikasjon er alle begreper som er med for å avgrense oppgaven utforming. Studien er gjennomført ved bruk av litteraturstudie som metode, hvor både databasesøk og snøball-metoden er anvendt. Litteraturen er hentet inn med bakgrunn i metodevalg og avgrensninger satt i forhold til inkludering- og ekskluderingskriterier. Norge og norske forhold blir trukket inn i illustrasjoner og eksempler.

1.3 Oppbygning av oppgaven

Oppgaven er bygget opp av 5 kapitler, der innholdet og målene med de ulike kapitlene er beskrevet nedenfor.

1. Første kapittel er innledningen hvor jeg redegjør for oppgavens bakgrunn, problemstilling og forskningsspørsmål. Utover dette redegjøres det også for de avgrensningene som er gjort i anliggende med problemstilling og forskningsspørsmål.
2. Andre kapittel tar for seg de teoretiske rammene som oppgaven benytter seg av for å svare på forskningsspørsmålene og problemstillingen. I denne oppgaven vil det teoretiske rammeverket inkludere: teori knyttet til kommunikasjon, risikobegrepet og

teorier om risiko. Videre vil det presenteres teori om: risikopersepsjon, risikokommunikasjon og risikostyring.

3. Tredje kapittel tar for seg metoden som er anvendt i oppgaven. De metodiske valgene, gjennomføringen av studien og en begrunnelse for valget av metode fremlegges her.
4. I fjerde kapittel knyttes det teoretiske rammeverket fra kapittel to opp mot den litteraturen som er hentet frem. Ulike aspekter vil i første omgang knyttes til de tre forskningsspørsmålene som er presentert innledningsvis, hvor de vil bli drøftet og redegjort for. Deretter å koble drøftingen opp mot problemstillingen avslutningsvis.
5. Det siste kapitlet starter med en kort oppsummering av viktige punkt i oppgaven. Avslutningsvis redegjøres det for en konklusjon rundt oppgavens problemstilling.

2 Teori

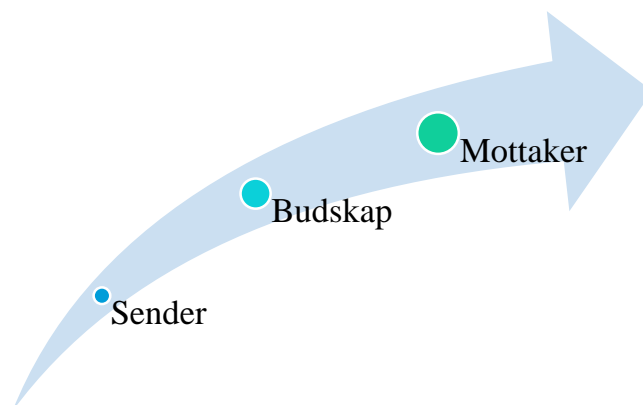
I denne delen av oppgaven skal jeg ta for meg det teoretiske rammeverket for oppgaven. Dette er satt sammen av ulike komponenter for best mulig å svare på problemstillingen og forskningsspørsmålene. Kommunikasjonsteori er det første temaet som presenteres. Det trekkes frem ulike forståelser av kommunikasjon som begrep, ulike modeller og synspunkter på hva kommunikasjon er. Risiko er neste tema, videre tar jeg for meg begrepet og ulike syn på risiko presenteres. Nært knyttet til risiko er risikopersepsjon, risikopersepsjon vil ha en mindre del, da den omtalens en del i tilknytning til risikobegrepet. De to siste temaene er risikokommunikasjon og risikostyring. Risikokommunikasjon presenteres gjennom både tabeller, modeller og teoretiske innspill fra ulike teoretikere. De teoretiske bidragene i risikostyringen knyttes til risikokommunikasjon, og noen generelle trekk ved risikostyring.

2.1 Kommunikasjon

2.1.1 Kommunikasjon i sin enkleste form

Kommunikasjon betyr i moderne norsk å få kontakt, å forstå hverandre, gjøre kjent, etc. (Schwebs & Østbye, 2013, s. 10) Vi mennesker kommuniserer hele tiden, både intendert og ikke-intendert, verbalt og ikke-verbalt. I trafikken bruker flere av oss blinklys og plassering til å kommunisere hvor vi skal til de andre bilistene og andre trafikanter. Denne type kommunikasjon er ikke-verbal, på grunn av at vi ikke sier noe til motparten ved bruk av ord eller lyder. Kommunikasjon kan i sin enkleste form vises ved hjelp av en lineær kommunikasjonsmodell.

Figur 2. Grunnformen til lineære kommunikasjonsmodeller⁵

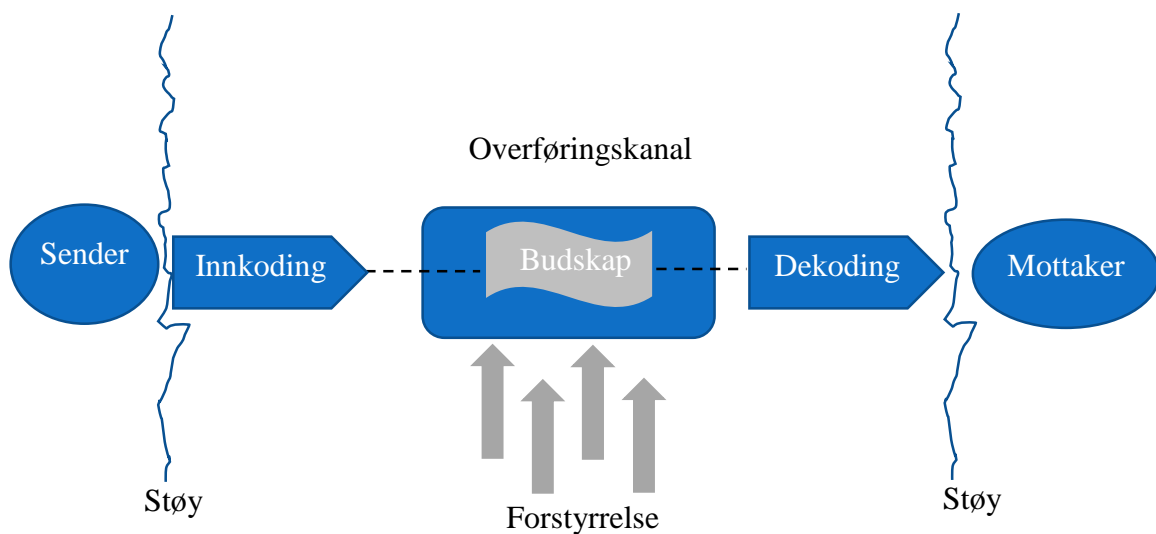

Det er flere ulike måter å beskrive og forklare kommunikasjon, i figuren på neste side er kommunikasjon beskrevet gjennom en lineær kommunikasjonsmodell som tar med litt flere elementer enn Figur 2. Grunnformen til lineære kommunikasjonsmodeller. Modellen er

⁵ (Schwebs & Østbye, 2013, s. 10)

velegnet til å beskrive kommunikasjon når en sender formidler et budskap uten at mottaker kan respondere i sanntid. (Schiefloe, 2011, s. 303) Et eksempel på lineære kommunikasjon kan være: en presidents tale til folket. Figur 3. Lineær kommunikasjonsmodell trekker frem seks ekstra elementer i kommunikasjonen mellom sender og mottaker, som ikke vises til i Figur 2. Grunnformen til lineære kommunikasjonsmodeller. Modellen nedenfor er også kjent som Shannon-Weaver-modellen (1949).

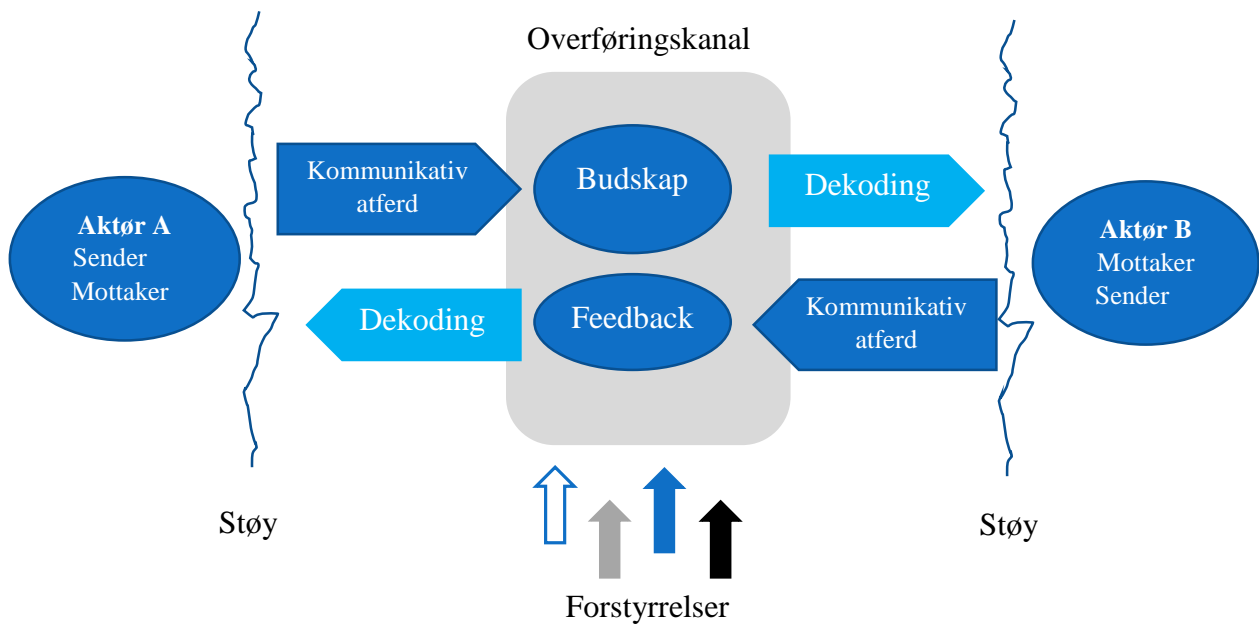
Figur 3. Lineær kommunikasjonsmodell⁶

Hvis en aktør skal ta for seg en samtale mellom to individer er både Figur 2. Grunnformen til lineære kommunikasjonsmodeller og Figur 3. Lineær kommunikasjonsmodell for enkel. Grunnen til dette er at når aktører kommuniserer, reagerer de på hverandre. Aktører må hele tiden forholde seg til det motparten kommuniserer. For å beskrive personlig kommunikasjon bør aktører vurdere en interaktiv kommunikasjonsmodell. Denne modellen tar for seg både den tilsiktede og utilsiktede kommunikasjonen som foregår mellom de ulike partene involvert (Schiefloe, 2011, s. 304)

⁶ (Schiefloe, 2011, s. 303)

Figur 4. Interaktiv kommunikasjonsmodell⁷

2.1.2 Kommunikasjon og kultur

Evnen til å kommunisere er en avgjørende sosial ferdighet, og er dermed avgjørende for å være en integrert del av sosial interaksjon i samfunnet (Schiefloe, 2011, s. 302). Edward Hall maler et noenlunde likt bilde når han snakker om ulike kulturer. Edward Hall er antropolog og argumenterer for at ulike kulturer skiller seg fra hverandre når det kommer til måten individer kommuniserer på (Hall, 1959). Schiefloe påstår at desto mer ulike to individer er med hensyn til tolkninger, verdier og uttrykksmåter, desto mer problematiske er vanlig kommunikasjon. (Schiefloe, 2011, s. 176) Norge er et land sammensatt av individer fra mange ulike bakgrunner og med et bredt mangfold av kulturer. Ulike kulturer og bakgrunner kan gjøre arbeidet med å kommunisere et budskap ut til alle i befolkningen krevende. Med store variasjoner i språkforståelse, språk, kultur, verdier og mye mer, vil fortolkningsrammen av ett gitt medieinnholdet kunne tolkes svært annerledes blant de ulike partene. (ibid)

Kultur kan ses som et filter som kan bedre kommunikasjon, da det gir en fortolkningsramme man kan bruke til å sile ut og gi mening til symboler. (Schiefloe, 2011, s. 176) Samhandlingens kompleksitet vil også være en påvirkende faktor, hvor effektiviteten til kommunikasjonen øker ved økt kompleksitet. (Schiefloe, 2011, s. 176)

⁷ (Schiefloe, 2011, s. 304)

2.1.3 Språket

Ofte er det gjennom språket bruker vi ord og begrep til å uttrykke oss. Språket er regelstyrt og ord har bestemte meninger, men allikevel hender det ganske ofte at vi misforstå hverandre. Derfor er det viktig at en kommunikator tilpasser språket til mottakeren. (Wolland, Thommesen, & Årsheim, 2017, s. 120) Noen ganger kan det tilsynelatende virke som vi er uenige på grunn av at vi bruker ulike ord til å beskrive samme fenomen eller hendelse, selv om aktørene egentlig er enige. (Schiefløe, 2011, s. 305) For aktører som arbeider med risikostyring er det, det som *faktisk sies* i kommunikasjon som er viktig, dette på grunn av at individers meningsdannelse påvirkes av argumentasjon, og derfor bør kommunikatorer nøye studere ytringers faktiske innhold og uttrykksform. (Kjeldsen J. E., 2013)

En gjennomkritisert hypotese som inkluderer språket og dets muligheter til å påvirke oss mennesker er *Sapir-Whorf hypotesen*. Hypotesen er også kjent som «den språklige relativitetshypotesen» og referer til en hypotese om at det bestemte språket som individer snakker, påvirker måten individet tenker om virkeligheten. (Lucy, 2001) Tanker omkring språkets påvirkning på tankene og oppfatninger er opphavet til Humboldt sin språkfilosofi. (Basel, 2012) Humboldt søkte å avsløre rollen som språket kunne ha for idedannelse. Med dette referer Humboldt til at om språket danner ideer, vil språket også spille en rolle i forhold til holdninger hos enkeltpersoner. Med dette argumenterer Humboldt at individer som snakker forskjellige språk må ha ulike verdensforestillinger. (ibid) Dette er også på mange måter tankegangen til både Sapir og Whorf gjennom det Basel viser til i artikkelen «The Sapir- Whorf Hypothesis today». Bernard Comrie (u.d.) viser til at ingen vil være uenige i tanken om at språk og tanke interagerer på mange viktige måter, men det er imidlertid stor uenighet i forslaget om at hvert enkelt språk har sin egen innflytelse på et individs tanker og handlinger.

Basel (2012) viser til at Sapir og Whorf ikke ser de samme egenskapene i språket. Kort kan Sapir sin språklige relativitetshypoteses listes opp som følger:

- a. Språket et individ snakker og tenker i form av, former måten individet oppfatter verden på. (ibid)
- b. Eksistensen av ulike språkssystemer innebærer at ulike aktører som tenker på disse forskjellige språkene, må oppleve verden annerledes. (ibid)

Sapir innså gjennom sitt arbeid at det er et nært forhold mellom språk og kultur. Sapir argumenterer for at språk og kultur ikke kan forstås og verdsettes uten kjennskap til den andre. (Basel, 2012) Språket må settes inn i sammenheng med det samfunnet som det er en del av,

men samtidig må også språket ses på som noe mer enn kun et middel til å løses spesifikke problemer knyttet til kommunikasjon og refleksjon. (ibid) Wolland et al. (2017, s. 120) argumenterer for at språket er det viktigste virkemiddelet til en kommunikasjonsaktør. Videre viser Wolland et al. til at det er et demokratisk problem om innbyggerne ikke forstår sine rettigheter, plikter og muligheter gjennom den informasjonen de får fra det offentlige⁸. (ibid) Uklart språk kan bidra til misforståelser og dette igjen vil kunne kreve en opprydding i etterkant. (ibid)

Whorf er opptatt av grammatikken i språket, i sin språkhypotese. (Basel, 2012) Whorf viser til hvordan grammatiske kategorier er med på at brukerne av et bestemt språk oppfatter verden på en bestemt måte, samtidig som det er med på å begrense oppfatningene. (ibid) Språket opptrer som en ramme, hvor en aktør bare kan oppfatte det som språket gi aktøren mulighet til å oppfatte, eller er mottagelig for. Comrie (u.d.) argumenterer for at språkets relativitet er lett å demonstrere. Comrie påstår at for å snakke et hvilket som helst språk, må du være oppmerksom på betydningen av grammatikken som tilhører det bestemte språket. (ibid) Bernard Comrie viser til et eksempel fra det engelske språket og et eksempel fra det tyrkiske språket i forhold til tidfesting av et fenomen. På tyrkisk vil det være et skille om du faktisk opplevde fenomenet i sanntid eller om du kun er vitne til at det har skjedd, for eksempel; våt gate, derfor regnet det i går. (Comrie, u.d.) For aktører som finner Whorf hypotesen(e) attraktiv vil gjerne hevde at språket et individ snakker påvirker hvordan denne personen forholder seg til den eksterne verden på. (Basel, 2012) Tankegangen er at hvis språk X har et ord for et bestemt konsept, så vil det være lettere for X å referere til dette konseptet enn en taler av språk Y som mangler et slik ord og dermed blir tvunget til å bruke noe som ligger tett opptil det ordet X brukte. Talere av språk X ha lettere for å oppleve forekomster av konseptet. (Basel, 2012)

Basel (2012) argumenterer for at det ligger noe i Sapir- Whorf hypotesen. Han viser til det faktumet at språket spiller en rolle i å forme tanker, endre oppfatning og å skape virkeligheten, og argumenterer for at dette er ubestridelig. (ibid) Likevel trekker Basel frem at det er viktig å se språkets påvirkning i form av *grader* av påvirkning, det er ikke kun språket som påvirker menneskets oppfatning av verden. (ibid) Bernard Comrie argumenterer for at språket bare er en faktor som påvirker tankesettet og adferd hos individer. (u.d.) Videre sier Comrie at hvis Sapir-Whorf hypotesen virkelig er sann, vil andre språklige læring og oversettelser være langt vanskeligere enn det de er. (ibid) Comrie anerkjenner at språket er gjennomgripende, og at deler

⁸ 'Det offentlige' representanter fra stat, fylkeskommune og kommune. (Wolland, Thommesen, & Årsheim, 2017, s. 87)

av Sapir-Whorf hypotesen vil fortsette å tiltrekke seg vitenskapelig oppmerksomhet på grunn av at flere elementer omkring språket ikke er «oppklart». (Comrie, u.d.)

2.1.4 Media

Kommunikasjonsteoretikeren John Durham Peters visert til at begrepene *kommunikasjon og medium* kan spores tilbake til slutten av 1800-tallet. (Ytreberg, 2015, s. 13) Peters påstår at det å kommunisere og reflektere over det å kommunisere er en handling vi har gjort hele tiden. Endring i hvordan vi reflekterer og kommuniserer, kom med fremveksten av moderne medier som har gjort kommunikasjons muligheter og risikomomenter mer aktuelle (ibid). Wolland et al. (2017, s. 7) viser til at en oversikt over de kanalene som er best egnet til å nå ut til ulike målgrupper er viktig, en medieplan er viktig å ha. Nådeløse spørsmål bør en ta høyde for at noen kan stille, det er alltid godt å være forberedt. (Wolland, Thommesen, & Årsheim, 2017, s. 11)

Mediesituasjonen og målgruppers medievaner endrer seg i raskt tempo, derfor er det viktig å være oppdatert. (Wolland, Thommesen, & Årsheim, 2017, s. 52). Å ha et bevisst forhold til målgruppe, hvem aktørene er, og hva slags informasjon disse trenger, er av betydning for å velge rett metode og kanal. (Wolland, Thommesen, & Årsheim, 2017, s. 56)

Schwebs og Østbye viser i boken *Media i samfunnet* at vi i Norge er i kontakt med massemediene til sammen 6-8 timer hver dag. (2013, s. 211) Massemediene kom rundt samme tidspunkt som industrisamfunnet, og var på et tidspunkt sammenliknet med en form for gift som ble sprøytet inn i en blodåre. (Schwebs & Østbye, 2013) De som ble utsatt for dette, hadde lite og ingen mulighet til ikke å bli påvirket. Mediene ble i begynnelsen av 1900 tallet sett på som *allmektige*. (ibid)

I kontrast til mediene som allmektige skulle mediepåvirkningen frem mot 1940 årene få et nytt syn på medienes påvirkningskraft. (ibid) Psykologers og sosiologers studie av menneske gjorde at forskere innenfor disse disiplinene, fant at mediene ikke hadde den gjennomslagskraften som de først hadde trodd. En av faktorene som ble trukket frem er at mennesket er *selektivt i sin eksponering*. Kort vil dette si at vi lar oss påvirke av det som samsvarer best med egne meninger. Wolland et al. (2017, s. 47) viser til at det er stor kamp om oppmerksomheten i det offentlige rom, og ikke rart er det, mener Wolland et al. (2017), når publikum blir overeksponert med bilder, inntrykk og budskap, noe må velges bort.

Mediene ble oppfattet som *makteløse*. (Schwebs & Østbye, 2013) Ut ifra dette kan det virke som at det som kommuniseres gjennom medier ikke vil ha veldig stor påvirkningskraft.

Hvordan lykkes aktører med kommunikasjon og risikokommunikasjon om mediene ikke har en påvirkningskraft? Mediene er ikke uten noen form for påvirkning og noen av disse grunnene vises i oppsummeringspunktene nedenfor. I en kort oppsummering av «de maktesløse mediene» kan vi trekke frem hovedpunktene: (Schwebs & Østbye, 2013, s. 217)

- Dersom alle medier leverer det samme budskapet så vil det øke sjansene for at budskapet skal kunne ha en påvirkningskraft. (ibid)
- På kort sikt har mediene lite påvirkningskraft. Dette forklares ved at publikum tolker innholdet med bakgrunn i egne allerede etablerte meninger og holdninger. (ibid)
- Medier kan få en gjennomslagskraft på områder eller omkring temaer hvor aktører ikke enda har gjort seg opp en mening om saken. Om kilden er opplevd som pålitelig, vil dette øke sjansene for å påvirke. (ibid)
- Massemedia kan ha en direkte virkning på publikums handlinger og atferd, men da må også andre påvirkningsfaktorer være oppfylt. (ibid)
- Avslutningsvis vises det til at budskapet fra media kan svekkes, forsterkes eller omtolkes ved at aktører snakker om medieinnholdet. (ibid)

Pietrucha (2014) antyder at manglende forståelse av nye medieformer og hvordan de påvirker måten vi skriver og tenker på, kan føre med seg ulemper i kommunikasjonssammenhenger. Pietrucha viser videre til at om aktører omfavner nye digitale verktøy, vil dette kunne hjelpe i arbeidet som kommunikator. (ibid)

I 1960-årene stilte forskere seg kritisk til at mediene ikke hadde innvirkning på mennesket, mediene var mektige. (Schwebs & Østbye, 2013, ss. 218-19) Et skille som tidligere ikke var presentert var skillet mellom effekten og konsekvensene av mediebruken, hvor effekten viser til medieinnholdet og konsekvensene er bruken av mediene. (ibid) Budskapet vil tolkes annerledes av ulike aktører og bildet de selv maler vil påvirke hvordan de handler og oppfatter det som mediene distribuerer. Mediene kan være en viktig demokratisk samarbeidspartner og kan ha en demokratisk rolle. (Wolland, Thommesen, & Årsheim, 2017) For å oppnå god kommunikasjon bør legges det vekt på en god dialog med mediene.

«Tillit og troverdighet er sentral i all kommunikasjon»⁹

⁹ (Wolland, Thommesen, & Årsheim, 2017, s. 34)

Hvem som skal kommunisere et budskap er av betydning for at man skal kunne oppnå et godt bilde av hva en sak handler om. En gyllen regel kan være at jo mer overordnet nivå spørsmålet er på, jo lengre oppe i organisasjonen bør det besvares. (Wolland, Thommesen, & Årsheim, 2017, s. 64) Budskapet kan da bli formidlet av en fagperson som har nærhet og kunnskap om temaet. Det vil da få et mer troverdig element over seg, i kontrast til om formidlingen skjer av noen som ikke har like mye kunnskap om temaet.

2.1.5 Makt og påvirkning

Ytreberg (2015, s. 45) argumenter for at man i en kommunikativ sammenheng alltid har muligheten til å oppnå noe. Det er ikke slik at hver en samtale hvor noen snakker sammen alltid har et satt siktemålet. I kommunikasjon omkring temaet risiko vil kommunikatoren som oftest ha et siktemål, i dette legger jeg at man ønsker å mobilisere til en handling eller en tanke rundt det som det informeres om. Om dette er et informativt brev som tar sikte mot hva hvert enkelt hjem burde ha, i form av beredskap eller hvilke medier en skal søke informasjon hos om noe skulle skje, for eksempel i Stavanger området. Disse ulike eksemplene tar sikte mot at en skal handle på en bestemt måte, for å kunne redusere risiko knyttet til en hendelse som kan påvirke store deler av befolkningen. Et eksempel på en slik kampanje er «Du er en del av Norges beredskap» som ble lansert i 2018 av Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. (DSB, 2018) Kampanjen skal i hovedsak gi konkrete råd om hva innbyggere kan gjøre for å forberede seg best mulig, om det skulle skje noe med for eksempel strøm, mobilnett, intranett, transport, vann og avløp. (ibid) For den saks skyld om en eller flere deler av de kritiske samfunnsfunksjonene skulle være midlertidig ute av stand, sabotert eller lignende.

Makt kan utøves i ulike former og trenger ikke være direkte tvangs- eller voldspreget. (Ytreberg, 2015, s. 45) Det er her moderne medier kommer inn påstår Ytreberg, og viser til at historisk sett er det åpenbart at mediene har utvidet mulighetene for påvirkning gjennom kommunikasjon dramatisk. (ibid) Makt kan som sagt ta mange former. En av disse formene er et *bytteperspektiv* hvor aktørene i en relasjon søker å gjøre et bytte. Bestemte parter søker å oppnå noe gjennom dette byttet og her handler det om å handle strategisk. (Schwebs & Østbye, 2013, s. 103) Går vi tilbake til kampanjen fra DSB kan en argumentere for at den søker å gjøre et bytte i form av informasjon, mot handling hos aktørene.

2.1.6 George Bateson sin kommunikasjonsteori

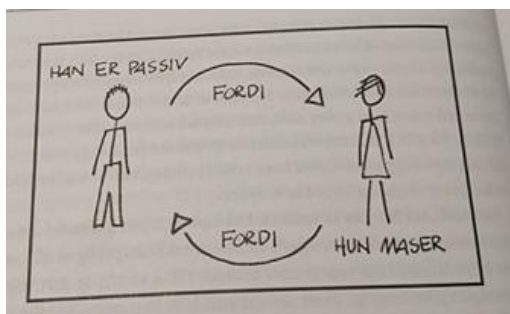
I boken «Kommunikasjon og veiledning» tar Inger Ulleberg for seg George Bateson sin teori om kommunikasjon. Bateson argumenterer at begrepet *kommunikasjon* er rikt på mening og romslig definert. (Ulleberg, 2014, s. 19) For å forstå Bateson sin bruk av begrepet

kommunikasjon, må man ha mange innfallsvinkler. Verden blir til gjennom øynene til den som observerer, dermed kan aktører ikke sitte på en objektiv virkelighetsoppfatning om verden. (Bateson, 1972)

Bateson har et bredt syn på hva kommunikasjon er og inneholder. Derfor er det viktig å se på noen grunnleggende forutsetninger og grunnregler for hvordan kommunikasjon og relasjoner kan forstås på: (Ulleberg, 2014, s. 20)

- *Det er umulig å ikke kommunisere.* Å unngå å kommunisere er kommunikasjon, man velger å kommunisere at for eksempel; dette er noe jeg vil holde meg utenfor, jeg er ikke interessert, jeg er redd for å svare, jeg vil ikke bli sett eller hørt, mulighetene er mange. (ibid)
- *Det kommuniserer alltid om både innhold og forhold.* Bateson påstår at man hele tiden prøver å finne ut hvilke forhold man har til personen man kommuniserer med. Samtidig som man prøver å tolke og forstå innholdet, i forhold til det forholdet man har med personene man kommuniserer med. (ibid)
- *Aktører kommuniserer i et samspill som er sirkulært.* Vi må se vår egen rolle i en relasjon, hvordan den andre personen reagerer er i forhold til oss, som er en del av en bestemt relasjon. Samspillet i en relasjon slik som det er forklart ovenfor er illustrert under:

Figur 5. Sirkulært samspill¹⁰

- *Alle erfaringer er subjektive, all persepsjon er en tolkning.* Vi har alle en ide om hvordan virkeligheten ser ut. Verden blir til gjennom våre ideer, forståelse og persepsjon av de erfaringene vi gjør oss, virkelig. (ibid) Dette gjør også at vi gjennom tidene har hatt ulike forstillinger om hvordan verden ser ut, på grunn av at verden er i konstant forandring.

¹⁰ (Ulleberg, 2014, s. 22)

- *Relasjoner er grunnleggende og basis i kommunikasjonsteori.* (ibid) I dette legges det at vi kommuniserer hele tiden, vi tolker og gir fenomener mening i møte med verden rundt oss. Vi kan ikke ikke-kommunisere med noe.

Bateson argumenter for at flere av oss forveksler våre ideer om virkeligheten, med 'virkeligheten'. Denne 'ideen' er et bilde vi selv har laget oss om et bestemt fenomen eller en bestemt type ting. (Ulleberg, 2014, s. 30) Eksempel: Mange er redde for hunder, hunder generelt, men det er ikke 'selve' hunden aktøren er redd, det er *tankene og ideene* aktøren har om hunden som skremmer dem ifølge Bateson. (ibid). Dette er et fiktivt eksempel, ikke knyttet til Bateson, men for å vise til hvordan våre tanker «lurer» oss når vi snakker om verden og virkeligheten rundt oss.

2.1.7 Retorikk

Studiet av retorikkens former, fremgangsmåter og verktøy stammer fra Antikken. Hvor retorikken var ansett å være en rik kilde til innblikk i kommunikasjon. (Ytreberg, 2015) I boken «Hva er retorikk» tar Jens E. Kjeldsen for seg hvordan retorikere har forklart kommunikasjon ved å studere hvordan mennesker faktisk kommuniserer. Kjeldsen nevner at det som er spennende med retorikk er at hvordan den utspiller seg er avhengig av situasjonen. (Kjeldsen J. E., 2014) I en tidligere publikasjon viser Kjeldsen til at kjennetegn ved retoriske studier, ofte er hvordan studiet av deres kontekstuelle behandling av hvordan bestemte individer, i bestemte situasjoner, konkret handler gjennom kommunikasjon for å påvirke andre aktører. (Kjeldsen J. E., 2013) Uten forståelse av situasjonen og kontekst vil kommunikasjon ikke gi mening og funksjonen av kommunikasjonen vil heller ikke bli oppfattet slik den er tiltenkte. (ibid)

Retorikk som forskningsemne kan beskrives som studiet av *hvordan mennesker gjennom pragmatisk kommunikasjon tilpasser seg sine omgivelser.* (Kjeldsen J. E., 2014, s. 13). Det overordnede målet med retorisk kommunikasjon er å overbevise, og for å kunne oppnå dette, er det ulike funksjoner som må utføres. (Kjeldsen J. E., 2014, s. 14) For det første må man *docere* som det kalles i retorikken. Her informerer, argumenter og opplyser retoriker publikum for å *orientere* de som er 'til stede'. (ibid) For det andre må man *delectare* (behage) gjennom for eksempel: oppmerksomhet, underholdning og sjarm. (ibid) For det tredje må man *movere* som også er et retorisk uttrykk for det å *bevege* eller vekke publikums følelser, slik at de handler på en bestemt måte. (ibid)

Situasjonen retorikken forekommer i er vesentlig. Kjeldsen (2014) tar opp at retorikken er noe som skjer i et tidsrom. Dette forklarer han ved å trekke inn at man ved en juridisk tale sikter til

noe som har skjedd i fortid, når en politiker taler så retter det seg mot fremtiden. Risikokommunikasjon søker å kommunisere fremtidige hendelse som kan til å skje. Når en politiker taler, er det som oftest i en rådgivende genre, noe som i retorikken kalles for *deliberativ* (kommer fra det latinske ordet *libera* som igjen betyr «vekt». (Kjeldsen J. E., 2014, s. 19) Synspunkter blir vektet opp mot hverandre, slik at vi kan avgjøre hvordan vi bør handle. Å utføre *deliberativ* retorikk er noe som Kjeldsen argumenterer for at vi mennesker gjør hver dag, ved å anbefale eller advare mot en spesifikk handling. (ibid) Deliberativ retorikk kan kjennetegnes med at den foregår i offentlighet og argumenterer eksplisitt. Flere grep som er vanlig å bruke i politisk retorikk er: sammenlikninger, konkrete eksempler, levende beskrivelser, påpeke mulige konsekvenser, spille på følelser og oppfordre til en bestemt handling. (ibid)

Retorikken begynte som talekunst, hvor språket stod i fokus og det var gjennom saklig argumentasjon at individer kunne overtalte, men det kan se ut til at avsenderens karakter og troverdighet (etos) har fått ny betydning. (Kjeldsen J. E., 2014, s. 30) Frem til det 20. århundret var blomstrende språkbruk og skuespillerrollen i fokus. (ibid) I dag er det det hverdagslige, naturlige språket som alle kan forstå som brukes for det meste. (ibid) Nåtidens talere benytter seg av teknologi for å hente informasjon, bruker ulike programmer for å skape talen, har manuskripter for og huske det, og PowerPoint til å fremføre den. Her trekker Kjeldsen (2014) frem at teknologien tar over, og at det ved bruk av all denne teknologien er en større risiko for at taleren selv havner i skyggen.

Fordi ett samfunn er noe som hele tiden skapes og gjenskapes gjennom kommunikasjon. (Kjeldsen J. E., 2014, s. 62) Krever dermed et godt samfunn, en åpen offentlighet, hvor slik kommunikasjon kan finne sted. En åpen diskusjon behøver tre konkrete omstendigheter som til sammen skaper en felles retorisk offentlighet. (Kjeldsen J. E., 2014, s. 63)

1. *Retten til å ytre seg for alle* (ibid)
2. *Muligheten til å ytre seg for alle* (ibid)
3. *Tilgang til relevant kunnskap og synspunkter i offentlige saker* (ibid)

Disse tre innslagene er essensielle, men deres verdi er liten om aktøren ikke har: *evnen til å ytre seg* slik at aktøren blir hørt. Det er til ingen nytte om en har både informasjon og kunnskap, i tillegg til muligheten og retten til å ytre seg, med mindre en har evnen til å ytre seg. (Kjeldsen J. E., 2014, s. 64) Kjeldsen (2014) påstår at dette er fundamentet for en felles og velfungerende

offentlighet: hvor fundamentet for et demokratisk samfunn er retorisk evne til å yte bruk av den og kompetansen hos samfunnsmedlemmene.

2.2 Risiko

Risiko som begrepet har over noen hundre år endret dets mening og er brukt til å beskrive langt flere alminnelige situasjoner enn tidligere. (Lupton, 2013, s. 5) Risiko ble i middelalderen i tilknytning til maritim forsikring knyttet til risiko på sjøen. Hvor risiko ble tilskrevet unaturlige evner (Guds handling, a force majeure¹¹, en storm etc.), og med dette kunne ikke noen tilskrives noe ansvar for en eventuell uønsket hendelse (Ewald, 1993, s. 226)

2.2.1 Utviklingen av statistisk kalkulasjon

Utviklingen av statistiske kalkulasjoner av risiko og en blomstrende forsikringsindustri ble et vendepunkt for behandlingen av risiko relaterte fenomener. Fenomener som ble oppfattet som risiko ble beskrevet, anslått og kvantifisert på en slik måte at de kunne med beste utfall avverges helt. (Beck, 1992) Ved at begrepet risiko blir et kalkulerbart fenomen, må måten risiko kommuniseres på, dermed endres. Begrepet har fått tildelt nye rammer for referanse ved brukt av matematikk, derfor er det nødvendig å endre kommunikasjonen til å inkludere den nye teknologien. Risiko var, og er i ulike disipliner ansett å være *sannsynlighet x konsekvens*. (Aven, 2015)

Aven (2015) argumenterer for at risiko er noe mer en *sannsynlighet x konsekvenser*. Risiko må også knyttes til usikkerhet og i boka «Risikostyring» defineres risiko = (C, U), denne definisjonen referer til risiko som en kombinasjon av konsekvensene C av aktiviteten og tilhørende usikkerhet U (vi vet ikke hva C vil bli). Sannsynlighet blir i denne definisjonen knyttet til usikkerheten, i forhold til hvor trolig er det at en hendelse inntreffer. Det som er viktig å legge merke til i fremstillingen av risiko ovenfor, er at Aven (2015) legger til at liten usikkerhet ikke nødvendigvis betyr liten risiko.

2.2.2 Den menneskelige faktoren og mennesket

Ved det nittende århundre skulle det vise seg at enda en faktor ville påvirke i hvordan vi oppfatter risiko, mennesket. Mennesket ble nå inkludert som en faktor når det kom til risiko og hvordan den fant sted. Gjennom menneskelige handlinger, menneskets frihet, i relasjonene mellom dem, og i det hele tatt menneskets assosiasjoner i samfunnet. (Ewald, Two Infinities of

¹¹ *Force majeure* kan oversettes fra fransk som «større krefter» (Wikipedia, 2016), hovedpoenget med begrepet i denne oppgaven er at ingen kan holdes til ansvar for det som har hendt på grunn av hendelsenes ekstraordinære omfang, som er utenfor de involverte partenes kontroll. Det er et forbehold som kan gjøre at partene kan bryte en kontrakt (maritim forsikring eksempelvis). (Lødrup, 2018)

Risk, 1993, s. 226) Ved at mennesket blir en del av faktorene som påvirker hvordan risiko blir oppfattet og hvordan den utfolder seg når en uønsket hendelse skjer, vil dette legge ansvar på mennesket. Dette ansvaret var for noen hundre år siden tildelt naturen og dens krefter. (Lupton, 2013, s. 6) Mennesket blir ved begynnelsen av det nittende århundre stilt til ansvar for de hendelsene som finner sted, og med dette vil risiko igjen endre karakter. Uforutsette hendelser er nå beskrevet gjennom handlinger utført av mennesker og ikke som Guds vilje. (Giddens, 1990)

Risiko vil alltid være vurdert av noen, og vil med dette alltid bære med seg preget av den som ser og vurderer den. (Engen, et al., 2017) De fleste av oss kjører bil uten å tenke så alt for mye over risikoen det kan innebære, vi reiser på ferie, gjerne ved bruk av fly eller tog, nok en gang vil de fleste av oss ikke sitte å tenke på risikoene som kan ramme oss. For noen er det å ta ulike risikoer opplevd som positivt, et adrenalinkick. I situasjoner hvor aktøren selv føler at aktøren har kontroll over utfallet viser forskning at individer har en mye høyere sannsynlighet for å utsette oss for en ulykke eller hendelser med ett negativt utfall. (ibid) Toleransen for å utsette seg for risiko er et subjektivt og ikke objektivt fenomen. (Schiefløe, 2011, s. 322)

Lupton trekker frem at det er sju kategorier av risiko som er med på å påvirke hverdagen vår og hvilke valg vi tar (Lupton, 2013, s. 22). Disse sju vil jeg liste opp kort (rekkefølge er ikke av betydning):

1. *Risikoer relatert til miljø*: forurensing, stråling, kjemikalier, flom, jordskred, branner, farlige veiforhold, for å nevne noen (ibid).
2. *Livsstils risikoer*: mat, tobakk og sterkere stoffer (eks. heroin) som kan konsumeres og skape avhengighet, stress etc. (ibid).
3. *Medisinske risikoer* sikter til det å være under medisinskbehandling som for eksempel: operasjon og barnefødsel (ibid).
4. *Mellommenneskelige risikoer* er risikoer som kan forekomme i intime forhold mellom individer, kjærlighetsforhold, mellom venner, i ekteskap, kjønnsroller, mellom foreldre etc. (ibid).
5. *Økonomiske risikoer*: usikkerhet knyttet til investeringer, jobbsituasjon, forringelse av eiendeler og lignende (ibid).
6. *Risikoer tilknyttet kriminelle handlinger* (ibid).
7. *Politisk risiko* er knyttet til hendelser som eksempelvis: terrorisme, politisk ustabilitet, illegal innvandring, offentlig uro og andre tilsvarende hendelser (ibid).

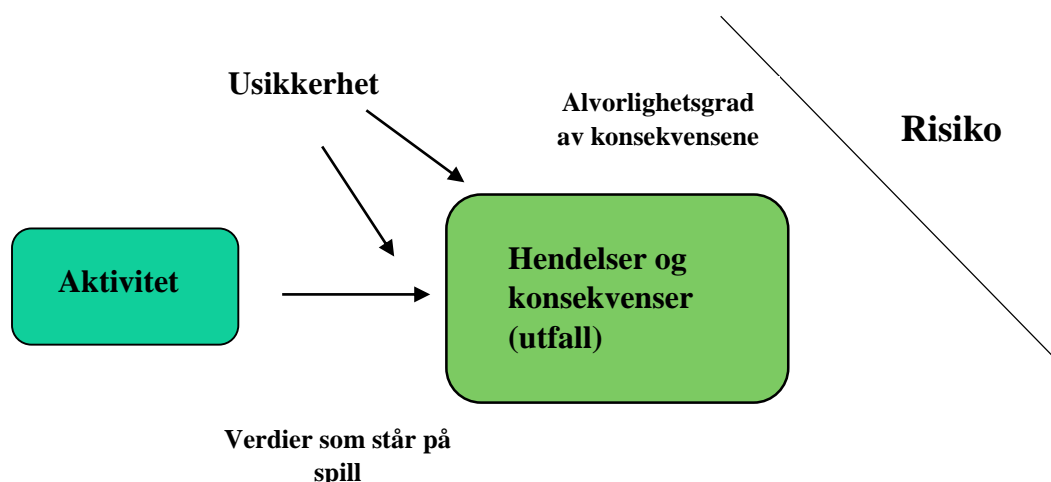
2.2.3 Risiko sett gjennom ulike fagdisipliner

Vi lever i et samfunn hvor vi reflekterer over risiko, hvor vi vurderer og beslutter omkring temaet risiko hele tiden. Derfor bør risiko ses i et dynamisk bilde som påvirker og påvirkes hele tiden. Hvordan risiko er oppfattet av ulike individer er ikke gitt, og ulike fagdisipliner og fagmiljøer har ulik oppfatning av hvordan vi mennesker oppfatter og reagerer på risiko. (Giddens, 1990, ss. 36-7) Avhengig av faglig disiplin, vil bruken av begrepet risiko variere og derfor vil også fremtoningen til risiko variere innenfor ulike fag. Forskjellene ligger i hvordan risiko blir studert og forstått, hvilke metoder, verktøy og rammer en fastsetter for analysearbeidet av risikoen som studeres (Lupton, 2013, s. 21)

Felles for de teknisk-vitenskapelige perspektivene er at risiko er noe som kan kalkuleres. (Aven & Renn, 2010) Risiko oppfattes som et kalkulerbart produkt av sannsynligheter og konsekvenser. (Lupton, 2013, s. 27) Aven og Renn viser til at risikobegrepet er mer enn kun tallbasert sannsynlighet. (Engen, et al., 2017) Risiko må også ses i sammenheng med noe som mennesket verdsetter. (Aven & Renn, 2010) Hovedpoenget til Aven og Renn er at tallbaserte sannsynligheter kan være effektive verktøy, men det vil likevel være usikkerhet knyttet til sannsynlighetene som aktører regner seg frem til. (Engen, et al., 2017, s. 81) Risiko definert av Aven og Renn (2009):

«Risiko refererer til usikkerhet om og alvorlighetsgrad av hendelsene og konsekvensene (eller utfall) av en aktivitet med hensyn til noe som mennesker verdsetter.» (I)

Figur 6. Illustrasjon av hovedpoengene i definisjonen (I).¹²

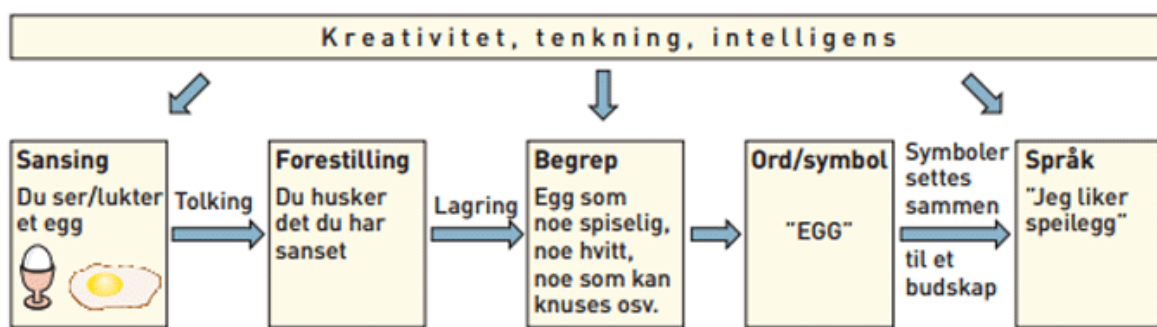
¹² (Aven & Renn, On risk defined as an event where the outcome is, 2009, s. 7)

I risikotekning innenfor et teknisk perspektiv vil en ikke spørre hvordan risiko blir konstruert som samfunnsmessige oppfatninger og verdier. Risikoer blir oppfattet som objektive fakta. (Engen, et al., 2017, s. 93)

Det psykometriske paradigmet har vært den mest betydningsfulle modellen innenfor risikoanalyse. (Siegrist, Keller, & Kiers, 2005) Risikoanalyse som metode og konsept vil ikke utdypes i denne oppgaven. Det som er av interesse, er hvordan det arbeidet som er lagt i denne modellen er med på å forklare hvordan lekfolk oppfatter ulike risikoer de står ovenfor. Disse farene kobles til det som kalles et kognitivt kart. (ibid) Ideen er å kartlegge hvordan mennesker vurderer risiko.

På neste side er det et bilde av et kognitivt kart. Bildet illustrerer en modell som viser viktige elementer i den tankemessige utviklingen. (Sander, 2017)

Figur 7. Det kognitive kartet¹³

I bilde av det kognitive kartet er aktøren spurt «Hva er å tenke på et bløtkokt egg?» For at aktøren skal svare på spørsmålet, må aktøren få frem ulike bilder (forestillinger) ved hjelp av hukommelsen. Grunnlaget for hukommelsen er de erfaringene aktører gjør seg gjennom å bearbeide og tolke sanseinntrykk. (Sander, 2017) Hvordan vil et slikt kognitivt kart kunne se ut hvis en aktør får spørsmålet «Hva er å tenke på risiko?».

Innenfor sosiokulturell litteratur er det et stort spenn mellom de ulike faglige posisjonene når det kommer risiko. En av retningen er det som kalles 'svak' sosialkonstruktivisme eller *kritisk realisme*. (Lupton, 2013, s. 41) Med søkelys på grupper, forstås risiko som en objektiv trussel eller fare som er konstruert gjennom sosiale og kulturelle prosesser. Risiko kan aldri eksistere uten disse prosessene. Noe må være oppfattet og stemplet som «risiko», og oppfattes derfor som risiko. (Lupton, 2013, s. 42) I dag blir flere og flere fenomener stemplet som risiko, og

¹³ (Sander, 2017)

med dette øker også omfanget av risikoer. Røyking, snus og å kjøre uten bilbelte var farlig for oss, selv før det fikk status som *en risiko*.

Et sentralt syn innenfor sosialkonstruktivisme er at kunnskap fra eksperter kan gi tilstrekkelig og betydelig kunnskap om fremtidige hendelser og konsekvenser. Derimot er det slik at ekspertene ikke kan ses på som uavhengig av samfunnsmessige interesser. (Engen, et al., 2017) Ekspertene vil også være påvirket av det som skjer rundt dem, i deres omgivelser. Dette vil være med å påvirke deres oppfattelser og vurderinger omkring de ulike aspektene de driver med i forskningen.

Et annet syn på risiko som også omtales i sosial litteraturen er '*sterk*' sosialkonstruktivisme. Ewald argumenterer for at ingenting i bunn og grunn er farlig, samtidig som alt kan innebære risiko. Det som er avgjørende er hvordan aktører analyserer noe som kan være farlig. (Ewald, 1991) I sterk konstruktivisme i analyser er det flere kjente forskere, men det jeg har valgt å fokusere på er Mary Douglas og Michel Foucault. Til felles har de et syn på risiko og risikooppfattelse at den er skapt av kulturelle, sosiale og strukturelle prosesser. (Engen, et al., 2017) Mary Douglas mener at hva som er risiko, ikke ene og alene er bestemt ut fra vitenskapelige analyser. Risiko må betraktes gjennom øynene av det samfunnet risikoen opptrer i. Farer blir vurdert annerledes enn andre farer på grunn av kollektive kulturelle og sosiale verdier. (ibid)

Michel Foucault plasseres innenfor tradisjonen «sterk konstruktivisme», selv om det er lite i Foucault sin litteratur om risiko. Risiko kommer til syne i Foucault sin teori om *Governmentality*. Foucault fokuserer på hvordan befolkningen og samfunnet er blitt til som et kollektiv hvor styring er nødvendig. Hvor en felles forståelse omkring ulike aspekter ved livet som en del av befolkningen legger premisser og styrer adferd for dem som er en del av samfunnet. Risiko blir til gjennom samfunnsmedlemmene felles oppfatninger av hva som er normer for «god» adferd og hva som eventuelt kan regnes som risikoadferd. (Engen, et al., 2017)

Det vi måler, identifiser og håndterer som risiko vil alltid være påvirket av allerede eksisterende kunnskap og diskurser mennesker imellom. (Lupton, 2013, s. 43) Alle typer kunnskap om risiko knyttet til sosiokulturelle kontekst er relevant innenfor de sosialkonstruktivistiske perspektivene. Enten det er vitenskap, annen ekspertkunnskap eller former for ufaglært kunnskap fra lekfolk. (Engen, et al., 2017)

Fra et konstruktivistisk standpunkt vil også de som anser seg å være tilhørere av et naturvitenskaplig perspektiv være like «utsatt» for den konstruerte virkeligheten som alle andre. Ekspertter og lekfolk, er en del av denne subjektive virkeligheten, og dermed vil deres ekspertise innenfor ulike områder også være preget av dette. Ekspertvurderingen vil ikke være objektive eller frie fra påvirkning fra sosial interaksjon eller kulturelle påvirkning. (Lupton, 2013, s. 44)

Risiko innenfor det sosiokulturelle fagmiljøet forstås som et produkt av oppfatninger og kulturelle forståelse, at det ikke er relevant å skille mellom 'ekte' risiko (som gjerne er målt og identifisert av eksperter) og 'falsk' risiko (som er synspunktene til lekfolk generelt). Det som er viktig, er måten disse synspunktene er konstruert på, og hvordan individer velger å handle ut ifra dem. (Lupton, 2013, s. 48)

2.3 Risikopersepsjon

Hva en person opplever som en uakseptabel risiko, vil en annen person kunne oppfatte som akseptabel risiko. Risiko er oppfattet av øyet som ser (Engen, et al., 2017, s. 82). Risiko kan skilles fra risikopersepsjon ved at vi ved beregningen av risiko kalkulerer og verdsetter noe i en grad slik at vi er enige om dets mulige matematiske formler. Til forskjell fra risiko, er risikopersepsjon noe som er tilhører hver enkel person sine kognitive egenskaper, individuelle verdier, personlige erfaringer og dermed en del av det enkeltindividets virkelighetsoppfatning. (ibid)

2.3.1 Perspektiver på risikopersepsjon

Det er flere ulike elementer som påvirker hvordan vi mennesker forstår, oppfatter og tolker informasjon omkring risiko, dermed påvirker vår risikopersepsjon. (Engen, et al., 2017) Aven (2015) antyder at hvordan vi allerede i skolen som elever lærer en vis måte å se verden på. Folk er interessert i å finne sannsynligheten og risikoen på en slik måte at aktører kan sette to streker under svaret. Denne tankegangen peker Aven på er opphavet til et skarpt skille mellom hva som er *sannhet* når det kommer til risiko, og hva som oppleves som risiko (ibid). Engen et al. (2017) viser til noen perspektiver på persepsjon, hvor hver av disse representerer ulike måter å se på risikopersepsjon.

- *Informasjonsutvelgelse*: sentralt innenfor denne retningen er at aktører ser på et individs evne og motivasjon for å behandle og ta inn over seg den informasjonen som fremlegges. Evne referer her til den muligheten et individ har til fysisk adgang til informasjon, tiden som er til bearbeiding og at distraherende faktorer er lave. Motivasjon er personavhengig, hvor personlige interesser, verdier og selvbevissthet er avgjørende faktorer. Å ha oversikt over disse egenskapene i befolkningen vil kunne

være et viktig kommunikasjonsstrategis forsprang for de som arbeider i medier eller med kommunikasjon. (ibid)

Det første punktet her trekker kun frem informasjonsutvelgelsen. Her kan det være informasjon distribuert gjennom ulike kanaler, gjerne media. Dette vil ha noe å si for hvordan vi tar beslutninger omkring den informasjonen vi får. Videre er det hva aktører velger å gjøre med informasjonen.

- *Kognitive heuristikker* eller intuisjon, viser til den prosessen vi foretar oss etter at informasjon er mottatt. Kognitiv heuristikk er mentale filtre som avgjør og ordner våre sanseinntrykk. I hverdagen vil de aller fleste ta små risikobedømminger hvor en ikke søker gevinst eller tap, men er fornøyd med noe som er godt nok for en selv. Dette får flere typer utfall når det gjelder risikopersepsjon:
 - Hendelser som aktører kommer på først, vil anses å være viktigere enn en hendelse som er mer sannsynlig. På grunn av at den hendelsen som er mer sannsynlig vil være «gjemt» litt lengre inne i bevisstheten.
 - Folk flest baserer seg ikke på sannsynlighetsfordelinger og frekvenser, men hva som anses å være alvorlig for dem.
 - Individuer vil ikke se på sannsynlighetsfordelingen av at en hendelse skal inntreffe eller ikke, men egenskapene ved hendelsen.
 - Informasjon som utfordrer allerede eksisterende oppfatninger, vil ignoreres eller tones ned.

Disse ulike punktene ovenfor viser til ulike utfordringen som kan knyttes til risikokommunikasjon. Å informere om et fenomen eller et tema som vil kunne resultere i en uønsket hendelse vil ikke være nok. Kommunikatoren må kunne sette seg inn i hva publikum ser etter og tenker «etter» at informasjonen er tildelt. Kommunikatoren vil i de aller fleste tilfeller ikke kunne vite hva alle tenker og med dette er det en usikkerhet forbundet med en beslutning aktører tar.

Hvordan en risiko oppfattes vil kunne spille en viktig rolle for hvordan den blir behandlet. Her trekkes det frem at kontroll (personlig) og frivillighet over situasjonen er avgjørende. Hvis et individ anser å ha kontroll over situasjonen og velger å inngå i den frivillig, så anses ikke risikoen like alvorlig. (ibid)

- *Semantiske bilder*: referer til at det i enkelte tilfeller er individer hvor konstruksjonen av egen virkelighet tar overhånd. Der hvor persepsjonen nesten bokstavelig talt lever

sitt eget liv. Kort sagt blir risiko til ved at den konstrueres gjennom et individs konstruksjon av virkeligheten. (ibid)

- *Risikokompensasjon*: Denne typen kompensasjon fungerer på en slik måte at når personer oppfatter å være i risikoreduerte situasjoner, så avtar den oppfattede risikoen. Derimot øker impulsene til å øke den personlige risikoen tilsvarende. Risikokompensasjon som teori er omdiskutert. (ibid)

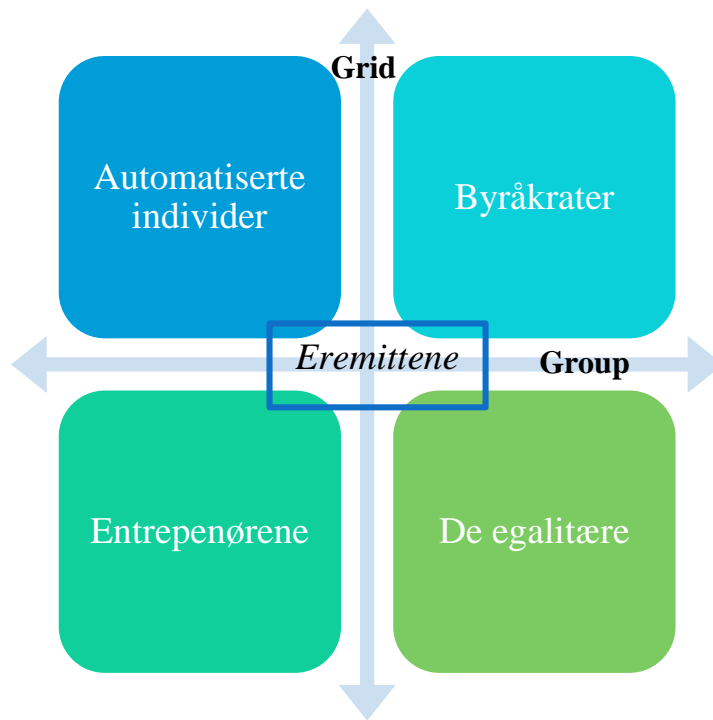
Ovenfor er det vist til ulike punkter for hvordan vår risikopersepsjon kan påvirkes og påvirker hvordan vi oppfatter noe som en risiko. Det som er viktig er at aktører også trekker inn mediene, at disse også vil kunne være med å påvirke hvordan en risiko oppfattes, blant annet. (Engen, et al., 2017).

2.3.2 Group-Grid-modellen

Risiko og risikopersepsjon knyttes ofte til verdimessig karakter. Hvor risiko blir vurder ut ifra hvilken verdi den enten tilfører eller fratår ulike interessenter. Group *Group-Grid-modellen* støtter argumentet til Mary Douglas, og andre tilhengere av denne modellen, at risiko har politiske, moralske og etiske dimensjoner som er konstruert gjennom komplekse kulturelle og strukturelle filtre. Gjør forståelsen av slike sosiokulturelle sammenhenger det lettere å drive med risikostyring og risikokommunikasjon? Enkelte ville hevde at det ikke gjør det! (Engen, et al., 2017) «Group» referer til graden av felles identitet blant medlemmene av gruppen. Her skiller aktører mellom dem som har høy og lav «gruppe-etos». Høy etos viser til en gruppe med sterke fellesskapsbånd som igjen skaper klare skiller mellom dem som er innenfor gruppen om dem som ikke er det. «Grid» begrepet viser til hvor stor grad medlemmene i gruppen anerkjenner og respekterer formelle systemer og regler og prosedyrer.

- Høy-grid: gjenstand for mange sosiale forhold som begrenser og definer handlingsrommet.
- Lav-grid: står ovenfor mindre styrende elementer i hverdagen.

Figur 8. Group-Grid- Modellen¹⁴

De fire ulike idealtypene representerer ulike adferder forbundet med risiko, knyttet til kulturelle verdier. De ulike typene skiller seg fra hverandre i måten de forstår, reagerer og oppfatter risiko, risikostyring og hvordan de forholder seg til regjeringen og samfunnet ellers. I tillegg til de fire gruppene som er presentert ovenfor kan det legges til en femte gruppe som kalles *eremittene* (Engen, et al., 2017). Om en aktør innenfor risikorelatert arbeid har muligheten til å kategorisere individer eller grupper i samfunnet, på en slik måte som er beskrevet ovenfor i Group-Grid-modellen, kan kommunikatoren meddele risiko relaterte budskap med bakgrunn i hver gruppes særegen holdning til risiko. Dermed vil kommunikatoren ha mulighet til å levere et informasjonsprodukt, hvor produktet blir oppfattet på intendert måte hos de ulike gruppene, og forhåpentligvis blir informasjonen tatt i bruk på tiltenkt måte.

2.4 Risikokommunikasjon

Risikokommunikasjon er et relativt nytt fagfelt som begynte å ta form i 1970-1980 årene. (Qiu, 2016) Risikokommunikasjon er slik begrepet viser til *kommunikasjon av risiko*. Artikkelen (Qiu, 2016) viser til flere definisjoner på risikokommunikasjon, men jeg har valgt å ta utgangspunkt i denne:

¹⁴ (Renn, 2008, s. 122)

Risikokommunikasjon er en aktiv prosess for utveksling av informasjon og mening blant enkeltindivider, grupper og institusjoner. Informasjonen kan inneholde meldinger om ulike typer risiko, eller bekymringer, meninger eller reaksjoner på noe som kan bli oppfattet som farlig eller reaksjoner på juridiske og institusjonelle ordninger knyttet til risikostyring. (I)¹⁵

Definisjonen av risikokommunikasjon ovenfor er presentert som et samspill, hvor informasjon og meninger deles mellom individer, grupper og institusjoner. Her inkluderes både vitenskapelige og ikke-vitenskapelige meldinger fra ulike hold. Ifølge denne definisjonen er risikokommunikasjon noe som ikke er forbeholdt ekspertene, men noe som enkeltindivider også kan engasjere seg for å ta del i. Sutton og Veil (2017) argumenterer for at risikokommunikasjon er under utvikling, noe som er nødvendig. Nødvendig på grunn av voksende risikoer og nye strategier for å vurdere og styre risiko, men også som et resultat av endringer i mediemiljøet. (ibid) Sutton og Veil (2017) argumenterer for at aktører som ønsker å ta del i den informasjonen som deles om risiko kan gjøre dette. Aktørene deler informasjon og har mulighet til å ta del i hjelpearbeid gjennom medier, noe som kan føre til problemer for fremtidig risikokommunikasjon. (ibid)

Qiu (2016) trekker frem at denne definisjonen(I) har to egenskaper som er med på å fremme arbeidet med risikostyring. Ved at det er åpen tilgang på informasjon om det som kommer av risikovurderinger og risikostyringsprosesser. Og at det ikke kun er eksklusivt ekspertene data og meninger som er representert, men også enkeltpersoners følelser og respons til risikovurderingene og risikostyringen. Ved at disse to elementene er representert i definisjonen vil dette kunne sørge for at både offentligheten og eksperter får all den informasjonen de trenger. Noe som kan være med på å utvikle en helhetlig politikk i forhold til risiko og andre områder som er bekymringsverdige. (ibid)

2.4.1 Risikokommunikasjon ut til publikum

Historisk har risikokommunikasjon hatt fire stadier av utvikling når det kommer til å kommunisere til offentligheten ifølge Covello og Sandman i artikkelen til Qui (2016) :

- *Overse publikum:* risikokommunikasjon er ikke til stede her, og kan dermed sies å være forut for risikokommunikasjonens tid. Publikum ble ikke involvert av to grunner, 1. Påstand om at lekfolk kom til å ødelegge hvordan politikken blir utformet. 2. Publikum har vært fornøyd meg å være ignorert i lengre tid.

¹⁵ ((U.S.), 1989) Definisjonen er oversatt fra amerikansk.

- *Forklar risikodata til publikum.* En reaksjon i forbindelse med bruka av kjemikalier som kunne innebære risiko, satte fart på risikokommunikasjonen. Forenkling av risikobildet ble i fokus, samtidig som aktører fokuserte mindre på å bruke et vitenskapelig språk, hvordan aktører skulle lage diagrammene og grafer på en bedre måte ble i fokus og hvordan aktører skulle håndtere mediene. Men kommunikasjonen var preget enveiskommunikasjon. Ekspertene→publikum.
- *Bygg en dialog til publikum:* da spesielt med interesserte og bekymrede interessenter. Fokuset lå i å fremheve forskjeller i risikobegrepet mellom eksperter og lekfolk. Som kan sies å være essensen av risikokommunikasjon: ikke bare forklare hva som er en risiko, men utveksling av informasjon mellom partene involvert. På bakgrunn av denne nye måten å inkludere også personer fra samfunnet, ikke bare ekspertene, kunne beslutningstakerne i politikken presentere retningslinjer der behovet til alle parter blir vurdert.
- *Inkludere publikum:* Her får alle interessenter mulighet til å ta del i både risikovurderingen og risikostyringen. Informasjon kan distribueres fritt og responsen (hvordan en gitt risiko skal håndteres) til en gitt risiko treffer alle de nødvendige behovene til interessentene. Denne måten å se risikokommunikasjon på er ikke enkel å oppnå, i dette legges det at alle parter må være villige til å endre sine vaner og legge fra seg gamle være og tenkemåter for å tenke i en ny, samfunnsrettet tankegang med respekt, og ærlig dialog alle parter imellom.

Ved å overse publikum blir ikke risiko kommunisert, og det er derfor Qui (2016) viser til at risikokommunikasjon hadde sin begynnelse når risikoinformasjon i form av data ble presentert til publikum rundt 1970/80 årene. Det kan på mange måter sies at risikostyring er grunnen til at risikokommunikasjon ble anerkjent som et nødvendig verktøy i arbeid med å kommunisere og styre risiko. Risikokommunikasjon og kommunikasjon ses som en nødvendig del av risikostyring (Engen, et al., 2017, s. 350)

2.4.2 Ekspertenes påvirkningskraft

Tidligere var det ekspert miljøer som var opptatt av risikokommunikasjon. (Engen, et al., 2017, s. 350) I boken «*Perspektiver på samfunnssikkerhet*» viser forfatterne til at aktører i et moderne samfunn ikke lar seg «bli fortalt». (ibid) Aktører i moderne samfunn har muligheten til å innhente informasjon om ulike temaer og fenomener ved bruk av ulike medier. Dermed har de muligheten til å gjør seg opp en mening selv, som kan skille seg fra det ekspertene prøver å formidle.

Pietrucha (2014) argumenterer for at noen av de smarteste borgerne ofte kommer litt kort ut når det kommer til å forklare deres spesialiserte emner, til resten av samfunnet. Meningen med budskapet blir ofte glemt, individer skynder seg for å produsere presentasjoner og rapporter, med fokus på fakta og figurer, men glemmer å forklare hvorfor disse faktaene og figurene er viktige. (ibid) Her trekker Pietrucha frem at det er viktig å fokusere på budskapets mening og ikke så mye på alle de skinnende nye teknologiske måtene og presenterer budskapet på. Det viktigste er at publikum forstår og husker budskap, ikke verktøyene kommunikatoren brukte for å levere budskapet. (Pietrucha, 2014)

2.4.3 «Beste praksis» prinsipper for risikokommunikasjon

I artikkelen “Risk Communication and public health” har forfatteren samlet flere ulike prinsipper for «beste praksis» av risikokommunikasjon, og viser til 20 punkter som er samlet inn fra flere forskjellige forfattere (Qiu, 2016, s. 5). Disse 20 punktene har jeg samlet i en tabell nedenfor:

Tabell 1. Prinsipper for risikokommunikasjon¹⁶

1	Risikokommunikasjon bør involvere de partene som mulig påvirkes av risikostyringsbeslutninger. Lytte til dem og levere relatert risiko informasjon til dem er to viktige skritt i risikostyrings beslutningsprosess.
2	Innblanding bør starte tidlig og fortsette gjennom risikostyringsprosessen.
3	Alle interessenter skal ha lik tilgang og mulighet til å delta.
4	Publikum søker å styrke sin egen situasjon: Aktører I samfunnet burde ha muligheten til å være i kontroll over egen situasjon.
5	Ledere innenfor risikostyring burde tildele tilstrekkelige økonomiske ressurser og tid i risikostyringsprosessen.
6	Ledere innenfor risikostyring bør utvikle en skriftlig samhandlingsplan.
7	Risikokommunikasjon bør øke dialogen og tilliten blant alle parter, inkludert myndigheter, anerkjente eksperter og andre anerkjente grupper i samfunnet og allmennheten.
8	Ledere innenfor risiko bør forstå og aksepterer at publikum ønsker null risiko for risikoer som er ufrivillig pålagt publikum.
9	Risikokommunikasjon bør prioritere offentlige bekymringer om hvilken teknisk informasjon og risikobeskjeder som skal kommuniseres. Regjeringen må lære så mye som mulig om offentlige behov og forventninger til å reagere effektivt på de offentlige behovene og forventningene.
10	Ledere innenfor risiko bør gi all informasjon mulig så snart som mulig.
11	Ledere innenfor risiko burde være ærlige om hvor mye og hvor lite de vet om et tema.
12	Ledere innenfor risiko burde kommunisere med mennesker på en så ordentlig måte som mulig.
13	Ledere innenfor risikostyring bør forsøke å bruke små, uformelle grupper til å formidle risikoinformasjon; minimere bruken av store møter og bruke massemedier for grunnleggende

¹⁶ Innholdet i tabellen er oversatt fra engelsk.

	informasjonsoverføring. Små møter vil tillate en personlig toveis-kommunikasjon mellom publikum og eksperter, og bidra til å bygge tillit.
14	Ledere innenfor risikostyring bør følge «Fem F»- regelen (de fem F-ene er engelske) når de kommuniserer gjennom media: Rask respons, Faktisk (gi kilden til data og fakta), Si det slik det er (vær så åpen som mulig og svar ærlig), uten baktanke og vennlig.
15	Å kommunisere flere ganger fordi risikokommunikasjon er en pågående aktivitet i stedet for en engangs aktivitet.
16	Bruk klart, enkelt språk og bør ikke bruke rent vitenskapelige eller statistiske termer.
17	Fortell folk hva de skal gjøre for å forbedre deres sikkerhet.
18	Skreddersy informasjon for spesielle grupper og bruk lokalbefolkningen til å formidle informasjon.
19	Støtte folk i deres søk etter mer informasjon
20	Vær oppmerksom på etisk og politisk følsomhet.

Tabellen ovenfor viser prinsipper for god risikokommunikasjon. Ved å bruke risikokommunikasjon på en effektiv måte kan en forbedre samarbeid, koordinering og engasjementet rundt hele prosessen med risikovurderinger og risikostyring. Men da bør listen ovenfor følges. (Qiu, 2016) Tabellen tar for seg et bredt arsenal av ulike faktorer som de som skal håndtere risiko bør praktisere i sin risikokommunikasjon. Likevel vil Demeritt & Nobert (2014) argumentere for at risikokommunikasjon og hvilken praksis som anses å være «god» avhenger av det synspunktet som det dømmes til. I dette legges det at modeller for «god» risikokommunikasjon må være anerkjent og forstått for at de skal kunne gi konsekvente resultatet. Hvis ikke vil anbefalinger til praksisen risikokommunikasjon ha motstridende anbefalinger. (ibid) Publikum og interessenter er også godt inkludert i ulike punkter gjennom tabellen og viser til at skal en kommunisere et tema som kan involvere publikum så bør informasjonen og inkluderingsprosessen starte så tidlig som mulig i risikostyringsprosessen.

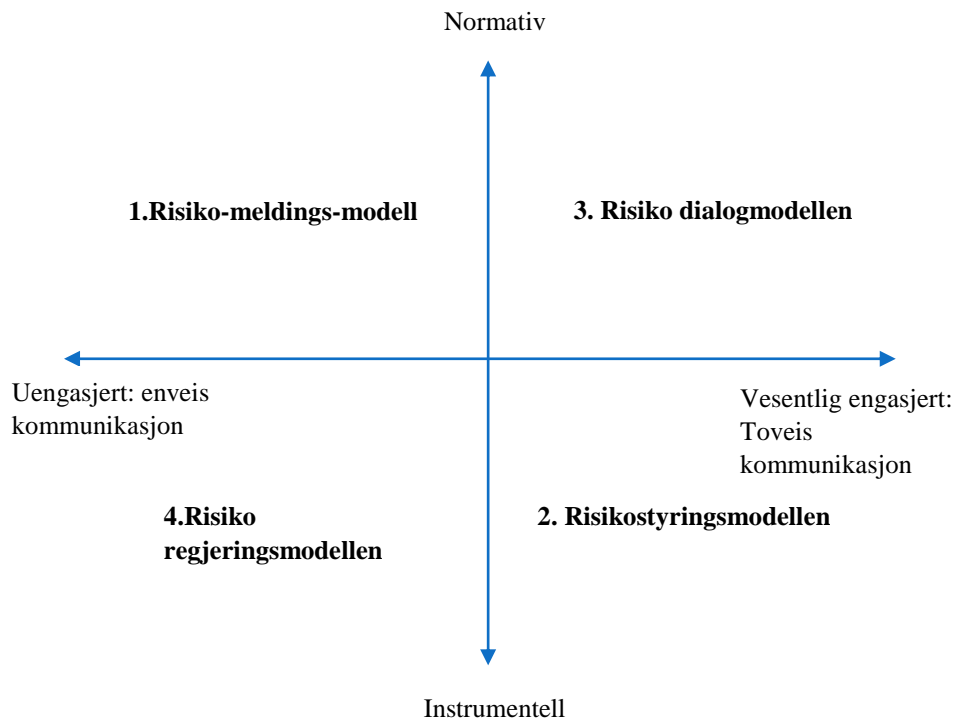
2.4.4 Fire modeller for å praktisere «god» risikokommunikasjon og risikostyring

I artikkelen “Models of best practice in flood risk communication and management” (Demeritt & Nobert , 2014) vises det til fire ulike modeller for å praktisere «god» risikokommunikasjon og risikostyring, ut ifra forskjellige kriterier hvor en ser på hvorfor, hvordan og til hvem er det risikokommunikasjonen skal nå ut til.

Modellene er utarbeidet på en slik måte at de kan settes inn i et diagram hvor den vertikale aksene viser til hvilke motiver aktører har for risikokommunikasjonen (normativ og instrumentell), mens den horisontale aksene viser til engasjement og samspill mellom de som kommuniserer (en-veis og to-veis kommunikasjon). (ibid) Resultatet viser til fire ideal-typiske

modeller for risikokommunikasjon og risikostyring, hvor hver og en av dem presenterer ulike teoretiske tradisjoner og ulike måter å definere «god» risikokommunikasjon og risikostyring.

Figur 9. Fire teoretiske modeller for risikokommunikasjon¹⁷

Artikkelen til Demeritt og Nobert (2014) tar videre for seg de fire idealtypene i henhold til Wardman. Den første modellen er *risiko-melding-modellen* hvor informasjonen om risiko, for det meste er preget av en-veis kommunikasjon. Tanken er at tekniske risikovurderinger er verdiløse om de ikke når beslutningstakeren med den informasjonen som var ment. Modellen tar for seg at beskrivelsen av risiko skal være en overføring av informasjon uten forvrengning, partiskhet og misforståes. (Demeritt & Nobert, 2014) Det er meldingens design som er i fokus og skal gi klarhet i det som overføres. Denne overføringen bør skje fra ekspertene til politikerne (beslutningstakere) og dermed til publikum. Kommunikator bør unngå å «si» for mye, dette kan skape misforståelser og/eller virke imot sin hensikt, det gir alburom for egen tolkning. Minst mulig informasjon, men en klar og tydelig melding er beste praksis i denne modellen. (ibid) Modellen har normative innslag og tilhengere av denne modellen anser at det og informerer er det «riktige» å gjøre, men måten det gjøres på er lineær. (ibid).

¹⁷ (Wardman, 2008, s. 1623) Fire teoretiske modeller for risikokommunikasjon er oversatt fra engelsk.

I kontrast til risiko-meldings-modellen finner vi *Risikostyringsmodellen*. At modellene står i kontrast til hverandre, går ut på at der hvor risiko-meldings-modellen ser på budskapet som formidles, på en upartisk måte, som det rette å gjøre. Risikostyringsmodellen retter seg mot en bevisst maktpåvirkning hvor budskapet formes i håp om å endre eller påvirke atferd og holdninger hos mottakerne. (Demeritt & Nobert , 2014) I risikostyringsmodellen søker en bevisst å bruke risikokommunikasjon som et instrument for å endre holdninger og oppførsel hos mottakeren. Modellen søker meningsutvekslingen i den form at de som sitter for å ta beslutninger lettere skal kunne se, hvordan de skal kunne påvirke mottaker. (ibid) Det er en modell med en strategisk maktutøvelse som er utformet for å fremme interessene til enkelte grupper, på en sånn måte at aktører kan påvirke deres holdninger. Formålet til avsender gjør at deltakere innenfor denne tradisjonen er oppmerksomme på samspillet mellom informasjon, holdninger og oppførsel, slik at aktører kan påvirker i en bestemt retning. (ibid) Modellen bærer preg av toveis kommunikasjon da den søker tilbakemeldinger fra mottakerne for å kunne strategisk påvirke holdninger etc. hos mottaker i neste omgang.

Den tredje modellen det vises til er *risikodialogmodellen*. Denne modellen er som navnet tilsier en modell hvor dialog er i sentrum, to-veis kommunikasjon hvor offentlig deltakelse er oppfattet som et demokratisk fundament. (Demeritt & Nobert , 2014) Her anses deltakelse fra det offentlig i beslutningssituasjoner både forebyggende og beskyttende. Hvor kvaliteten og gjennomføring av vedtak kan bedres ved å gi offentligheten mulighet til å uttrykke sine bekymringer omkring et tema eller fenomen, slik at myndighetene (beslutningstaker) kan ta hensyn til disse bekymringene eller synspunktene. (ibid) Denne modellen søker at interesserte parter er med i beslutningsprosessen, men allikevel vil det oppstå spenninger ved bruk av denne modellen. I dette legges det at hvem skal delta og hvorfor er med på å styre hva dialogen handler om. (ibid)

I *risiko-regjeringsmodellen* argumenteres det for at dette er en modell hvor risikokommunikasjon er strategisk brukt for å utøve politisk makt. Ved å tildele ulike praksiser i samfunnet for sosialt ønskelige, mens andre praksiser anses å være sosialt uønsket søkes det å styre publikum til å handle på en bestemt måte. Handlingen om den er korrekt, opprettholder den sosialt ønskede atferden hos publikum og dermed også deres status. I likhet med Risikostyringsmodellen ovenfor, er begge disse modellene innom begrepet makt. Tankegangen til denne modellen er at aktører aktivt inviterer publikum til å ta del i risikovurderingsarbeidet, for dermed aktivt få publikum til å tenke i nye baner, være måter og oppførsel mot det eventuelle risikotemaet eller risikofenomenet. Risikokommunikasjon er et strategisk verktøy for å kunne

håndtere risiko på avstand, hvor overføringen av ansvaret faller på enkeltindivider. Informasjonen som kommer skal oppfordre til individuell oppførsel som er sosialt ønsket, og det skal oppfattes som noe en har hatt frihet til å velge selv.

2.4.5 Fordeler og ulemper knyttet til risikokommunikasjon

Fordel ved *god* risikokommunikasjon er at aktører inkluderer samfunnets deltakere i politikk utformings prosessen er at de som til slutt skal ta beslutninger på vegne av det kollektiv, har mulighet til å innhente informasjon både fra eksperter og fra individer i samfunnet generelt (her siktes det til aktører som et eventuelt politisk tiltak kan ramme). Åpen kommunikasjon kan få fordeler for alle parter inkludert, ved at både interessenter, eksperter og beslutningstakerne på sin side får mulighet til å se saken fra forskjellige synspunkt. (Qiu, 2016) Beslutningstakerne arbeider gjerne innenfor noen rammer som ekspertene og lekfolk generelt ikke ser, disse setter begrensninger på beslutningene som politikerne kan ta. Ved at de som ikke er med i selve beslutningstakingen får se disse rammene politikerne eksempelvis arbeider innenfor, vil dette kunne øke forståelse, tillit, koordinering, samarbeid og engasjement blant ulike parter. God risikokommunikasjon gir nødvendige opplysninger og informasjon om risiko og hvordan risikoen i neste omgang kan prøves styrt. (Qiu, 2016)

Tabell 2. Fordeler og ulemper knyttet til risikokommunikasjon¹⁸

Fordeler	Ulemper
<i>Forbedre politikkutformingen:</i> utformingen av politikken bør være en inkluderende prosess, hvor de som blir berørt av eventuelle politiske reguleringer (sanksjoner, tiltak etc.) har mulighet til å komme med innspill.	<i>Ulike oppfatninger:</i> f.eks. en barriere som ofte viser seg er tolkningen og forståelsen av begrepet risiko. Hvordan det skal måles, beskrives og forståelsen av det. Risikopersepsjonen til ulike individer gjør også oppfatningen utfordrende.
<i>Informasjonsutveksling</i>	<i>Tillit og troverdighet:</i> er to grunnleggende elementer i risikokommunikasjon.
<i>Beslutningstakere</i> kan ta inn over seg bekymringer for den relevante gruppen i samfunnet	<i>Fordeler:</i> kan i en stor grad påvirke oppfatningen av risiko og de resultatene som risikostyringen i sin tur vil være til nytte for. Noen kan oppnå gevinst, andre tap.
<i>Ekspert</i> er får mulighet til å forklare sine bekymringer overfor et gitt fenomen	<i>Kultur:</i> tar for seg vaner til en etnisk gruppe, ledelsesstil av en organisasjon og ledelse i samfunnet ellers. Derfor vil kultur være faktor som kan vil kunne ha stor påvirkningskraft innenfor risikokommunikasjonen.

¹⁸ (Qiu, 2016, s. 7) Tabellen er basert på innholdet i artikkelen til Qui, og innholdet er oversatt fra engelsk.

<p><i>Forståelse og inkludering</i> i risikostyringsprosessen kan minimere virkningen av risikoen</p>	<p><i>Tekniske problemer:</i> disse kan noen ganger blokkere samarbeidet på grunn av vanskelighetsgraden av informasjons delingen. Dette vil kunne redusere kvaliteten til risikokommunikasjonen.</p>
<p>En <i>åpen kommunikasjon</i> kan bedre individers og eksperters forståelse i forhold til beslutningen til beslutningstaker.</p>	<p><i>Stab og finansiering:</i> for lite ressurser i form av ansatte og kapital fører som regel til mislykket risikokommunikasjon.</p>
<p><i>Meningsfull deltakelse i beslutningsprosessen:</i> økt forståelse for alle parter og deres valg. Som kan resulterer i økt tillit og troverdighet av eksperter og regjering, og forbedre arbeidsforhold mellom ulike interessegrupper.</p>	

Risikokommunikasjon vil bli berørt av problemer og barrierer som kan oppstå eller inntreffe. Det er tallrike litteratur om problemer innenfor risikokommunikasjon ifølge Qui (2016, s. 6), hvor flere forskere har bidratt med å identifisere ulike problem og barrierer som kan forekomme i arbeidet med risikokommunikasjon. De viktigste bidragene til dette er vist i de seks punktene ovenfor i tabell 2 fordeler og ulemper knyttet til risikokommunikasjon.

2.4.6 Tillit i risikokommunikasjon

Tillit er et begrep som også brukes i kommunikasjonsteori, og viser til at tillit i relasjoner og til formidling av budskap er en sentral faktor all kommunikasjon. (Wolland, Thommesen, & Årsheim, 2017, s. 34) Hvordan aktører oppfatter informasjonskilden og den kompetansen individet besitter vil påvirke i hvilken grad publikum velger å lytte til rådene som kommuniseres. (Engen, et al., 2017) Tillit er et viktig element i risikokommunikasjon, og tilliten vil være avhengig av flere faktorer, slik som:

- «Budskapet» som formidles
- Troverdigheten til kommunikator
- Omdømmet til virksomheten som kommer med budskapet
- Den sosiale og politiske konteksten hvor kommunikasjonen finner sted

(Engen, et al., 2017, s. 351)

Tillit og troverdighet er en av barrierene som omtales i Tabell 2. Fordeler og ulemper knyttet til risikokommunikasjon. I artikkelen til Qui (2016) viser han til det er ikke tilliten til *det* som presenteres, men *den* som presenterer det. Videre vises det til at organisasjoner som er forbundet med å være oppriktige eller troverdighet ofte er foretrukket av publikum. (ibid)

Risikokommunikasjon som er dårlig utført vil ofte ha negative følger. (Qiu, 2016) Risikokommunikasjon vil kunne være preget av vanskelige saker, på grunn av sakens tilknytning til en eventuell risiko. Wolland et al. (2017) viser til at bruken av kommentarer eller varianter av «ingen kommentar» kan skape distanse og mistenksomhet, og publikum kan tro at kommunikatoren har noe å skjule. Ettersom talspersonen ikke bare kan stå der, vil Wolland, Thommesen & Årsheim (2017) anbefale å fortelle hvorfor det ikke kan sies noe akkurat nå.

2.5 Risikostyring

Framveksten av industrisamfunnet på 1800-tallet og frem til i dag, gjør at det kan trekkes linjer mellom den veksten og utviklingen som har ført til både risiko og velferd. (Lindøe, Kringen, & Braut, 2015) Vekst i samfunnet gjør at det i dag er mange områder i samfunnet hvor styring av risiko er ønskelig. Individuer ønsker å bli utsatt for så lite risiko som mulig i hverdagen.¹⁹

*Med risikostyring forstås alle tiltak og aktiviteter som gjøres for å styre risiko.*²⁰

2.5.1 Risikostyring en balansegang

God risikostyring avhenger av kvaliteten på de demokratiske institusjonene, vil forskere med et optimistiske til synet på risikostyring påstå (Engen, et al., 2017). Et bilde av ulike risikoer som Norge eksempelvis står ovenfor kan males når vi mennesker som individer ser på verdiene våre, truslene som disse tiltrekkes av og sårbarheten som finnes i beskyttelsen av disse verdiene. (Sikkerhetsmyndighet, 2014, s. 15) Aven (2015) argumenterer for at risiko lar seg styre. I dette legger Aven (2015) at mennesket ikke er underlagt en skjebne, hvor mennesker er uten påvirkningsmuligheter. Ulike aktører har mulighetene til å påvirke fremtiden, gjennom å ta de riktige beslutningene kan aktører fremme sjansene til å oppnå et utfall som er ønskelig for en aktivitet. Aven (2015) viser til at risikostyring har som formål å skape en balansegang mellom innovasjon og verdiskapning på en side, og unngå ulykker, skade og tap på den annen. Med dette som grunnlag blir ikke risikostyring bare en prosess som skal redusere risiko, men også en prosess som skal være med på å sikre fremtidig vekst og utvikling i samfunnet. Beck (1997) presenterer risiko som et sjansespill, hvor sjansen rommer muligheten for både stor gevinst og for å miste alt.

Risikostyring er nødvendig i et moderne samfunn, selv om tiltakene på den annen siden kan virke hemmende for samfunnets utvikling. (Wildavsky, 1988) Effektive og pålitelige prosedyrer bør utvikles for risikoevaluering, risikovurdering og risikostyring. (ibid) Dette må i

¹⁹ Ser her vekk fra selvvalgt risiko som ekstremспорт etc.

²⁰ (Aven, Risikostyring, 2015, s. 13)

neste omgang gjennom regler og prosedyrer ikke hemme muligheten for innovasjon, teknologisk utvikling, vekst og velstand. (Wildavsky, 1988) Alle aktiviteter innebærer en form for risiko. Drivkraften bak det å «ta» risiko er mulige goder aktiviteten kan skape i samfunnet eller for enkeltpersoner. (Aven, 2015) Velges risiko bort, er dette en risiko i seg selv. Med dette mener jeg at å velge bort risiko, er at utfallet av å velge «ingen» risiko er usikkert.

2.5.2 utfordringer knyttet til risikostyring

Qiu (2016) viser til at det er minst tre utfordringer som er knyttet til en ideell risikostyring:

1. **Prioritering:** Det er vanskelig å prioritere en risiko med høy sannsynlighet for eventualitet, med lavere tap. Skal aktører prioritere en risiko med en lavere sannsynlighet for eventualitet, med da med høyere tap. (ibid)
2. **Identifisere alle risikoer:** for organisasjoner vil det være vanskelig å identifisere alle risikoer, spesielt de immaterielle risikoene. (ibid)
3. **Ressurser:** tildeling av ressurser vil for ledelsen kunne være en utfordrende oppgave. Her er det ressurser både i form av ansatte og finansieringer, da dette som oftest er ressurser som kunne ha blitt brukt på mer lønnsomme aktiviteter. (ibid)

Risikostyringen innebærer beslutningstaking (Aven, 2015). Aven (2015) viser til at uten en solid forståelse for det grunnleggende om risiko, vil det være umulig å utvikle et effektivt og logisk konsekvent rammeverk for risikostyring. Aven trekker også frem viktigheten av valget av risikoperspektiv når det kommer til utformingen av risikostyringen (ibid). Ulike perspektiver vil trekke frem ulike modeller, fremgangsmåter å analysere risiko, måten de kommuniserer risiko, hvilket syn de har på hvem som skal være inkludert i risikovurderingene og analyse arbeidet, hvilke risikoer som er akseptable og mye mer. Poenget er at risikostyring kan gjøres på flere måter, avhengig av hvem og med hvilken bakgrunn aktøren eller bedriften har. Hvordan risiko oppfattes, forstås og holdninger til risiko vil også spille inn på hvordan aktører arbeider med risikostyring (Aven, 2015).

I artikkelen til Renn (2015) argumenterer han for at involvering av interessenter i risikostyring bør være et krav, da dette kan gjøre risikostyringen effektiv og rettferdig. I dette legger Renn (2015) at risikostyring er et arbeid som inkluderer usikre utfall som kan påvirke befolkningen, er det derfor viktig å inkludere interessenter med i risikopolitikk prosessen. (ibid) Beck (1997) argumenterer for at forskere er i ferd med å bli legfolk. I dette legger Beck at forskere ikke vet hva som kan bli utfallet av den forskningen de går i gang med, samtidig som forskerne er avhengige av å vise til at det de gjør er under kontroll og at ingenting kan gå galt, for å få

finansiere forskningen. (Beck, 1997) I risikosamfunnet betyr «feil» at mennesker vil lide en uheldig skjebne om forskerne gjør feil. Forskere kan derfor dessverre ikke lengre gjøre feil argumenterer Beck (1997). Samtidig gjør forskere fortsatt feil, og reflekterer over dem mer enn noensinne. (ibid)

2.5.3 Risikokommunikasjonens rolle i risikostyring

Risikokommunikasjon kan sies å ta del i alle de ulike leddene. Risikokommunikasjon spiller stadig en mer sentral rolle i risikostyring, men det er et flertall av motstridende råd om hva som -og skal- overføres. Videre hvorfor, hvordan og til hvem skal denne informasjonen og meldingene deles med. (Demeritt & Nobert , 2014) Niklas Luhmann er ikke negativ til risikostyring, men ser utfordringer når det kommer til å kommunisere en risiko. Kommunikasjonsproblemene av risiko har å gjøre med grunnleggende forskjeller i virkelighetsoppfatning mellom systemene (samfunnet beskrevet som en rekke sosiale systemer og delsystemer). (Engen, et al., 2017)

Figur 10. Risikokommunikasjon sin rolle i risikostyring²¹

En grundig forståelse av en pågående kommunikasjon og dens konsekvenser kan bidra til å planlegge risikostyring mer effektivt over tid, snarere enn som en kortsiktig prosess. (Khan, Mashra, Lin, & Doyle, 2016) Synet på risikostyring er ikke likt blant alle individer i samfunnet. Risikostyring blir betraktet som noe negativ fordi det vil redusere handlingsrommet deres

²¹ (Qiu, 2016, s. 7)

(entreprenørene i Group-grid-modellen). Dette står i strid med dem som kjennetegner seg som byråkrater. Hvor troen på organisatoriske og institusjonelle løsninger for enhver risiko. Disse kan sies å være sterke tilhengere av risikostyring på de aller fleste samfunnsområder. (Engen, et al., 2017)

Sutton og Veil (2017) viser til at samtidig som media kan bringe med seg muligheter for arbeid med risikokommunikasjon, vil media endre sin karakter, utvikle seg og fragmenteres. Derimot kan media trekke til seg oppmerksomheten til publikum og med dette være med å redde liv mens en hendelse er under utvikling. At media endres vil ikke aktører som arbeider med risikostyring ha mulighet til å påvirke, prosessen med risikostyring vil trenge kreativitet og ferdigheter om medier for å kunne fange og bruke potensialet som mediene kan frembringe. (ibid).

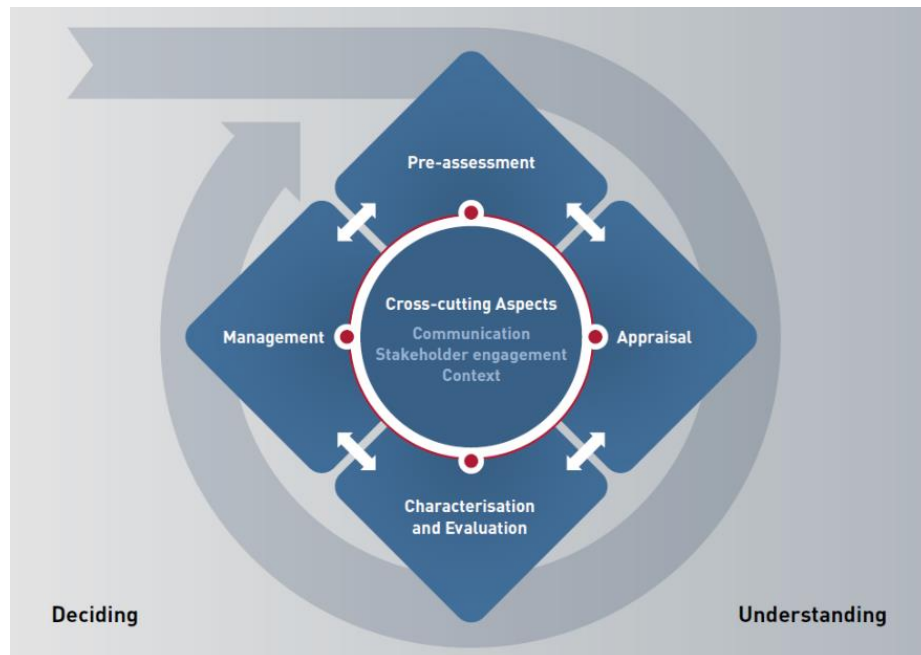
2.5.4 IRGC- modellen knyttet til kommunikasjon

International Risk Governance Council (IRGC) er et flerfaglig samarbeid hvor teknologer og samfunnsvitere har gått sammen for å utvikle en integrert modell for risikostyring og risikopolitikk (Engen, et al., 2017). På grunn av denne oppgavens interesse for kommunikasjon vil ikke IRGC-modellen bli gått inn på i detaljer i forhold til de ulike prosessene og sammenhengene mellom disse. Det som vil være i fokus er hvordan kommunikasjon spiller inn på de ulike sammenhengene og prosessene. I artikkelen «Rethinking communication in risk interpretation and action» (Khan, Mashra, Lin, & Doyle, 2016) vises det til at kommunikasjon brukes som et instrument i styring av risiko. Kommunikasjon blir et verktøy for å fremme de andre aspektene i risikostyringen. Dette kan vi se igjen når det kommer til kommunikasjon som en faktor i IRGC-modellen. Renn (2015) trekker frem viktigheten av interessentenes stemmer i arbeidet med risikostyring. Videre trekker han frem at effektiv kommunikasjon er forutsetningen for involvering av interessenter i forhold til arbeidet med risikostyring. (ibid) Involveringen vil kunne bringe med seg kunnskap og dermed er involveringen av interessentene også mer enn kun kommunikasjon. (Renn, 2015)

Kommunikasjon er en av fem kjerneprosesser i IRGC-rammeverket (Engen, et al., 2017). De andre prosessene er *førvurdering*, *risikovurdering*, *toleranse* og *akseptvurdering*, og *risikostyring*. Tanken bak modellen er at ved å involvere enkelte aktører og interessenter i en dialog, hvor ulike fakta og oppfatninger om risiko kan vurderes, skal aktører komme frem til en løsning (Engen, et al., 2017). Et viktig punkt her er at beregninger av risiko er vurderinger med basis i fakta, derimot gjør ikke dette risikotallene til fakta. (Aven, 2015) Når en eventuell risikos omfang øker i for eksempel kompleksitet, usikkerhet eller tvetydighet vil også

involveringen av interessenter øke (Engen, et al., 2017). I risikostyring spiller tvetydighet en viktig rolle fordi flertallskunnskap og verdi innvendinger er vanskelige å forene, og overordnede argumenter, som kan føre til enighet, er vanskelig å finne eller godkjenne av alle parter. (Renn, 2015)

Figur 11. IRGC modellen²²

2.5.5 Beslutningstaking i risikostyring

Beslutninger innenfor risikostyring vil aktører som oftest ta på grunnlag av de analysene og vurderingene av risikoen aktøren har gjort, i dialog med ulike aktører og interessenter. Derimot er det ikke sikkert at analysene gir et konkret svar på hva som må gjøres og om hvilke hensyn som bør tas. (Aven, 2015) Det blir her sentralt å snakke om usikkerhet. Innenfor risikostyring er det to fundamentale prinsipper som må forstås for at en skal kunne ta høyde for denne usikkerheten som ulike risikoer kan føre med seg (ibid).

1. **Forsiktighetsprinsippet:** *En grunnleggende norm eller regel innen risikostyring er forsiktighetsprinsippet, som sier at forsiktighet skal være et rådende prinsipp når det er usikkerhet knyttet til hva som blir konsekvensene (utfallene) (Aven, 2015, s. 103).*
2. **Føre var-prinsippet:** *Føre var-prinsippet er et prinsipp som innebærer at tiltak skal iverksettes, eller at det ikke skal gjennomføres en aktivitet dersom det er betydelig*

²² (Council, 2019)

vitenskapelig usikkerhet (uvitenhet) knyttet til konsekvensene av aktivitetene, og disse konsekvensene anses som alvorlige (Aven, 2015, s. 104).

I føre var-prinsippet vises det til vitenskapelig usikkerhet, dette referer til *mangel på kunnskap om hvordan konsekvensene av aktiviteten påvirkes av underliggende faktorer* (Aven, 2015). Hovedfokuset innenfor risiko evaluering og styring er å utarbeide adekvate verktøy for å håndtere problemer knyttet til kompleksitet, usikkerhet og tvetydighet. (Renn, 2008, s. 199)

De aller fleste risikoer vil være preget av en blanding av usikkerhet, tvetydighet og kompleksitet, et godt eksempel her er passiv røyking: hvor det er lav kompleksitet og usikkerhet, men høy tvetydighet. (Renn, 2015) Involvering av interessentdeltakere bør variere ut ifra kombinasjonen av kompleksitet, usikkerhet og tvetydighet, for å sikre kvaliteten på deltakerprosessen.

Oppfatningen av risiko, risikostyring og risikokommunikasjon er ikke entydig om en ser argumentene til de forskjellige forskerne og kunnskapssynene som blir presentert. Kunnskapen om et fenomen kan endrer seg over tid (Aven, 2015). Dermed er det viktig at de som arbeider med risiko, risikostyring og risikokommunikasjon søker å fange opp ny kunnskap om et fenomen, slik at dette kan analyseres, vurderes, forstås (om mulig) og så kommuniseres, til de som er eller kan blir berørt av fenomenet.

3 Metode

Denne delen av oppgaven tar for seg metodene som er anvendt. Metode kommer fra det greske ordet *methodos*: «det å følge en bestemt vei mot et mål, forskning». (Tranøy, 2019) De metodiske valgene, gjennomføringen av studien og en begrunnelse for valget av metoder fremlegges her. Først vil redegjørelse av vitenskapsteoretisk ståsted bli presentert og utdypet, deretter vil det redegjøres for metodevalgene som denne oppgaven er bygger opp rundt. Videre vil en gjennomgang av metodene bli presentert hvor de ulike metodene utdypes og forklares. Oppgavens troverdighet er et av de siste elementene som beskrives. Avslutningsvis vises det til alternative måter å undersøke problemstillingen og deretter vises det til svakheter ved oppgavens metodevalg.

3.1 Redegjørelse av vitenskapsteoretisk ståsted

Denne studien, vil jeg argumentere for, faller inn under en hermeneutisk vitenskapsteoretisk retning med et sterkt innslag av sosiale konstruktivisme. Sosialkonstruktivisme inkluderer både at den sosiale virkeligheten er konstruert, og at vitenskapelig data og funn også er skapt av mennesker, og derfor konstruert. (Ringdalen, 2012, s. 60) Noe som henviser til en kvalitativ studie, med at det ved bruk av en kvalitativ forskningsstrategi bygger på at den sosiale verden konstrueres gjennom ulike aktørers handlinger. (Ringdalen, 2012, s. 104) Noe som gjør at de er i kontinuerlig endring. (ibid) Min bakgrunn tilhører sosiologien (med en bachelor i Sosiologi) og i sosiologien er forskerne sjelden opptatt av å forklare enkeltmenneskers handlinger, men snarere grupperes handlingsmønstre. (Ringdalen, 2012, s. 57)

Krogh trekker frem at det er først når vi mennesker ikke forstår, at vi må begynne å fortolke eller forklare handlinger og oppfatninger. (2012, s. 28) Det er først når en handling virker irrasjonell eller uforståelig, at det er nødvendig å bevisst prøve å forstå den, påstår Krogh, og trekke inn Ricoeur. (ibid)

I boken til Ringdalen (2012) referer hun til Elster (1989b, s. 157) formålsforklaringer, eller intensjonelle forklaringer, som ses som et viktig element i hermeneutisk metode: «Metoden går ut på å forstå eller fortolke en handling ved å knytte den til en hensikt, en intensjon, en plan, et prosjekt hos den handlende». Å finne en formålsforklaring vil i denne type sammenhenger si å sannsynliggjøre at et observerthandlingsmønster²³ er et resultat av aktørers streben etter å realisere bestemte mål. (ibid) Forklaringene i denne studien går ut på å forklare hvordan aktører

²³ Observerte handlingsmønstre, blir i denne oppgaven gjennom den teoretiske litteraturen som er innhentet.

kan lykkes med risikokommunikasjon, med bakgrunn i et teoretiskgrunnlag, innhentet gjennom litteratursøk og snøball-metoden. Årsakene til hvordan de kan lykkes med dette kan kobles til årsaksforklaringer²⁴ som viser til at handlingene gjerne er resultater av de betingelsene aktører underordener seg. (Ringdalen, 2012, s. 58)

Alnes viser til at hermeneutikk er «læren om fortolkning av tekster». (2018) Den hermeneutiske sirkel betegner at for å forstå noe som har mening (en tekst, en historie, et bilde og en handling) må vi alltid i fortolkningen av enkelthetene gå ut fra en viss «forhåndsforståelse» av helheten som detaljene hører hjemme i. Den forståelse vi dermed oppnår av delene, virker så tilbake på forståelsen av helheten og så videre. (Alnes, 2018)

En hermeneutisk orientert forskning representerer for Charles Taylor å arbeide med en form for fortolkning som prøver å klargjøre for å gjøre et studieobjekt forståelig. (Lægreid, 2006, s. 308) Taylor viser til begreper «erfaringsmening» hvor han antyder at et individs forståelse avhenger av hvorvidt mennesker deler en bestemt erfaring, Taylor slår fast at mennesket for å forstå, ikke bare må forstå språk av ord, men samtidig handling og kommunikasjon. (Lægreid, 2006, s. 311) Taylor er med sitt handlingsvitenskaplige fokus, opptatt av å etablere sammenhenger mellom individers handlinger, med det for øye å kunne forstå adferd selv om den er irrasjonell og basert på misforståelse fra individets side. (Lægreid, 2006, s. 312) Taylor argumenterer for at selv om meningen en situasjon har for en aktør er full av misforståelser og selvmotsigelser, vil en dekkende beskrivelse av misforståelsene og selvmotsigelsene, kunne gjøre meningen i en situasjon forståelig. Dette forutsetter at forståelsen må ha en lesning å relatere seg til, sagt på en annen måte en forforståelse. (ibid)

I Gadamer sin hermeneutikk blir begrepene: *fordommer* og *førforståelse* trukket frem som viktige. Enhver forståelse, bunner i en annen forutgående forståelse. (Krogh, 2012, s. 50) En slik forutgående forståelse kaller Gadamer fordom. Fordommer er ikke et negativt ladet begrep for Gadamer. Våre fordommer, det at vi mennesker tilhører vår egen tid og vår egen kultur, er mer en forutsetning for å forstå fortiden. Fordommer er ikke barrierer, men positive forutsetninger for forståelse. (ibid)

²⁴ Årsaksforklaringer består av en kraftig sammenheng mellom X og Y som kan forklares gjennom en eller flere årsaksmekanismer. En sammenheng er kraftig hvis årsaksrekkefølgen mellom X og Y er spesifisert og sammenhengen er kontrollert for andre relevante forklaringsvariabler. (Ringdalen, 2012, s. 61)

Forståelse er kun mulig fordi mennesket står innenfor tradisjoner²⁵ som forbinder dem med fortiden. Forståelse, hevder Gadamer, er alltid å ha et forhold til en virkningshistorie²⁶. (Krogh, 2012, s. 64) Virkningshistorie er et fundamentalt begrep hos Gadamer. (ibid)

Forståelse av tekster er i bunn og grunn et forhold mellom spørsmål og svar. (Krogh, 2012, s. 68) Gadamer sin hermeneutikk, hans teori om tolkning og forståelse, går ut på at all forståelse bygger på et forhold mellom spørsmål og svar argumenterer Krogh. (2012, s. 68) Den opprinnelige teksten er jo selv et forsøk på å forstå, altså både spørsmål og svar. Forfatteren av denne opprinnelige teksten vil selv ha vært påvirket av den tids menneskers måte å prøve å besvare spørsmål på. Noe som vil vise igjen i *teksten selv*. Tekstens horisont er allerede en horisont av spørsmål, som den søker å besvare. (Krogh, 2012, s. 69)

Paul Ricoeur er også opptatt av hermeneutikk slik som Gadamer, men Ricoeur snakker om en annen og *kritisk* hermeneutikk- en annen teori om fortolkning enn Gadamer. (Krogh, 2012, s. 88) Å forstå en tekst ut fra dens struktur, og å forstå den som noe et individ meddeler andre mennesker på et bestemt sted og tidspunkt, er to veldig forskjellige måter å tilnærme seg en tekst på. For Ricoeur vil kun den siste måten være fortolkning. (Krogh, 2012, s. 93)

Ricoeur påstår at handling gjennomgår den samme prosessen som språket. Språket forandres når det blir nedskrevet. En tale er rettet mot bestemte mennesker og uttrykker et bestemt individs meninger, derimot vil en tekst i prinsippet være rettet mot alle lesere og ikke knyttet til en bestemt situasjon der samtalen finner sted. (Krogh, 2012, s. 96) Hvordan kommunikasjon dermed formidles gjennom ulike kanaler vil ifølge Ricoeur være med på å bestemme handlingskraften i det språket som tillegges den gitte kanalen. På en måte vil en kunne si at teksten som er nedskrevet er tatt ut av kontekst. Ricoeur skiller seg fra Gadamer ved å påpeke at selv om hermeneutikk historisk sett er knyttet til fortolkning av tekster, finnes det samtidig en hermeneutikk knyttet til forståelsen av handling. (Krogh, 2012, s. 97) Dette trekker Krogh frem at er viktig, i den sammenheng at dette viser at hermeneutikk er av avgjørende betydning for alle humanistiske fag, for forståelsen av alle de temaene de tar opp. Fortolkningen som blir gjort knyttet til en tekst eller en tale (et budskap generelt) vil igjen videre føre til en handling.

²⁵ Tradisjon er forutsetningen for at virkningshistorie kan oppstå ifølge Gadamer. (Krogh, 2012, s. 63)

²⁶ Virkningshistorie betyr at tidligere tiders forståelseshorisonter enda virker inn mennesket. Når mennesket ut fra sine fordommer kan forstå fortiden, er det fordi deres fordommer selv er frembrakt av virkningshistorien. (Krogh, 2012, s. 63)

3.2 Redegjørelse av metodevalg

En studie kan gjennomføres på flere ulike måter, ved bruk av kvalitativ- eller kvantitativmetode, samt kan metodene kombineres om dette er gunstig for å besvare problemstillingen. I denne studien er en kvalitativ metode valgt da dette anses å være den beste måte å gå frem i forhold til problemstillingen og forskningsspørsmålene. Grenness (2012) viser til hvordan forskere som benytter seg av en kvalitativ analyse i langt større grad har til hovedformål å bidra til gode forståelser, i motsetning til kvantitative analyser hvor forskeren søker å forklare et fenomen. «Problemstillingen bestemmer metoden», derav at vår metodiske tilnærming vil være en konsekvens av den problemstillingen som vi ønske å undersøke er det hevdet. (Grenness, 2012, s. 51) Problemstillingen trenger ikke være klar før studien begynner. (Grenness, 2012, s. 142) Grenness (2012) viser til at spesielt i kvalitative undersøkelsesopplegg, vil problemstillingen vokse frem litt etter litt ettersom forskeren stadig lærer mer om den virkeligheten som forskeren ønsker å undersøke. Den kvalitative problemstillingen blir med andre ord ofte langt mer beskrivende og ustrukturert, etter hvert som forskeren tilegner seg mer kunnskap blir han i stand til å snevre inn området som forskeren ønsker å undersøke. (Grenness, 2012, s. 151)

De første skissene av problemstillingen inneholdt alle elementer som: risikokommunikasjon og aktører, flere inneholdt risikokommunikasjon som et risikostyringsverktøy, noen inneholdt: om risikokommunikasjon kan være et risikostyringsverktøy. Andre skisser var negative i sin utforming og satte spørsmål ved: om det er mulig å lykkes ved risikokommunikasjon, kan risiko kommuniseres på en slik måte at det kan være med å styre risiko på en måte som er til fordel for både samfunnet og innovasjon etc. Problemstillingen er utformet slik:

«Hva forteller teorien oss om hvordan aktører innen risikorelatert arbeid kan lykkes med risikokommunikasjon?»

Aktørene referer til de individene som meddeler eller formidler risikokommunikasjon. Å lykkes vil her være at risikokommunikasjons budskap kommuniseres på en slik måte at det oppfattes slik det er tiltenkt fra kommunikatorens side. Samt at reaksjoner fra publikum i ettertid er i tråd med det budskapet som tidligere ble kommunisert. Hva risikokommunikasjon er, hvordan arbeider aktører innenfor risikorelatert arbeid med kommunikasjon for å få budskapene sine gjennom slik at mottaker oppfatter budskaper slik det er tiltenkt. For å avgrense hvor formidlingene skal foregå, er risikokommunikasjonen knyttet til kommunikasjon ut til et publikum. Publikum blir i denne oppgaven brukt om grupper av personer og om større deler av

samfunnet, avhengig av hvem risikoen kan berøre og hvem forskningen sier bør informeres i forhold til en eventuell uønsket hendelse.

Oppgavens forskningsspørsmål trekker ikke inn aktører eller publikum bokstavelig, dette er fordi at dette er elementer som helt naturlig kommer inn sammen med teoriene om kommunikasjon, risiko, risikopersepsjon, risikokommunikasjon og risikostyring. Forskningsspørsmålene er som nevnt tidligere:

1. «Hva skiller risikokommunikasjon fra kommunikasjon i litteraturen?»
2. «Hvordan benyttes risikokommunikasjon i risikostyring basert på litteraturen?»
3. «Hvilke teoretiske antagelser bør legges til grunn for å lykkes med risikokommunikasjon?»

Det første forskningsspørsmålet tar sikte på om det er et skille i teoriene om risikokommunikasjon og kommunikasjon. Hvilke skiller er det i litteraturen? Hvilke skiller er det mellom de to teoriene, kan den ene teorien gi opphav til styrker eller svakheter ved den andre teorien?

Det andre forskningsspørsmålet tar sikte på om hvordan risikokommunikasjon er omtalt og brukt i litteraturen i forhold til risikostyring. Viser litteraturen noe som styrker eller svekker arbeidet med risikostyring i forhold til kommunikasjon? Sagt på en annen måte: kan risikokommunikasjon være et verktøy som kan være med på å lette arbeidet eller løse problemer som kan oppstå i risikostyrings arbeid?

Det tredje forskningsspørsmålet kobles direkte til risikokommunikasjonsteorien og setter søkelys på om det er noen praksis for god risikokommunikasjon omtalt i litteraturen.

Valg av metode er ikke gitt, men må tas og begrunnes av den enkelte i hvert enkelt tilfelle, argumenterer Grenness. (2012, s. 74) Undersøkelser kan ha ulike formål, denne oppgaven har et beskrivende, forklarende og forstående undersøkelsesopplegg. (Grenness, 2012, s. 134)

Krogh trekker frem Hans-Georg Gadamer sine tanker omkring hermeneutikk. Gadamer skiller mellom hermeneutikk og metode. Krogh (2012) viser til at Gadamer anså forståelse som et grunntrekk ved mennesket. Forståelse er en forutsetning og en betingelse for eks. for å kunne lære seg metoder i de ulike vitenskaper. Hermeneutikk er både noe mer grunnleggende og noe

mer omfattende enn metodene i de forskjellige vitenskapene. Gadamer argumenterte for at hermeneutikk og forståelse lå dypere enn metoden, uansett hvilken vitenskap det var snakk om. (Krogh, 2012, s. 45) Samtidig er det viktig å trekke frem at Gadamer mente at all vitenskap trenger en gjennomtenkt metode. (Krogh, 2012, s. 47)

Forskning har alltid som mål å frembringe ny kunnskap (akademisk). (Grenness, 2012, ss. 69-71) For å frembringe ny kunnskap om emnet risikokommunikasjon, ses risikokommunikasjon i forhold til kommunikasjonsteori, risiko, risikopersepsjon og risikostyring.

3.3 En gjennomgang av metoden

I dette avsnittet vil metodene brukt i oppgaven bli presentert. Metoden er en kvalitativ litteraturstudie, og dette gjøres ved bruk av to ulike utvalg: litteraturstudie og snøball-metoden. Grenness (2012) viser til at det hersker en enighet om at det ikke finnes noen form for «oppskrift» eller metode som er den foretrukne når det gjelder kvalitativ dataanalyse. Grenness (2012) viser også til hvordan forskere som benytter seg av en kvalitativ analyse i langt større grad har til hovedformål å bidra til gode forståelser, i motsetning til kvantitative analyser hvor forskeren søker å forklare et fenomen.

Kvalitativ analyse dreier seg hovedsakelig om å gjennomføre en systematisk sortering av datamateriale. (Grenness, 2012, s. 173) Grenness (2012) viser til noe som omtales for «omelettmetoden» som referer til at forskeren først plukker det innhentede materialet fra hverandre, for så å sette det sammen igjen. Det forskeren ønsker å oppnå gjennom denne prosessen er å ende opp med noe som er forskjellig fra det forskeren startet med. (ibid)

I forskning er det viktig at forskeren arbeider på en slik måte at andre kritisk kan gjennomgå og eventuelt gjenta studien. (Grenness, 2012, s. 32) Dette gjøres ved at studien blir gjennomgått steg for steg, med fokus på søkeord, avgrensninger i søk, kildekritikk i forhold til dokumenter inkludert og ekskludert, spørsmål som har vært med på å inkludere og ekskludere m.m. Forskere bør så langt det lar seg gjøre, stille seg kritisk og fordomsfri til sine egne antagelser og oppfatninger. (Grenness, 2012, s. 32) Dette er prøvd oppnådd ved å reflektere over egne grunnleggende forutsetninger, jeg som forsker opprinnelig kom inn i oppgaven med. Videre har jeg som forsker prøvd å argumentere på en slik måte at mine egne synspunkter kommer frem uten at det virker som noe noen andre har sagt. For å klargjøre hva som er egne synspunkter og hva som er hentet fra annen forskning er det brukt referanser til innhentet materiale. Synspunkter og sammenhenger det vises til i materialet er hentet primært fra andre kilder enn egen forskning, dette på grunn av metodevalget: litteraturstudie. Gjennom hele oppgave

prosessen har jeg stilt meg selv «Hva, hvordan og hvorfor spørsmål». Flere spørsmål har vært stilt gjennom oppgaven, men grunnen til å spør seg selv disse spørsmålene er for å få en mest mulig helhetlig forståelse og kritisk vurdering av det stoffet jeg leser og det som jeg selv skriver. (Grenness, 2012, s. 38) Eksempler på ulike spørsmål jeg har stilt meg er: Hvorfor er dette viktig for å svare på mine forskningsspørsmål? Hva knytter denne teorien til risikokommunikasjon? Hvordan kan denne teorien besvare min problemstilling? Hvorfor er dette relevant? Hvorfor tar forfatteren med dette punktet? Hvorfor er det slik? Flere av spørsmålene jeg har spurt meg selv gjennom denne prosessen med masterskriving har jeg ikke fått svar på. Noe som bare gjør arbeidet med oppgaven desto mer spennende.

3.3.1 Litteraturstudie

Denne oppgaven har tatt utgangspunkt i en tradisjonell måte å gjennomføre en litteraturstudie, hvor det ikke er en fullt ut definert sti for innhenting av informasjonen. (Jesson, Matheson, & Lacey, 2011) Studien gir ikke noen vurdering av de metodene, datainnsamlingen eller konklusjonene gjort i de studiene som utgjør datamaterialet i denne oppgaven. Denne oppgaven tar siktemål på en konseptuell litteraturstudie (conceptual review) hvor formålet er å oppnå kunnskap om konsepter eller begreper for å bidra til å forstå et tema bedre. (Jesson, Matheson, & Lacey, 2011) Prosessen for bruk av en konseptuell litteraturstudie er at forskeren begynner med å velge et tema. Det forutsettes at det skal være et tema som faller inn under forskerens fagområde. Litteraturen står så for tur, her bør forskeren gjennomgå relevant og oppdatert forskning. Forskeren i denne oppgaven har valgt å se på forskning utgitt de siste 5 årene. Det er anbefalt å søke fagfellevurderte dokumenter som er anerkjent som pålitelige kilder ifølge Regoniel. (2015) Videre bør forskeren ved bruk av en konseptuell litteraturstudie bruke problemstillingen som en ramme for de bidragene som skal inkluderes i studien ut ifra datamaterialet innhentet. Formålet med en konseptuell litteraturstudie er at studien forsøker å svare på spørsmål som andre forskere ikke enda har forklart. «Din» forskning skal ta opp et kunnskaps gap innenfor ditt fagområde. (Regoniel, 2015)

Denne studien er en teoretisk oppgave, altså en oppgave hvor jeg ikke har innhente egne data. (Grenness, 2012, s. 205) Det som kjennetegner en slik studie, er at problemstillingen undersøkes ved hjelp av litteratur, som igjen referer til at det faglige spørsmålet drøftes og besvares med bakgrunn i relevant litteratur. (ibid) En litteraturstudie er en studie av studier allerede gjort av andre. (Jesson, Matheson, & Lacey, 2011)

3.3.2 Utvalg, to måter å gjennomføre en litteraturstudie:

Litteraturstudie: Til forskjell fra en systematisk litteraturstudie er en tradisjonell litteraturstudie litt friere i sin utførelse. I dette legges det at det i en systematisk litteraturstudie er det en allerede skrevet plan for å adressere et spesielt forskningsspørsmål eller tema. (Jesson, Matheson, & Lacey, 2011) Det er fullt mulig å ha en systematisk plan for en litteraturstudie, men det gjør den ikke nødvendigvis til en systematisk litteraturstudie. (ibid) Denne studien har ikke fulgt en definert sti for innhenting av datamaterialet. Derimot er datamaterialet innhentet primært gjennom den litteraturen som er funnet i dokumentene fra databasesøkene. Ulike tråder er fulgt i dokumenter innhentet gjennom Oria. Noen tråder gav ingen uttelling i form av at det som ble vist til videre i den eventuelle studien, ikke viste seg å være relevant for å forstå de begrepene og sammenhengene/skillene som denne oppgaven tar sikte mot.

Datamaterialet har blitt vurdert ut fra ulike kriterier som:

- Helhetsinntrykket av forfatter
- Publikasjonen
- Forfatterens objektivitet
- Forfatterens egne meninger
- Kildekritikk

Snøball-metoden: Litteraturstudien er supplert ved bruk av det som betegnes som *snøball-metoden* eller *snøballutvelgelse*. Ut ifra litteraturstudiets søk og utvelgelser, ble det i de ulike dokumentene referert til andre fagfolk, vitenskapsfolk og forfattere som har bidratt i de ulike teoretiske bidragene i dokumentene fremlagt gjennom database søk. Det som betegnelsen snøball skildrer er et utvalg som i begynnelsen er lite og som gradvis vokser, som en snøball som ruller og dermed etter hvert blir større og større. (Andrews & Vassenden, 2007) I denne masteroppgaven er snøball-metoden brukt i sammenheng med en litteraturstudie og derav litteratursøk. Metoden snøballutvelgelse er en utbredt måte å rekruttere informanter i kvalitativ forskning. (ibid) Snøball-metoden går ut på at en kjent kontakt skaffer en ny kontakt. (Aam, 2012) Snøball-metoden er i denne oppgaven brukt ved å følge referanser fra dokumenter som er kommet frem gjennom litteratur søket. Denne måten å finne litteratur på, er det som litteraturen i denne oppgaven i hovedsak baserer seg på i flere av de teoretiske bidragene. Ved å følge forskjellige tråder til både nye forfattere, artikler, bøker og lignende får forskeren mulighet til å se andre bidrag innenfor samme tema.

3.3.3 Søket, Databasesøk og søkeord med inkludering- og ekskluderingskriterier

Søket: Søken etter data startet med utgangspunkt i problemstillingen og forskningsspørsmål. Dataene som er brukt i denne studien av risikokommunikasjon er sekundærdata. Sekundærdata kan i sin enkleste form omtales som «alle typer foreliggende data». (Ringdalen, 2012, s. 122) Før søket etter litteraturen ble igangsatt, ble det satt en del inkludering og ekskluderingskriterier for å standardisere søket på en slik måte at datainnsamlingen skulle skje på en så lik måte som mulig for alle de ulike søkene så langt det var mulig. (ibid)

Databasesøk: En oppgave trenger et teoretisk fundament, svaret bli da å gjøre et systematisk²⁷ litteratursøk ved bruk av relevante søkeord. Deretter fremlegges en kritisk evaluering av hva dette søket synes å dokumentere i forhold til de søkeordene brukt. (Grenness, 2012, s. 58) Litteraturgjennomgang er en helt nødvendig arbeidsfase på veien mot en presis og avgrenset problemstilling. (Grenness, 2012, s. 148) Det handler om å søke, og et naturlig sted å begynne er på det nærmeste biblioteket. (ibid) Dette var også hvor jeg startet, på biblioteket på Universitetet i Stavanger. Informasjonsressurser i form av tilgang til databaser har vært helt avgjørende i denne oppgaven. Å lete gjennom de ulike bøkene på biblioteket ville ikke være en god måte å utnytte tiden. Søk gjennom ulike database er både tidsbesparende og kan være et hjelpemiddel i rask tilgang til flere tusen dokumenter som kan leses online, hvor forskeren kan avgjøre om et dokument er gjeldende for det forskeren leter etter. Ofte vil en endre opp med for mye litteratur til å gjennomgå i detalj. (Grenness, 2012, s. 149) Som forsker må aktører avgjøre hvilken nytte forskeren kan ha av de ulike dokumentene som innhentes. Dette er ikke uproblematisk, spesielt i en tidlig fase av studien. Tittelen til et dokument vil sjelden gi presis nok informasjon om det eventuelle dokumentet. Tar forskeren for seg en bok vil innholdsfortegnelsen, kapitteloverskriftene og kanskje særlig emneoversikten kan fortelle mye mer enn tittelen alene. (ibid) Til slutt sitter forskeren igjen med et fåtall dokumenter som forskeren innser at det er nødvendig å gå mer detaljert gjennom. (ibid) Derimot er det ikke sikkert at disse dokumentene gir uttelling, og nye søk etter informasjon kan være nødvendige. I litteraturstudier vil teorien og tilhørende materiale utgjør dataen for studien. Dataen i slike studier slik som denne er dataen forhåndsprodusert. Dette er data som må identifiseres og innhentes av forskeren selv, gjennom for eksempel databasesøk. Slike data kalles noen ganger for «arkivdata», og er en fellesbetegnelse på alle typer skriftlige materialer som en forsker kan nytte seg av. (Grenness, 2012, s. 156)

²⁷ Nå en aktør foretar et systematisk søk eller litteratursøk, skal søket være planmessig gjennomført, godt dokumentert, og det skal være etterprøvbart. (Systematisk søking, 2019)

Datamaterialet er innhentet ved hjelp av databasesøk, hovedsakelig i «Oria» og ved å følge tråder i de litterære publikasjonene som ble valgt gjennom søketreffene. Oria er en søkemotor hvor aktører kan søke i norske fag- og forskningsbiblioteks ressurser; bøker, artikler, tidsskrifter m.m. I Oria har forskeren mulighet til å søke på begreper ved hjelp av en funksjon som heter «avanserte søk», denne funksjonen er ikke brukt i denne masteroppgaven. Grunnen til at denne funksjonen ikke er brukt, er at forskeren ville ha alle resultater mulige innenfor de inkludering- og ekskluderingskriteriene som forskeren satte selv. Dette for å kontrollere hvor mange treff som faller fra eller inkluderes ved de ulike kriteriene satt av forskeren selv. Altså er alle søkene i denne oppgaven utført i Oria typen *enkelt søk*.

De teoretiske bidragene omkring risikobegrepet er innhentet for det meste ved bruk av snøballmetoden. Dette er fordi forskeren har flere bøker om risiko, på grunn av studie innenfor samfunnssikkerhet ved Universitetet i Stavanger.

Søkeord: Nedenfor er alle søkeordene ført opp i en tabell. Denne tabellen tar med alle søkeord som er brukt til innhenting av litteratur til teorien, litteratur innhentet til metodekapittelet og ulike eksempler er ikke inkludert. Det skal legges til at ikke alle disse søkeordene frembragte teoribidrag som er brukt i denne oppgaven. Kriteriene til søkeordene generelt var at de skulle alle være knyttet til problemstillingen med overordnede begreper. Disse overordnede begrepene er presenterte nedenfor. De søkeordene som er relevante for litteraturen som er brukt i oppgaven presenteres og forklares under Tabell 3. Søkeord i Oria.

Tabell 3. Søkeord i Oria

Kommunikasjon	Kommunikasjonsteori
Retorikk	Risiko
Risk	Kommunikasjon teori
Communication Theory	Kommunikasjon*
Avsender	Formidling
Risikokommunikasjon	Risk Communication
Risikostyring	Risk Management
Risk Governance	Risk Governance*
Risikopersepsjon	Risk Perception

*Referer til søk hvor det er gjort et søk nummer to ved bruk av samme søkeord, men ulike emne kategorier er valgt, eksempelvis.

I overordnede begreper legger forskeren at andre aktører kan søke etter «risiko og følelser» for å kunne innhente data omkring risikopersepsjon, men på grunn av antall begreper i oppgaven og tidsbegrensning i forhold til oppgavens utførelsestid ble denne søketeknikken valgt vekk. På grunn av at oppgaven er sentrert rundt risikokommunikasjon, dokumenter som er under tvil i

forhold til relevans for oppgaven, vil bli sett i lys av hva det eventuelle dokumentet kan bidra med i sammenheng til risikokommunikasjon. Før de ulike søkene ble utført ble det satt opp ulike inkludering- og ekskluderingskriterier som søkeordene skulle vurderes opp mot. *Inkluderingskriterier:*

- dersom dokument kan trekke paralleller opp mot problemstilling og/eller forskningsspørsmål.
- Dokumenter som viser til prinsipper, perspektiver, fordeler/ulempes, modeller, kriterier i sammenheng med søkeordet er av interesse da dette er begreper som kan vise til skiller i de ulike teoretiske bidragene.
- Kun dokumenter som er på norsk eller engelsk ble inkludert på grunn av mulighet for oversettelsesfeil, tidsbesparelse og forskers egen språkkunnskaper.
- I søk med norske søkeord blir kun norske (bokmål) bidrag vurdert. Det samme gjaldt for de engelske søkeordene.

Ekskluderingskriterier:

- Dokumenter som avviker sterkt fra forskerens eget felt er ekskludert på bakgrunn av mangel på kompetanse til å forstå å tolke innholdet i den eventuelle teksten.
- Bachelor- og masteroppgaver og avhandlinger er ekskludert.
- Kommunikasjon relatert til *kriser* er ekskludert da dette er en egen genre: krisekommunikasjon.
- Teorier om praktisk bruk av teorier vil i enkelte tilfeller bli ekskludert, grunnen er at for enkelte teoretiske bidrag vil dette vike fra formålet med oppgaven.
- I søk med høyt antall treff vil alle andre språk enn norsk og engelsk bli ekskludert (inkludert nynorsk).
- På grunn av oppgavens tidsfrist er dokumenter som er utlånt ved biblioteket ikke blitt vurdert.

3.3.4. Avgrensninger i forhold til litteratursøk:

Nedenfor er det 18 ulike tabeller over de forskjellige litteratursøkene som er foretatt i denne masteroppgaven. Den venstre kolonnen i hver tabell viser til praktiske opplysninger om de valgene som er foretatt, mens den midterste kolonnen viser til de faktiske søk og avgrensninger som er gjort. Kolonnen til høyre presenterer tallene som er kommet frem etter søk, avgrensninger og vurderinger gjort. Dokumenter refererer til alle typer dokumenter som for eksempel bøker, e-bøker, tidsskrifter, bokkapittel, artikler etc. Ikke ved noen av søkene gjort i denne

masteroppgaven er det huket av for «inkluder materiale ditt bibliotek ikke har tilgang til». Dette er valgt på grunn av at jeg ikke vet hvilke databaser de ulike bidragene da kommer fra, som et kvalitetskriterium er nettopp dette blitt ekskludert. Det første søkeordet var *kommunikasjon*. I tabellen under er søket og søkets gang oppsummert. Det skal legges til at i søk hvor det ikke er innhentet noen dokumenter er det ikke slik at det ikke er kommet frem noe data om emnet. Data om disse emnene er innhentet gjennom snøballmetoden gjennom andre dokumenter innhentet i andre søkeord.

Søk	<i>Kommunikasjon</i>	Treff: 9634
Avgrensning årstall	2014-2019	
Avgrensning emne	Kommunikasjon, Communication, Kommunikasjonssosiologi, Flerkulturell-kommunikasjon	
Avgrensninger sum		Treff: 134
Antall abstrakter lest		Sum: 57
Antall inkluderte dokumenter		Sum: 1

Dette søket var det første søket etter litteratur til teorien. Et søk uten filter på kommunikasjon førte til 9634 treff, ved å avgrense for årstall og ulike emner ble summen av treff 134. Av disse 134 treffene ble 57 sammendrag i Oria lest. Dermed ble 77 dokumenter ekskludert på bakgrunn av mangel på relevans. Som nevnt i avsnittet over *søkeord* er det ulike inkludering- og ekskluderingskriterier som hvert av søkeordene er vurdert på bakgrunn av. Kun en bok er inkludert etter dette søket.

Søk	<i>Kommunikasjonsteori</i>	Treff: 211
Avgrensning årstall	2013-2018	Treff: 31
Ekskluderte dokumenter		Sum: 20
Antall abstrakter lest		Sum: 11
Antall inkluderte dokumenter		Sum: 1

Dette søket endte med en bok ble inkludert i oppgaven. 20 dokumenter ble ekskludert, på grunn av at de viker sterkt fra forskeren forskningsfelt: musikk, sykepleien, nanoteknologi, historie, økonomi og finans, teologi, psykologi og barnevern etc.

Søk	<i>Retorikk</i>	Treff: 1998
Avgrensning årstall	2013-2018	Treff: 548
Avgrensning emne	Retorikk, Kommunikasjon, Rhetoric, Kvalitative metoder, Samfunnsvitenskapelig metode	Treff: 82
Ekskluderte dokumenter		Sum: 52
Antall abstrakter lest		Sum: 30
Antall inkluderte dokumenter		Sum: 1

Søket etter teori om retorikk endte med at tre dokumenter ble inkludert i oppgaven. 52 dokumenter ble ekskludert. Enkelte dokumenter ble ekskludert på bakgrunn av at de var utlånt fra biblioteket og på grunn av tidsmangel, ble disse ikke ettertraktete ved et senere tidspunkt. Dokumenter som snakket om kriser, ble ekskludert på grunn av mulighet for misforståelser mellom risikokommunikasjon og krisekommunikasjon. Dokumenter om praktisk bruk av retorikk ble også ekskludert på grunn av forskerens søk er etter teoretiske bidrag og ikke praktiske bruk av retorikk. Søket var ment for å finne bidrag om hva retorikk er, ikke om hvordan retorikk praktisk fungerer i hverdags sammenhenger.

Søk	<i>Risiko</i>	Treff: 59 369
Avgrensning årstall	2014-2019	Treff: 16 926
Avgrensning emne	Risk, Risiko, Sikkerhet	Treff: 293
Avgrensning språk	Norsk	Treff: 55
Antall abstrakter lest		Sum: 17
Antall dokumenter valgt		Sum: 2
Antall dokumenter brukt		Sum: 0

Forskeren erkjenner et det er gjort et brudd på egne inkludering og- ekskluderingskriterier ved å ta med et engelsk ord i et norsk søk.

Søk	<i>Risk</i>	Treff: 11 745 660
Avgrensning årstall	2014-2019	Treff: 4 232 834
Avgrensning materialtype	Bøker, E-bøker, Tidsskrifter	Treff: 9960
Avgrensning emne	Sociology, Risk	Treff: 339
Antall abstrakter lest		Sum: 45
Antall dokumenter valgt		Sum:2
Antall dokumenter brukt		Sum: 1

Kun et dokumenter ble inkludert i studien. Da forskeren har vært student innenfor risikofag i nærmere fem år er det nokså mange bøker og litterære dokumenter opparbeidet innenfor temaet allerede. Søket ble utført for å se om det var noe nytt som kunne tilføres, som tidligere lest

litteratur ikke hadde tilført. Samme inkludering -og ekskluderingskriterier ble anvendt i disse to søkene.

Søk	<i>Kommunikasjons teori</i>	Treff: 433
Avgrensning årstall	2014-2019	Treff: 98
Antall abstrakter lest		Sum: 32
Antall inkluderte dokumenter		Sum: 2

30 dokumenter ble ekskludert i dette søket. På grunn av antall treff etter kriteriet for siste fem og fra siste publikasjon var under 150 dokumenter, ble alle sett på. Derimot ble de ekskludert på grunn av språk (annet enn norsk bokmål), materialtype (bachelor, masteroppgave, avhandling), mangel på relevans for oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål. Totalt ble to bøker inkludert i studien.

Søk	<i>Communication Theory</i>	Treff: 1 208 449
Avgrensning årstall	2014-2019	Treff: 339 206
Avgrensning materialtype	Bøker, E-bøker, Offentlige publikasjoner, Tidsskrifter	Treff: 5445
Avgrensning emne	Communication	Treff: 159
Antall abstrakter lest		Sum: 42
Antall dokumenter valgt		Sum: 5
Antall inkluderte dokumenter		Sum: 1

*Søk kun etter communication theory er avkrysset for i Oria. *En av de valgte dokumentene var ikke lengre tilgjengelig for bruk. På grunn av allerede innhentet data innenfor kommunikasjonsteori, ble flere teoretiske bidrag ekskludert på grunn av tidsmangel.

Søk	<i>Kommunikasjon</i>	Treff: 9638
Avgrensning årstall	2014-2019	Treff: 1768
Avgrensning materialtype	Bøker, E-bøker, Tidsskrifter, Trykte tidsskrifter, E-tidsskrift	Treff: 518
Avgrensning språk	Norsk (bokmål)	Treff: 400
Avgrensning emne	Kommunikasjon, Skriftlig kommunikasjon, Muntlig kommunikasjon, Kommunikasjonsteori	Treff: 71
Antall abstrakter lest		Sum: 21
Antall dokumenter valgt		Sum: 1
Antall dokumenter brukt		Sum: 0

Kommunikasjon som søkeord ble gjennomført to ganger på norsk. Dette var det første søket gjennomført med søkeord «kommunikasjon». Søket resulterte i at ingen bidrag ble inkludert i

studien. Søk nummer to ble gjennomført og kun et dokument ble inkludert fra dette andre søket også. Det meste lukrative søket for innhenting av data i forhold til kommunikasjonsteori ble søket «kommunikasjon teori», hvor to dokumenter ble inkludert.

Søk	<i>Avsender</i>	Treff: 166
Avgrensning årstall	2014-2019	Treff: 49

*Søk tilknyttet kommunikasjon. På grunn av at søket *kommunikasjon* ikke gav forventet utfall.

Søk	<i>Formidling</i>	Treff: 2753
Avgrensning årstall	2014-2019	684
Avgrensning emne	Kommunikasjon	
		Søk slutt.

*søk tilknyttet kommunikasjon. Både avsender og formidling ble inkludert som søkeord da forsker fikk liten uttelling fra det første kommunikasjons søket. Ingen av disse søkeordene ble videre utforsket da forsker følte dette var å vike fra den opprinnelige tanken om å søke spesifikt på de begrepene som skulle brukes i oppgaven. Derfor ble begge disse søkene avsluttet på grunn av forskers egen refleksjon over søkeprosessen og dets inkludering -og ekskluderings rammer.

Søk	<i>Risikokommunikasjon</i>	Treff: 27
Avgrensning årstall	2013-2018	Treff: 12
Antall dokumenter vurdert		Sum: 1
Antall inkludere dokumenter		Sum: 0

Risikokommunikasjon som søkeord på norsk gav få søketreff, med kun 27 treff. Ved å avgrense for årstall ble dette redusert ytterligere. 13 treff gjenstod, av disse var 11 masteroppgaver som ble ekskludert på bakgrunn av kriterier satt for søkene. Et dokument ble kvalitetsvurdert i forhold til fullt innhold, men ble ikke inkludert i oppgaven på grunn av mangel på relevans.

Søk	<i>Risk Communication</i>	Treff: 1 151 749
Avgrensning årstall	2014-2019	Treff: 411 960
Avgrensning emne	Risk Communication	Treff: 1530
Avgrensning materialtype	Artikler, Bøker E-bøker	Treff: 1426
Avgrensning emne	Communication	Treff: 442
Avgrensning emne 2	Risk	Treff: 137
Antall abstrakter lest		Sum: 26
Antall dokumenter valgt		Sum: 10
Antall dokumenter brukt		Sum: 3

Etter at abstrakter var lest var det 10 dokumenter som ble vurdert for innhold til oppgaven. Av disse ti dokumentene ble kun tre dokumenter valgt inkluder i oppgaven. De andre sju ble

ekskluderer på grunnlag av enten: mangel på relevans for oppgaven. Ut av tabellen er det mulig å se at det er gjort flere avgrensninger på emne, dette er gjort på grunn av at datamaterialet har vært for stor til å gjennomgå. Emnene som er avgrenset med er tett opp til de andre begrepene i oppgaven.

Søk	<i>Risikostyring</i>	Treff: 714
Avgrensning årstall	2014-2019	Treff: 275
Avgrensning materialtype	Bøker, Artikler, E-bøker, Trygte tidsskrifter, Tidsskrifter	Treff: 93
Antall abstrakter lest		Sum: 37
Antall dokumenter valgt		Sum: 4
Antall inkluderte dokumenter		Sum: 2

To dokumenter er inkludert i oppgaven. To av dokumentene var ikke tilgjengelige, og ble dermed ikke vurdert videre på grunn av tidsmangel.

Søk	Risk Management	Treff: 3 796 031
Avgrensning årstall	2014-2019	Treff: 1 391 332
Avgrensning emne	Risk management	Treff: 24 288
Avgrensning materialtype	Bøker	Treff: 405
Avgrensning emne 2	Risk, Natural disasters, Management, Risk assessment	Treff: 78
Antall abstrakter lest		Sum 28
Antall dokumenter vurdert		Sum: 9
Antall inkluderte dokumenter		Sum: 0

Tre av ni dokumenter var ikke tilgjengelige utover sammendraget. De andre seks bidragene ble ikke ansett å være relevante bidrag i forhold til problemstillingen eller forskningsspørsmålene. Dermed ble ingen dokumenter valgt fra dette søket.

Søk	<i>Risk Governance</i>	Treff: 292 979
Avgrensning årstall	2014-2019	Treff: 108 118
Avgrensning emne	Governance	Treff: 4876
Avgrensning materialtype	Bøker, E-bøker, Bokkapitler	Treff: 109
Antall abstrakter lest		Sum: 24
Antall vurderte dokumenter		Sum: 3
Antall dokumenter brukt		Sum: 0

Et av dokumentene var ikke tilgjengelige. De andre to dokumentene viste seg å ikke være relevante for oppgaven. Dermed ble heller ingen av bidragene fra dette søket inkludert i oppgaven. En mulig grunn til at de bidragene som kom frem ved dette søket ikke var relevant

kan være på grunn av at emne valget i dette søket var *Governance*. Dermed gjorde forskeren en nytte søk med annerledes emne. Dette søket er vist nedenfor.

Avgrensning emne	Risk Governance	Treff: 166
Antall abstrakter lest		Sum: 32
Antall dokumenter vurdert		Sum: 4
Antall inkluderte dokumenter		Sum: 1

Dette søket har sin opprinnelse i søket *Risk Governance*. Et dokument ble valgt inkludert i oppgaven. Et dokument var ikke tilgjengelig. De to siste ble ansett å ikke være relevante.

Søk	<i>Risikopersepsjon</i>	Treff: 80
Avgrensning årstall	2013-2018	Treff: 42
Avgrensning materialtype	Masteroppgave	Treff: 6
Antall inkluderte dokumenter		Sum: 1

Dette søket (risikopersepsjon) resulterte i et bidrag til oppgaven. 5 dokumenter ble ekskludert på grunn av mangel enten/og: på relevans til problemstilling, språk (annet enn norsk bokmål) og materialtype (i dette tilfellet doktorgradsavhandling).

Søk	<i>Risk perception</i>	Treff: 721 197
Avgrensning årstall	2014-2019	Treff: 259 794
Avgrensning emne	Risk Perception	Treff: 3392
Avgrensning emne 2	Risk Communication	Treff: 246
Avgrensning emne 3	Communication, Risk, Risk management	Treff: 135
Antall abstrakter lest		Sum: 26
Antall inkludert dokumenter		Sum: 1

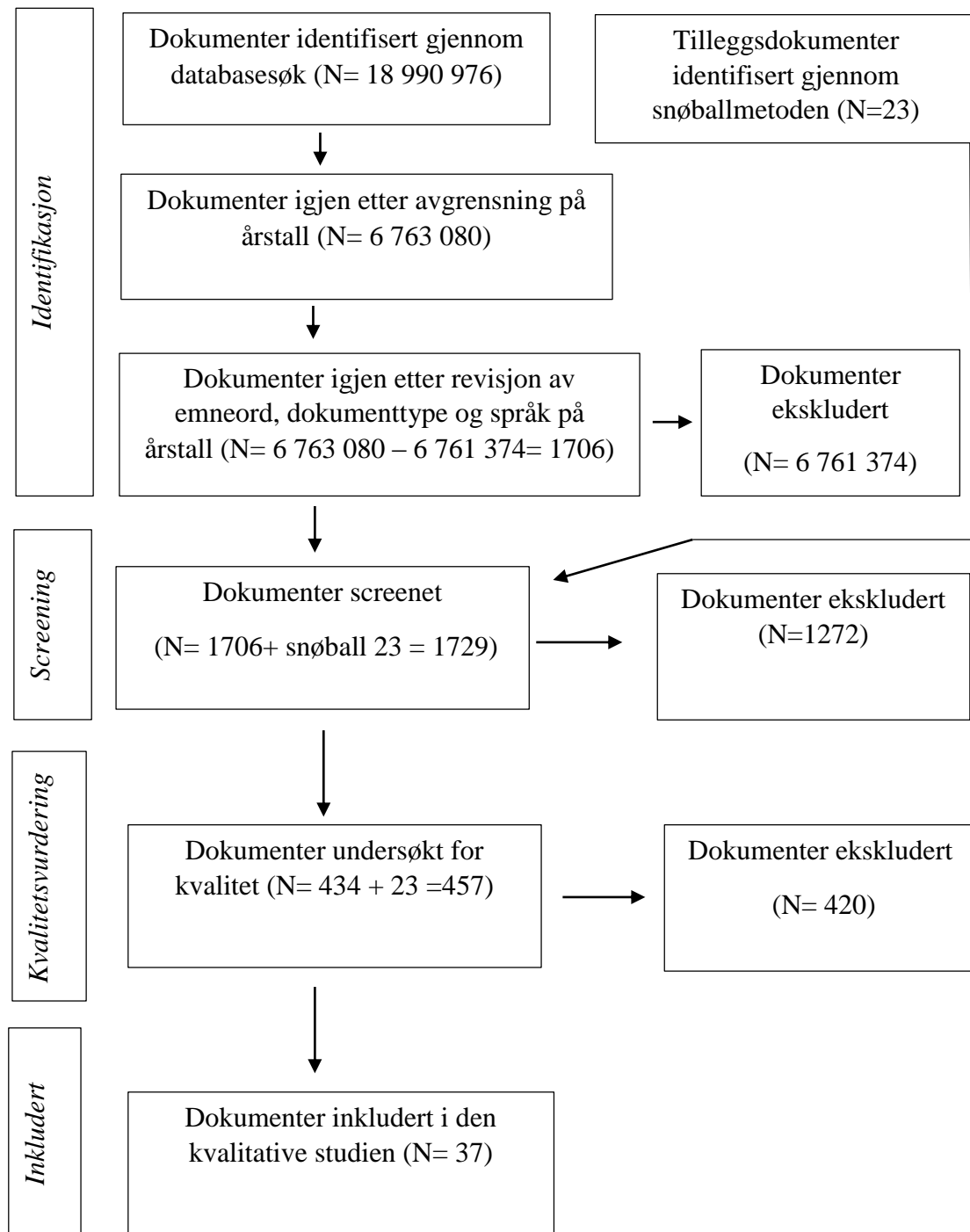
I dette søket ble 25 dokumenter ekskludert. Mens ett dokumenter ble inkludert. Totalt ble 15 dokumenter inkluder i studien gjennom databasesøk.

3.4 Sammenslått prisma-modell

Bruk av modeller er et grep vi tar fordi den virkeligheten vi ønsker å undersøke, er ekstremt komplisert. Modellen blir en forenkling av virkeligheten, som skal gi oss et overblikk og hjelpe oss til å skille det vesentlige fra det uvesentlige. En fallgrube ved en modell, er at modellen kan bli for enkel, og dermed gi den en gal eller utilstrekkelig forståelse av den virkeligheten vi er opptatt av. (Grenness, 2012, s. 59) Modellens kvalitet er et resultat av i hvor stor grad modellen er i stand til å beskrive eller forklare den empiriske virkeligheten som blir modellert. (Grenness, 2012, s. 62) Nedenfor blir det presentert et flytdiagram over inkluderingsprosessen over

litteraturen i denne masteroppgaven. Både litteraturstudiens søk og snøballmetodens innhentede data er inkludert i denne modellen.

Figur 12. Sammenslått prisma-modell²⁸

²⁸ (Rimstad & Braut, 2015, s. 208)

Dokumenter inkludert i den kvalitative studien er totalt 37 stykker, antallet ulike dokumenter er inkludert for å bidra til å besvare problemstillingen, sammen med forskningsspørsmålene.

3.5 Oppgavens troverdighet

Grenness (2012) trekker frem at reliabilitet og validitet egentlig dreier seg om *troverdighet*, altså om det er tillit til resultatene av en undersøkelse. Ringdalen (2012, s. 248) viser til at begrepene reliabilitet og validitet er omdiskuterte i forhold til deres relevans for kvalitative data. For å oppnå troverdighet trekker Grenness (2012) frem at forskeren i kvalitative undersøkelser bør vise til hvordan undersøkelsen er gjennomført på en gjennomtenkt og systematisk måte, og å overbevise andre om at det faktisk har foregått slik. Videre trekker Grenness (2012) frem betydningen av en åpen og detaljert beskrivelse av eget undersøkelsesopplegg ikke må undervurderes. Det som betyr noe, er at aktøren som har gjennomført en undersøkelse er i stand til å dokumentere at resultatene er pålitelige og gyldige. (Grenness, 2012, s. 120) Ingen metoder for dataproduksjon er feilfrie ifølge Grenness. (2012, s. 168)

Å gjøre ting målbare kaller i metodelitteraturen: operasjonalisering. (Grenness, 2012, s. 101) Dårlig utført operasjonalisering kan påvirke kvalitetssikringskriteriet validitet i negativ retning. (Grenness, 2012, s. 103) Reliabilitet handler om nøyaktighet og pålitelighet, en reliabel undersøkelse innebærer at resultatene av undersøkelsen er til å *stole på*. Minimumskravet for at reliabilitet skal kunne måles, er to indikatorer for hvert teoretiske variabel målt på et tidspunkt, eller en indikator målt på to indikatorer på to ulike tidspunkter. (Ringdalen, 2012, s. 356) Validitet på den andre siden handler om undersøkelsen *måler det den faktisk er ment å måle*. (Grenness, 2012, s. 106) Ringdalen (2012) viser til at høy reliabilitet er en forutsetning for høy validitet. Selv om en studie viser høy grad av reliabel, er den ikke nødvendigvis også valid. (Ringdalen, 2012, s. 358) For Ringdalen (2012, s. 248) blir reliabiliteten til data i en kvalitativstudie, knyttet til forskerens refleksjon over hvordan datainnsamlingen har foregått, med sikte på å bli seg bevisst mulige feilkilder.

3.5.1 To typer validitet: intern og ekstern

To litt annerledes typer validitet: *intern og ekstern validitet*. Intern validitet tar sikte på i hvilken grad forskeren kan konkludere med at et resultat av en studie gjør forskeren i stand til å identifisere et årsak-virkningsforhold. (Grenness, 2012, s. 117) Ekstern validitet refererer til i hvilken grad forskeren kan generalisere resultatene, som vil si hvorvidt resultatene kan være aktuelle for andre situasjoner enn den studien som er gjort. (Grenness, 2012, s. 118) Intern og ekstern validitet omtaler Grenness (2012) som en «trade-off». Hvor jo større grad av kontroll

det er over undersøkelsesopplegget, desto bedre intern validitet. Samtidig som dette lett kan føre til en litt spesiell og egen undersøkelsessituasjon, som kan gjøre at generaliseringsmulighetene minsker og dermed også den eksterne validiteten. (ibid)

3.6 Alternative forskningsstrategier

Denne oppgaven er utledet med et hermeneutisk vitenskapsteoretisk utgangspunkt, men jeg anerkjenner at den kunne vært undersøkt fra et annet vitenskapsteoretisk utgangspunkt. Oppgaven kunne vært vinklet på flere måter og sett på gjennom andre vitenskapsteoretiske ståsted. Ved å se gjennom *fenomenologiske* forskningsbriller ville denne oppgaven: kunne vært studert med tanke på hvordan risikokommunikasjon av et spesielt fenomen, eksempelvis er opplevd av flere personer. Hvor forskeren er på let etter essensen i opplevelsen; det viktigste som alle subjektene opplever. (Ringdalen, 2012, s. 109) Normalt vil forskeren intervju et antall individer på om lag 5-25 aktører, gjennom disse samtaleintervjuene vil forskeren danne seg et bilde av hva de ulike aktørene har opplevd, og hvordan de opplevde det. (ibid)

Et annet vitenskapsteoretisk ståsted som kunne vært spennende å se risikokommunikasjon gjennom, er gjennom *etnografisk* forskning. Etnografisk forskning har søkelys på en gruppes eller et samfunns kultur. (Ringdalen, 2012, s. 110) En gruppes felles kultur beskrives og tolkes av forskeren gjennom felles verdimønstre, atferd og språk. (ibid) Ved å identifisere en felles kultur rundt et risikofenomen kan en kanskje skreddersy risikokommunikasjonen til denne gruppen eller en større samfunnskultur. Ulike grupper av aktører vil kunne være mer eksponert for enkelte risikoer, dermed vil en forståelse av hvordan disse aktørene oppfatter den gitte risikoen kunne være med å skreddersy kommunikasjonen ut til denne gruppen. Med bakgrunn i det som den etnografiske studien finner.

En tredje mulighet er å se hvordan ulike politiske prosesser virker inn på det budskapet som skal formidles og se på om det eksisterer ulike maktforhold som kan spille inn på det budskapet som formidles. Er det slik at risikokommunikasjoner er et politisk virkemiddel til å få spesielle grupper i samfunnet til å handle på en slik måte, at dette fremmer samfunnet for øvrig, ved å legge restriksjoner på denne gruppens utøvelse av eget liv. Reduserende tiltak for å bukke med produkter som kan være skadelig for liv og helse kan være eksempler, her gjerne være røyk og snus. Røyk og snus er produkter det stadig arbeides med ulike tiltak for at aktører som bruker disse tobakksproduktene skal redusere sitt bruk, ulike tiltak er tobakkskampanjer, støtte og veiledning via ulike tjenester («slutta-din røykeslutt» på Facebook, mobil-appen «Slutts»

(helsenorge.no), Praterobot (messenger.com)), ulike bøker, plakater, kalendre, Stopptober²⁹ etc. (Helsedirektoratet, 2019).

3.7 Svakheter ved oppgaven i forhold til metodevalg

Metodevalget med bruk av litteraturstudie har noen svakheter ved at det ikke innhentes noen primærdata. Det viktigste argumentet ifølge Ringdalen (2012, s. 112) for å innhente primærdata er at forskeren har mulighet til å skreddersy data etter forskingsspørsmålene. Derimot er innhenting av primærdata gjerne knyttet til store kostnader, mens sekundærdata er gratis. (ibid) Litteraturstudie har ingen intervjuobjekter siden det ikke er en nødvendig fremgangsmetode for å innhente data, på grunn av bruken av allerede foreliggende data brukes.

Litteraturstudie forutsetter at forskeren innhenter data som allerede er nedskrevet av andre. Dermed vil forskeren tolke et budskap som allerede er et budskap tolket av en annen aktører.

I tilfeller der hvor forskeren bruker snøballmetoden vil data innhentet referere til at forskeren har innhentet data fra en kilde som igjen fører til en annen kilde. I alle dokumentene brukt i denne oppgaven vil det være mer enn en aktør som står for hele teksten. Med dette menes det at det vil være referanser til flere andre forskere og forfatterbidrag brukt i teksten. Dette vil i de aller fleste tilfeller vise til at forfatteren eller forfatterne av en tekst har selv utført en type litteratursøk eller datainnhenting.

Selve datainnhenting er en prosess konstruert av forskeren på den måten forskeren mener å finne de svarene han eller hun søker. For å gjøre den samme studien igjen av det samme søket måtte en annen forsker kunne sette seg inn i tankene til den opprinnelige forskeren, for å velge de samme dokumentene. Selv med en detaljert beskrivelse av søkeprosessen, inkludering -og ekskluderingskriterier, søkeord og valg av vitenskapeligståsted vil ulike forfattere se tekster annerledes. Tekster vil tiltale ulike individer ulikt og dermed vil det være mulig at studien ikke blir lik.

Innholdet i databasene endrer seg og de samme søkene gir ikke nødvendigvis de samme dokumentene tilgjengelige ved neste søk (testet av forskeren selv i løpet av masteroppgaven, antall treff på samme søkeord, endret fra første gang søket ble gjort i begynnelsen av oppgaven).

²⁹ I oktober 2019 lanserte Helsedirektoratet Stopptober- en 28-dagers masseoppfordring om å slutte med røyk og snus. Det vil bli gjentatt i 2019.

4 Drøfting/diskusjon

I denne delen av oppgaven knyttes det teoretiske rammeverket fra kapittel to opp mot den litteraturen som er hentet frem gjennom databasesøk og snøball-metoden. Ulike aspekter vil i første omgang knyttes til de tre forskningsspørsmålene som er presentert innledningsvis. Forskningsspørsmålene deler opp drøftingen, for deretter å koble drøftingen opp mot problemstillingen avslutningsvis. Problemstillingen lyder som følger: «Hva forteller teorien oss om hvordan aktører innen risikorelatert arbeid kan lykkes med risikokommunikasjon?».

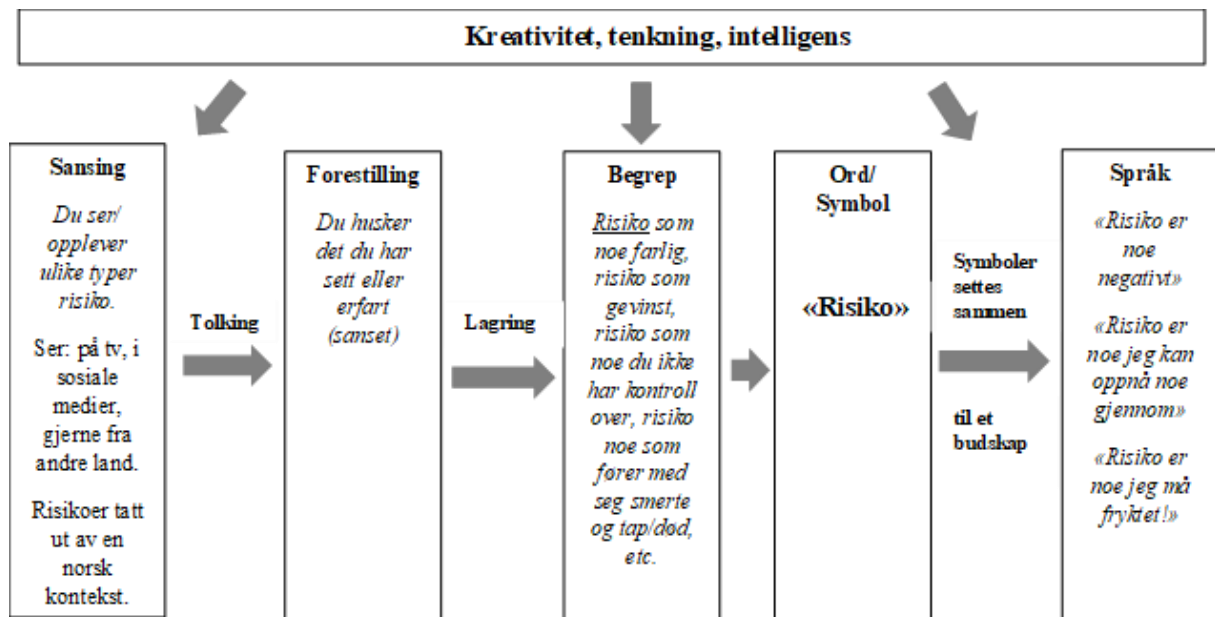
4.1 «Hva skiller risikokommunikasjon fra kommunikasjon i litteraturen?»

Schwebs og Østbye (2013) sier at kommunikasjon er å *gjøre noe kjent*, noe som også er risikokommunikasjonens oppgave. Risiko er et begrep som tillegges risikokommunikasjon, som skiller seg fra kommunikasjonsteori, som ikke har et ekstra element tilknyttet seg. Risiko er et begrep som har endrer mening og bruksområder over tid. (Lupton, 2013) Når risikobegrepets innhold endres, må også rammene for kommunikasjonen av risiko endres. Beck (1992) omtaler den statistiske kalkulasjonen og forsikringsbransjen som et vendepunkt for behandlingen av risiko relaterte fenomener. *Matematikk* er et element som også må kommuniseres, og teknologi tilknyttet matematikk må kommuniseres i tillegg til risikoen. Utviklingen av risikobegrepet og hva det innebærer kan vise til at risikokommunikasjon, og kommunikasjon som tilhører hverdags samtalen, innebærer flere ulike forskjeller, på grunn av risikokommunikasjonens risiko element. Kommunikasjon og hvordan et budskap er overlevert og hvem som presenterer det, har endret seg fra Antikken og frem til i dag viser Kjeldsen (2014)

En av forskjellene mellom risikokommunikasjon og kommunikasjon er at en vanlig samtale mellom to personer sjelden er på bakgrunn av *sannsynlighet x konsekvens*. (Aven, 2015) Samtaler mellom ulike aktører kan omhandle usikkerhet, men da er usikkerheten knyttet til relasjonen de har, sett i forhold til hverandre (Ulleberg, 2014), mens usikkerhet referer til noe helt annet i risikokommunikasjonssammenheng. (Aven, 2015) (Engen, et al., 2017) Derfor blir det et skille i betydning av ord og begreper i ulike kommunikasjonssammenhenger. I risikokommunikasjon vil usikkerhet kunne referere til en grad av sannsynlighet. (Aven, 2015) Dermed vil det i begge kommunikasjonssammenhenger være viktig å tilpasse språket til de aktørene som informasjonen skal ut til. (Wolland, Thommesen, & Årsheim, 2017) Ser vi på de ulike argumentene presenter i forhold til språkets påvirkningsmuligheter er det flere aktører (Lucy (2001), Basel (2012) og Comrie (u.d.)) som viser til språkets relevans i kommunikasjonssammenheng i tilknytning til Sapir- Whorf hypotesen. Kjeldsen (2014) viser

også til at språket får for lite betydning. Språket skiller ikke på om kommunikasjonen er en del av en samtale mellom venner, eller om det som kommuniseres er knyttet til et risikofenomen. Forskjellen ligger i hva individet selv legger i ordene og begrepene det kommuniseres gjennom. (Sander, 2017) Sander (2017) viser til at hukommelsen er grunnlag for de erfaringer aktører gjør seg gjennom å bearbeide og tolke sanseintrykk. Et kognitivt kart med spørsmålet «Hva er å tenke på risiko?» kunne sett slik ut:

Figur 13. Et kognitivt kart³⁰

Det kognitive kartet ovenfor er en modell basert på Sander (2017) sitt kognitive kart Figur 7, hvor modellen viser til viktige elementer i den tankemessige utviklingen. Sammenliknes dette kartet med det kartet som Sander (2017) presenterer over «egget», er det mulig å se skillet over hvordan egget i en hverdagssamtale ikke vekker bekymringer hos de fleste av oss. I motsetning til «egget» vil ordet risiko skape bekymringer basert på aktørens erfaringer. Og dermed vil risikokommunikasjonen være mer utsatt for bekymringer og tvetydighet omkring hva som legges i ordet risiko.

Wolland et al. (2017) viser til at bruken av varianter av «ingen kommentar» kan skape distanse og mistenksomhet, og publikum vil kunne tro at kommunikatoren har noe å skjule. «Ingen kommentar» viser til at ord og begreper satt sammen, vil ha en påvirkningsmulighet for hvordan et tema eller et fenomen blir oppfattet. Ved at sammensetningen av «ingen» og «kommentar» blir knyttet til å kunne skape distanse og mistenksomhet, og en agenda om at noen prøver å

³⁰ Et kognitivt kart basert på (Sander, 2017).

skjule noe. Det er med dette klart at det er en sammenheng mellom språket og hvordan et budskap blir oppfattet.

I kommunikasjonsteori trekkes ikke eksperter og lekfolk inn for å beskrive hvordan kommunikasjon burde foregå i forhold til publikum, i motsetning til i risikokommunikasjon, og da spesielt tilknyttet det Covello og Sandman henviser til i artikkelen til Qui (2016). Begge teoriene om kommunikasjon kan ta i bruk teknologi til å presentere et budskap. (Pietrucha, 2014) En av forskjellene her er at eksperter i sine presentasjoner ofte legger for mye vekt på faktaene og figurene som presenteres og ikke på betydningen av dem. (ibid) I kommunikasjon som ikke er knyttet til risiko, vil kommunikasjonen også bli presentert gjennom tall og figurer i enkelte tilfeller, men skillet ligger i at risiko vil være tilknyttet noe menneske verdsetter. (Aven & Renn, 2010) Dette kommer klart frem i Definisjonen av Risiko av Aven og Renn (2009). Figur 6. Illustrasjon av hovedpoengene i definisjonen (I). og vil ikke være like enkel for alle å se i sammenheng med det som står skrevet i definisjonen. Det trekkes derimot frem i risikokommunikasjon at eksperter mister påvirkningsmuligheter fordi de ikke klarer å overlevere et tydelig budskap. (Pietrucha, 2014) For alle typer kommunikasjon vil det være viktig at budskapet mening kommer tydelig frem. (Pietrucha, 2014) (Demeritt & Nobert , 2014)

En av likhetene mellom risikokommunikasjonsteori og kommunikasjonsteori er at viktigheten av taleren (kommunikatoren) trekkes frem. (Kjeldsen J. E., 2014) (Wolland, Thommesen, & Årsheim, 2017) (Ulleberg, 2014) (Ytreberg, 2015) (Engen, et al., 2017) (Qiu, 2016) (Demeritt & Nobert , 2014) Det er nødvendigvis ikke slik at alle aktørene er enige om talerens eller kommunikatorens viktighet, men alle viser til at kommunikatoren vil ha en innvirkning på det som presenteres.

En annen likhet som de to teoriene deler, er at de viser til at tillit og troverdighet er sentralt i arbeid knyttet til kommunikasjon. Her er det sentralt å trekke frem Wolland et al. (2017), Qui (2016) og Engen et al. (2017). Nærhet og kunnskap om et tema vil kunne øke troverdigheten til et budskap hevder Wolland et al. (2017) Troverdighet til avsender i kommunikasjonssammenheng har fått en helt ny betydning argumenterer Kjeldsen (2014) Troverdighet til avsender omtales også i risikokommunikasjon av Qui (2016) og Engen et al. (2017). Det er tydelig at både tillit og troverdighet er elementer som kommunikasjonsteori og risikokommunikasjonsteori har til felles.

Media trekkes frem både i risikokommunikasjon og i tilknytning til kommunikasjon generelt. Media i sammenheng til risikokommunikasjon trekkes frem av Sutton & Veil (2017) hvor de

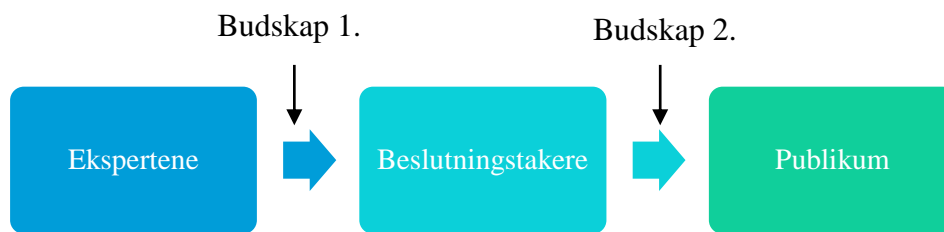
visert til at media kan bringe med seg muligheter, og tiltrekke oppmerksomhet rundt et tema (Wolland et al. (2017) trekker også inn kampen om oppmerksomhet i det offentlige rom), hvordan media endres konstant, og hvordan aktører innenfor risikokommunikasjon bør være kreative og ha ferdigheter for å håndtere media i forhold til risikostyring. Kommunikasjonsteori har langt flere aktører som trekker inn media, og i likhet til risikokommunikasjon vises det til at media, eller medievaner, endrer seg i et raskt tempo. Det er derfor viktig for kommunikatorer å holde seg oppdatert på utviklingen. (Wolland, Thommesen, & Årsheim, 2017) Andre aktører som trekker inn media som en del av kommunikasjonsteorien er Ytreberg (2015), Pietrucha (2014) og Schwebs & Østbye (2013). I motsetning til at synet på media i risikokommunikasjon som blir presentert relativt positiv (Sutton & Veil, 2017), er ikke alt i tilknytning til media like positivt når det presenteres i kommunikasjonsteori. Et eksempel er at manglende forståelse for medieformer og påvirkningen medier potensielt har, kan føre med seg ulemper i kommunikasjonsarbeidet. (Pietrucha, 2014) Pietrucha (2014) viser ikke til noen spesifikke problemer, men viser heller til at å ta i bruk ny teknologi, vil hjelpe i kommunikasjonsarbeidet.

Makt og påvirkning trekker inn i både i kommunikasjonsteori og i risikokommunikasjonsteori, men i forskjellige sammenhenger. Makt trekkes inn i kommunikasjonsteori i tilknytning til media i flere sammenhenger; media har utvidet mulighetene til å påvirke (Pietrucha, 2014), media sammenlignes med en gifts som ble sprøytet inn i årene, og at media ble ansette å være allmechtig i begynnelsen av 1900-tallet. (Schwebs & Østbye, 2013) Media ble på et senere tidspunkt ansett å være uten påvirkningsmuligheter, mediene ble maktesløse. (ibid) Synet på media som påvirker og som maktesløs, omtales ikke i risikokommunikasjonsteori.

Risikokommunikasjon trekker også inn makt, men i form av maktpåvirkning og strategisk maktutøvelse i risikostyringsmodellen. (Demeritt & Nobert , 2014) Bevisst maktpåvirkning, utøvelse av politisk makt er også trukket inn av Demeritt & Nobert (2014), men disse begrepene i tilknytning til risikoregjeringsmodellen. Ytreberg (2015) viser til at det i kommunikasjonssammenhenger, er mulighet for aktører å oppnå noe, noe som for så vidt gjelder begge teorier (risikostyringsmodellen og risikoregjeringsmodellen). Ytreberg (2015) viser også til at makt er noe som ikke trenger å komme i en fysisk form, og i risikokommunikasjon vil begge modellene til Demeritt & Nobert (2014) utøve makt uten fysisk kontakt. Dette kan i likhet med bytteperspektivet omtalt av Schwebs & Østbye (2013) knyttes til makt uten fysisk kontakt i forhold til kommunikasjonsteori. Kjeldsen (2013) viser til hvordan kommunikasjon kan være arena hvor makt kan utøves, ved at individer i bestemte situasjoner handler gjennom kommunikasjon for å påvirke andre aktører.

Det er et stort skille mellom risikokommunikasjonsteorier og kommunikasjonsteorier i bruk av modeller som verktøy til å forklare hvordan kommunikasjon foregår. I kommunikasjonsteori er det fire modeller (Figur 2 (Schwebs & Østbye, 2013), Figur 3 (Schiefløe, 2011), Figur 4 (ibid) og Figur 5 (Ulleberg, 2014)) som viser til hvordan kommunikasjon kan utføres, hva som kan påvirke budskap, sender/mottaker og ytre påkjenninger som kan spille inn på kommunikasjonen. I risikokommunikasjon vises det kun til Figur 9. (Demeritt & Nobert, 2014) Det må trekkes frem at Figur 9 tar med fire ulike måter å utøve risikokommunikasjon på, og tar med både, hvorfor, hvordan og hvem det er risikokommunikasjonen skal nå ut til. (ibid) Den ene modellen i kommunikasjonsteori: Figur 2. Grunnformen til lineære kommunikasjonsmodeller, er ganske like risiko -meldings- modellens fremstilling av forholdet mellom sender, mottak og budskap. Se Figur 14 nedenfor.

Figur 14. Illustrasjon av informasjonsprosessen i risiko-meldings-modellen³¹

Kultur er et begrep som vies lite plass i risikokommunikasjonsteori, men kultur trekkes inn av Qui (2016) som en viktig faktor som kan påvirke i risikokommunikasjonssammenheng. Derimot kan kultur trekkes inn sammen med risikobegrepet og risikopersepsjon, som begge vil kunne argumenteres er en del av risikokommunikasjon (definisjonen av risikokommunikasjon ((U.S.), 1989)). Kultur trekkes inn av Lupton (2013) i forhold til risikobegrepet med sosiokulturell litteratur om svak konstruktivisme og kritisk realisme, mens Engen et al. (2017) viser til sterk sosialkonstruktivisme med innslag fra både Mary Douglas og Michel Foucault. I risikopersepsjonsteori trekker Group- Grid-modellen frem at kulturelle verdier knyttes til adferd forbundet med risiko. (Engen, et al., 2017) På den andre siden trekkes kultur frem i kommunikasjonsteori som et element som kan distanserer individer fra hverandre i kommunikasjonssammenheng. (Hall, 1959) (Schiefløe, 2011). Dette viser også Group-grid-modellen og de ulike sosiokulturelle perspektivene til. (Engen, et al., 2017)

³¹ Egen modell basert på (Demeritt & Nobert, 2014) sin beskrivelse av risiko-melding-modellen.

George Bateson er tildelt en egen del i kommunikasjonsteorien i denne oppgaven, og det kan argumenteres for at flere elementer i hans teori også kan trekkes til risikokommunikasjonsteori gjennom risikobegrepet og risikopersepsjon. Likheter som er fremtredende er at Bateson viser til at kommunikasjon er romslig definert, i dette legger han at kommunikasjon er noe mer enn kun kommunikasjon, oss mennesker imellom (Ulleberg, 2014). At risikokommunikasjon er romslig definert, er det også mulig å argumentere for. På grunn av at risikokommunikasjons definisjonen tar med så mange ulike elementer. ((U.S.), 1989) Verden blir til gjennom øynene som ser (Bateson, 1972) , dette viser også Engen et al. (2017) til. Bateson (Ulleberg, 2014) legge i likhet med Qui (2016) (Tabell 1. Prinsipper for risikokommunikasjon) til grunn at det må eller burde være noen grunnregler eller prinsipper som må følges for å forstå eller utføre kommunikasjon. Dermed vil både risikokommunikasjon og kommunikasjon være handlinger som på en måte er styrt, ut ifra hva aktører ønsker å få ut av den eventuelle sammenhengen kommunikasjonen skjer i.

4.2 «Hvordan benyttes risikokommunikasjon i risikostyring basert på litteraturen?»

Knyttet til definisjonen av risikokommunikasjon, trekker Qui (2016) frem at denne definisjonen representerer to viktige elementer som skal fremme risikostyring *-åpen tilgang på informasjon, og det ikke kun er eksklusivt ekspertenes data og meninger som er representert.* Disse vil kunne være med å utvikle en helhetlig politikk i forhold til risiko og andre bekymringsverdige områder. (ibid) Som følge av dette kan man derfor si at risikokommunikasjon har en sentral rolle i risikostyringsarbeidet. Definisjonen ((U.S.), 1989) viser også til et samspill mellom, informasjon, meninger og aktører og dette kan ses i sammenheng til Figur 10. Risikokommunikasjon sin rolle i risikostyring. (Qiu, 2016) Risikokommunikasjon og kommunikasjon er tatt med i alle leddene i risikostyringsarbeidet om vi ser på Figur 10.

Bruken av både kommunikasjon og risikokommunikasjonens spiller en sentral rolle i risikostyringsarbeidet ifølge Kahn, Mashra, Lin & Doyle (2016), Renn (2015) trekker også inn viktigheten av interessenter i risikostyringsarbeidet, dette gjør også Engen et al. (2017). Det kan på mange måter sies at risikostyring er grunnen til at risikokommunikasjon ble anerkjent som et nødvendig verktøy i arbeid med å kommunisere og styre risiko. Risikokommunikasjon og kommunikasjon ses som en nødvendig del av risikostyring (Engen, et al., 2017) Effektiv bruk av risikokommunikasjon vil også kunne forbedre samarbeid, koordinering og engasjement tilknyttet hele risikovurdering og risikostyrings prosessene. (Qiu, 2016) Så å ikke benytte risikokommunikasjon i en risikostyringssammenheng vil kunne argumenteres som mindre ettertraktet.

Risikokommunikasjon spiller en sentral rolle i risikostyringsarbeidet dersom vi tar utgangspunkt i IRGC modellen. (Engen, et al., 2017) Tanken bak modellen er at ved å involvere enkelte aktører og interessenter i en dialog, hvor ulike fakta og oppfatninger om risiko kan vurderes, skal aktører komme frem til en løsning (Engen, et al., 2017). Omfanget av en risiko i forhold til for eksempel kompleksitet, usikkerhet og tvetydighet vil også øke involveringen av interessenter. (ibid) Ved at det er snakk om risiko, vil det ut ifra definisjonen til National Research Council ((U.S.), 1989) kunne argumenteres for at all kommunikasjon i sammenheng til styring av en eventuell risiko vil være risikokommunikasjon. Renn (2015) trekker frem at tvetydighet i risikostyring spiller en viktig rolle, og at kommunikasjon hvor det er en konsensus blant alle parter er vanskelig å finne. I risikokommunikasjon er risikobegrepet og risikopersepsjon trukket inn i denne oppgaven, og i denne sammenheng er det mulig å trekke inn at ulike syn på risiko i ulike fagmiljøer, vil kunne gjøre oppgaven med å forene synet om omkring et risikotema svært vanskelig. (Lupton, 2013) (Giddens, 1991) Felles for de teknisk-vitenskapelige perspektivene er at risiko er noe som kan kalkuleres (Aven & Renn, 2010), og det er flere aktører som vil argumentere for at risiko er et kalkulerbart fenomen. (Lupton, 2013) (Aven, 2015) (Beck, 1992) Å forene dette synet på risiko med aktører som hører til svak konstruktivisme (Lupton, 2013), kritisk realisme (ibid) eller sterk konstruktivisme slik som Mary Douglas og Michel Foucault (Engen, et al., 2017) vil kunne være problematisk. Alle disse tre perspektivene på risiko ser risiko som en konstruksjon av et slag. (Lupton, 2013) (Engen, et al., 2017) For alle parter involvert i risikostyringsarbeidet vil det være en fordel å kunne klargjør hva ulike aktører legger i begrepet risiko, slik at kommunikasjonen kan få en felles forståelse så langt det lar seg gjøre. IRGC-modellen er et flerfaglig samarbeid mellom teknologer og samfunnsvitere. (Engen, et al., 2017) Som følge av at disse aktørene fra ulike fagbakgrunner har slått seg sammen for å utvikle en felles modell for risikostyring og risikopolitikk (ibid), vil dette tyde på at partene har anerkjent viktigheten av en bred forståelse for risikobegrepet.

I litteraturen kommer det frem at kommunikasjon brukes som et verktøy i styring av risiko. (Khan, Mashra, Lin, & Doyle, 2016) Figur 10. Risikokommunikasjon sin rolle i risikostyring (Qiu, 2016) viser til at kommunikasjon av risiko i forhold til risikostyring ikke trenger å være en enkel prosess. Khan, Mashra, Lin & Doyle (2016) viser til at for å benytte kommunikasjon i risikostyringsprosessen er det viktig med en grundig forståelse av kommunikasjon og med denne forståelsen kan aktører planlegge risikostyring mer effektivt over tid, snarere enn en kortsiktig prosess. Dette bekreftes av Demeritt & Nobert (2014), som argumenterer at risikokommunikasjon spiller stadig en mer sentral rolle i risikostyring. Luhmann vil

argumentere for at styring av risiko er vanskelig, og at utfordringen er knyttet til det å kommunisere risiko. Dette setter han i sammenheng til ulike virkelighetsoppfatninger blant systemene. (Engen, et al., 2017) Aven (2015) bekrefter dette, men formulerer det som at uten en solid forståelse for det grunnleggende om risiko, vil risikostyring ha en redusert kvalitet. Aven (2015) hevder også at det er viktig å velge et risikoperspektiv ved utforming av risikostyring, da ulike fagdisipliner og perspektiver på risiko vil ha ulike måter å tilnærme seg risiko. (Lupton, 2013) (Aven, 2015)

Qui (2016) viser til både fordeler og ulemper i forhold til risikokommunikasjon i Tabell 2. Fordeler og ulemper knyttet til risikokommunikasjon, i tillegg argumenterer Qui (2016) for at det er minst tre utfordringer knyttet til en ideell risikostyring knyttet til: prioriteringer, identifisering av risikoer og ressurser. Sett under ett er det mulig og argumenterer for at de samme faktorene som anses å være barrierer i risikokommunikasjonen også er de samme utfordringene som trekkes frem i forhold til risikostyring i punkt 2.5.2. (Qiu, 2016)

Som følge av at kommunikasjon av risiko, og styring av risiko henger sammen, sett ut ifra definisjonen av risikostyring (Aven, 2015) og definisjonen av risikokommunikasjon ((U.S.), 1989) vil det være på sin plass og argumenterer for at de begge to kan trekkes linjer til beslutningstaking. Beslutninger i risikostyring vil ikke alltid gi et konkret svar på hva som må gjøres eller hvilke hensyn som bør tas i forhold til en risiko. (Aven, Risikostyring, 2015) Dette vil gjøre kommunikasjonen av et slik risikofenomen utfordrende. Det er spesielt to fundamentale prinsipper som bør trekkes frem i sammenheng med usikkerhet i risikostyringsarbeidet. Disse er *forsiktighetsprinsippet* og *føre var-prinsippet*. (Aven, 2015) Risikokommunikasjon i forhold til disse to prinsippene vil avhenge av flere faktorer, men det som kan trekkes frem er at hvordan risiko forstås vil kunne være avgjørende for om de to prinsippene tas i bruk. Med dette menes det at ulike perspektiver på risiko, og hvordan risiko skal analyseres, vurderes og håndteres vil kunne skape kommunikasjonsproblemer, ved at ulike parter ikke ser risiko på samme måte. (Lupton, 2013) (Engen, et al., 2017) (Qiu, 2016)

Risikoer vil som ofte være preget av en blanding av usikkerhet, tvetydighet og kompleksitet. Renn, 2015 påstår at risikoer vil ofte være preget av en blanding av usikkerhet, tvetydighet og kompleksitet og dermed er det viktig at involvering av interessenter varierer ut ifra kombinasjonen av disse påvirkningene. Involvering av interessenter kan kunne være en god måte å få frem ulike synspunkter i kommunikasjonsarbeidet i forhold til oppfatninger og forståelse av risiko (Qiu, 2016), som igjen kan være med å virke inn på hvordan risikoen i neste omgang skal håndteres. Forståelse og inkludering i risikostyringsprosessen vil kunne minimere

virkingen av en risiko hevder Qui (2016). Men både forståelse og inkludering er elementer som vil kunne redusere kvaliteten på risikokommunikasjonen, som igjen vil kunne sette spor i risikostyring arbeidet, et eksempel som trekkes frem av Qui (2016) er tekniske problemer i Tabell 2. Fordeler og ulemper knyttet til risikokommunikasjon. En annen faktor som vil kunne begrense kvaliteten risikostyringsarbeidet, er kvaliteten på de demokratiske institusjonene. (Engen, et al., 2017) På en annen side vil Kjeldsen (2014) argumentere for at kommunikasjon vil kunne skape en felles retorisk offentlighet, om ulike omstendigheter er oppfylt. Kjeldsen (2014) trekker videre frem viktigheten av informasjon og kunnskap, som begge to er elementer som brukes både i risikokommunikasjonssammenhenger og risikostyringssammenhenger. Involveringen av interessenter i risikostyringsarbeidet, og dermed risikokommunikasjonsarbeidet vil kunne bringe med seg kunnskap og dermed er involveringen av interessentene også noe mer enn kun kommunikasjonsoverføring. (Renn, 2015) Basert på hvordan Aven (2015) omtaler føre var-prinsippet er det mulig å hevde at mangel på kommunikasjon vil være en utfordring både i risikokommunikasjon og i tilknytningen til risikostyring.

Med tanke på informasjon og kunnskap vil det være naturlig å trekke linjer mellom de ulike modellene til Demeritt & Nobert (2014) i Figur 9. Fire teoretiske modeller for risikokommunikasjon. Alle disse modellene søker i en eller annen form å styre risiko den ene eller den andre veien ved hjelp av risikokommunikasjon. Modellene har ulike metoder for å utføre risikokommunikasjon, og de ulike modellene vil ha ulike bruksområder for hva, hvorfor og hvem de brukes i sammenheng med i forhold til publikum, interessenter, aktører med spesielle interesser, eksperter, beslutningstakere, utøvelse av makt og forskjeller i om den valgte modellen operer med en-veis kommunikasjon eller to-veis kommunikasjon. (Demeritt & Nobert, 2014) (Wardman, 2008) Poenget er slik Aven (2015) hevder, hvor han viser til at risikostyring kan gjøres på mange måter, men det avhenger av hvem og med hvilken bakgrunn aktøren har. Videre trekker Aven (2015) frem at kunnskap er et fenomen som endrer seg over tid. Dermed er det viktig at de som arbeider med risiko, risikostyring og risikokommunikasjon søker å fange opp ny kunnskap om et fenomen, slik at dette kan analyseres, vurderes, forstås (om mulig) og så kommuniseres, til de som er eller kan bli berørt av fenomenet.

Risikostyring har som formål å skape en balansegang mellom innovasjon og verdiskapning på en side, og unngå ulykker, skade og tap på den annen. Flere aktører vil vise til at risikostyring er en prosess og/eller en balansegang mellom ulike faktorer. (Aven, 2015) (Sikkerhetsmyndighet, 2014) (Engen, et al., 2017) (Beck, 1997) (Wildavsky, 1988) (Lindøe,

Kringen, & Braut, 2015) (Qiu, 2016) (Aven & Renn, 2010) Ulike faktorer trekkes frem er; balansegangen mellom risiko og velferd, forhold til de demokratiske institusjonene, beskyttelsen av verdiene som mennesket verdsetter (vektleggingen av dem i forhold til hverandre), aktiviteter som kan føre til både gevinst og tap, redusere risiko på en side og på en annen side sikre fremtidig vekst og utvikling, et sjansespill: hvor mulighetene for både gevinst og det å miste alt er stor etc. Alle elementene som er trukket inn ovenfor viser til elementer som vil kunne oppfattes individuelt, avhengig av hvem som blir spurt. Dermed vil dette kunne være vanskelig i risikokommunikasjonsarbeidet å ta høyde for alle disse elementene når et budskap av risiko skal prøves styrt.

Mediene vil kunne være både et positivt og et negativt innslag i risikokommunikasjonsarbeidet i forhold til styring av risiko. Wolland et al. (2017) viser til at det pågår en kamp om oppmerksomheten i det offentlige rom, og på grunn av publikums overeksponering nå noe dessverre velges bort. Hva som velges bort vil trolig kunne ha en effekt på risikostyringsarbeidet, om deler av kommunikasjonen av en eventuell risiko velges bort. Sutton & Veil (2017) viser til at ved hjelp av media vil det være mulig å rette oppmerksomheten mot en hendelse, og vil kunne være med å redde liv mens hendelsen enda er under utvikling. Dermed vil både media og risikokommunikasjon, ha en nyttig plass i risikostyringsarbeidet. Likevel trekker Sutton & Veil (2017) frem viktigheten av at aktører som er en del av risikostyringsprosessen vil trenge kreativitet og ferdigheter om medier for å kunne fange opp og bruke potemulighetene som mediene kan skape.

For aktører som arbeider med risikostyring er det, det som *faktisk sies* i kommunikasjon som er viktig, dette på grunn av at individers meningsdannelse påvirkes av argumentasjon, og derfor bør kommunikatorer nøye studere ytringers faktiske innhold og uttrykksform. (Kjeldsen J. E., 2013) Innhold og uttrykk vil kunne være en referanse til språket som er brukt for å frembringe klarhet i ytringen. Å ha et bevisst forhold til målgruppe, hvem aktørene er, og hva slags informasjon disse trenger, er av betydning for å velge rett metode og kanal. (Wolland, Thommesen, & Årsheim, 2017) Wolland et al. (2017) hevder at bruk av bilder og illustrasjoner kan hjelpe forståelsen av et tema eller et fenomen uansett språkkunnskaper. I tillegg trekker Wolland et al, (2017) at hvem som skal kommunisere et budskap er av betydning for at man skal kunne oppnå et godt bilde av hva en sak handler om. Dette er det flere teorier som støtter. (Qiu, 2016) (Engen, et al., 2017) (Pietrucha, 2014) (Demeritt & Nobert, 2014) En gyllen regel som bør praktiseres for at aktører skal lykkes med risikokommunikasjon er: at jo mer overordnet nivå spørsmålet er på, jo lengre oppe i organisasjonen bør det besvares. (Wolland, Thommesen,

& Årsheim, 2017, s. 64) Lederes rolle i risikostyringen i forhold til risikokommunikasjon tas med i flere av punktene i Tabell 1. Prinsipper for risikokommunikasjon.

4.3 «Hvilke teoretiske antagelser bør ligge til grunn for å lykkes med risikokommunikasjon?» Teorier om hvordan aktører skal kunne lykkes med risikokommunikasjon er splittet. Dette kan ha sammenheng med at risikokommunikasjon anses å være et relativt nytt fagfelt som fikk sin begynnelse i 1970-80 årene. (Qiu, 2016) Det ligger flere ulike teorier til grunn for å lykkes med risikokommunikasjon. (Qiu, 2016) (Demeritt & Nobert, 2014) (Sutton & Veil, 2017) (Engen, et al., 2017) (Wolland, Thommesen, & Årsheim, 2017)

Risikokommunikasjon og kommunikasjon ellers vil være påvirket av situasjonen og konteksten hvor kommunikasjonen finner sted. (Kjeldsen J. E., 2014) (Engen, et al., 2017) (Kjeldsen J. E., 2013) Kommunikasjon av risiko vil henge sammen med noe som kan skje i fremtiden. Deliberativ retorikk er omtalt av Kjeldsen (2014), og viser til at synspunkter vektlegges, og hvor kommunikasjonen søker å anbefale eller advare mot en spesifikk handling. Vektlegging og verdsetting er begreper som kommer inn i flere sammenhenger i tilknytning til risikokommunikasjon. Som nevnt flere ganger i denne oppgaven, trekkes risikopersepsjon inn som en del av risikokommunikasjonen, i forhold til definisjonen av risikokommunikasjon av National Research Council ((U.S.), 1989). Kulturelle verdier er en av faktorene som trekkes inn i vektlegging av adferd i forhold til risiko i Figur 8. Group-Grid- Modellen. (Engen, et al., 2017) I risikopersepsjon vil hvert enkelt individ vurdere egne verdier. (ibid) Andre som trekker inn viktigheten av verdier og vektlegging er Aven & Renn (2010) (2009) men i denne sammenhengen knyttes verdiene til noe menneske verdsetter og hvilke verdier som bør vektlegges i møte med en uønsket hendelse. Verdier kan også knyttes til matematikk og verdien som individer blir enige om at en risiko skal ha basert på en formel for å regne ut sannsynlighet og konsekvens. (Engen, et al., 2017) (Aven, 2015) Med så mange ulike oppfatninger knyttet til verdier av den ene eller den andre sorten, vil det kunne argumenteres for at risikokommunikasjon vil være preget av ulike utfordringer med vektlegging av risikoer i forhold til ulike parter i en kommunikasjonssammenheng.

Kognitiv heuristikk er en prosess vi mennesker tar for oss etter at informasjon er mottatt ifølge Engen et al. (2017). Så risikobedømminger gjør vi mennesker hele tiden i hverdagen. (ibid) Her trekkes det frem flere elementer som kan være med på å gjøre risikokommunikasjonsarbeidet utfordrende i forhold til aktørers risikopersepsjon. (ibid) For å lykkes eller bedre utfallet av risikokommunikasjon vil det trolig være positivt om en kommunikator klarer å sette seg inn i

det budskapet han eller hun overlever, og skikkelig tenker etter hva av informasjon som nettopp ble overlevert.

Slik definisjonen til National Research Council ((U.S.), 1989) er formulert, må budskapet ses i sammenheng med aktøren som kommuniserer det, hvilke parter som er involvert i analyse og vurderingsarbeidet og hvordan budskapet skal nå ut til publikum.. Et samspill mellom partene i en risikokommunikasjonsprosess er det ikke alle som ville vært enige i. Men for at risikokommunikasjon skal være bra må forståelse for risiko og persepsjon trekkes inn argumenterer Qui (2016). Hvis ikke vil de samme begrepene kunne skape misforståelses i oppfatningen av risiko og for hvordan det videre arbeid skal utføres. (ibid) Ved å se på hvordan ulike aktører forstår risiko og hva som får dem til å reagere slik de gjør, kan det argumenteres for at dette kan skape en felles forståelse omring en risiko. (Giddens, 1990) (Lupton, 2013) (Aven & Renn, 2010) (Aven & Renn, 2009) (Engen, et al., 2017) (Schiefløe, 2011) (Siegrist, Keller, & Kiers, 2005) (Ewald, 1991) (Aven, 2015) (Sutton & Veil, 2017) (Qiu, 2016)

I følge Covello og Sandman (Qiu, 2016) har involveringen av ulike parter i risikokommunikasjon vært i en utvikling når det kommer til å kommunisere til offentligheten. Å forklare risikodata til publikum (Qiu, 2016) og risiko-melding-modellen (Demeritt & Nobert , 2014) har likhetstrekk som kan argumenteres for at er til stede for å lykkes med risikokommunikasjon. Likheten mellom disse to er at de trekker frem en-veis kommunikasjon (Ekspert → Publikum) (Qiu, 2016) og (Ekspert → Beslutningstaker → Publikum) (Demeritt & Nobert , 2014). For at en aktør skal lykkes med risikokommunikasjon innenfor risiko-meldings-modellen må individet overføre et budskap så klart og tydelig som mulig. (ibid) Elementer som dialog, mulighet for å delta i prosessen for publikum, lytte til publikum, innblanding av interessenter og at all informasjon omkring risikoen bør gis ut, er noen av punktene som taler imot at denne modellen kan brukes til å oppnå god risikokommunikasjon, ut ifra det som Qui (2016) trekker frem som beste praksis i risikokommunikasjonssammenheng i Tabell 1. Prinsipper for risikokommunikasjon Likevel har modellen trekk som er positive: det er fokus på at meldingens design skal gi klarhet i det som overføres, talspersonen skal gi ut informasjon hvor aktøren ikke sier mer enn nødvendig (Demeritt & Nobert , 2014), som kan være med å begrense informasjonsoverflod. En annen positiv egenskap denne modellen tilfører arbeidet med kommunikasjon av risiko er at tekniske vurderinger som lett kan bli misforstått Tabell 2. Fordeler og ulemper knyttet til risikokommunikasjon, prøves løst gjennom klarhet i språk og melding (Demeritt & Nobert , 2014). Denne modellen og dette synet på publikum vil tale imot bruken av denne modellen i forhold til Qui (2016), Pietrucha (2014), (Demeritt &

Nobert , 2014) i forhold til at to-veis kommunikasjon trekkes frem som noe å søke etter for å lykkes med risikokommunikasjon i to av de andre modellene (risikodialogmodellen og risikostyringsmodellen).

Bygg en dialog til publikum (Qiu, 2016) har noen av de samme trekkene som risikodialogmodellen til Demeritt & Nobert (2014) har. Elementer som: øker mulighetene for beslutningstakere til å ta de riktige beslutningene med bakgrunn i flere parter vurderinger (Qiu, 2016) (Demeritt & Nobert , 2014), begge teoriene søker å bygge en dialog med publikum, selv om teorien om publikum konsentrerer seg hovedsakelig om spesielt interesserte parter og interessenter. (Qiu, 2016) Tvert imot søker risikodialogmodellen at alle parter som har bekymringer omkring et tema får muligheten til å uttrykke disse. (Demeritt & Nobert , 2014) Likevel kan en tolke dette som at begge disse to teoriene har utviklet seg ved at ekspertene blir en del av kommunikasjonsprosessen, og ikke bare er en overleverer av informasjon slik som i risiko-meldings-modellen og i teorien om *å forklare risikodata ut til publikum* viser til. (Demeritt & Nobert , 2014) (Qiu, 2016) Selv om risikostyringsmodellen også forsøker å bruke to-veis kommunikasjon er det på en litt annen måte enn slik risikodialogmodellen gjør det. Risikostyringsmodellen er en egen teoretisk praksis i likhet med de andre tre som Demeritt & Nobert (2014) henviser til som Figur 9. Fire teoretiske modeller for risikokommunikasjon. Alle de fire modellene henviser til «god» risikokommunikasjonspraksis, og dersom en aktør velger å bruke en av disse modellene skal dette i teorien kunne anses å være en god måte å lykkes med risikokommunikasjon. (Demeritt & Nobert , 2014) Risikostyringsmodellen søker en dialog med publikum og andre offentlige aktører for å kunne bruke informasjonen til å utøve strategisk makt. (Demeritt & Nobert , 2014) Makt i kommunikasjonssammenheng trekkes kun frem av Demeritt & Nobert (2014) i sammenheng med risikostyringsmodellen og risikoregjeringsmodellen. Her siktes det til makt som er tatt i bruk, strategisk for å oppnå noe (risikostyringsmodellen) og makt som faktisk blir utøvd i forhold til politiske praksiser som gjøres gjeldende i risikoregjeringsmodellen. (ibid) Selv om risikoregjeringsmodellen er lengre mot venstre i fremvisningen av de fire modellene: Figur 9, og dermed kan virke som den er preget av en-veis kommunikasjonen er det viktig å påpeke at denne modellen søker at risikokommunikatoren involverer seg i hvordan mennesker i samfunnet fungerer, tenker og analyserer risiko, modellen søker aktivt involvering, noe som kan sikte mot en to-veis kommunikasjon mellom partene.

Inkludere publikum (Qiu, 2016) vil være vanskelig å ta i bruk og med dette menes det at både (Qiu, 2016) og (Demeritt & Nobert , 2014) viser til at upartiskhet, som et element i

kommunikasjonen er vanskelig å oppnå. Det er mulig å hevde at denne typen inkludering av publikum ikke ville være mulig å ta i bruk i noen av de fire modellene i Figur 9. Fire teoretiske modeller for risikokommunikasjon, da til og med risikodialogmodellen viser til at det vil være muligheter for at det oppstår spenninger ved bruk av modellen på grunn av at det vil være spørsmål knyttet til hvem som skal delta og hvorfor, som igjen er med på å styre hva dialogen handler om. (Demeritt & Nobert, 2014) Det kan altså tyde på at en helt upartisk, åpen og ærlig inkludering av publikum vil være svært vanskelig å oppnå i arbeid knyttet til risikokommunikasjon. Men det sies likevel ikke at dette er elementer å styre unna, i arbeidet med å lykkes med risikokommunikasjon.

Tabell 1. Prinsipper for risikokommunikasjon er en samling av det som Qui (2016) omtaler som «beste praksis» av risikokommunikasjon. En kan hevde at denne tabellen, med alle de 20 punktene er mer teoretisk enn praktisk i sin utforming. Den viser kun til hva som bør gjøres for å oppnå god risikokommunikasjon, men ikke hvordan dette er praktisk er mulig å oppnå. I Tabell 1. Prinsipper for risikokommunikasjon trekkes det frem flere ulike innspill og flere ord og begreper går igjen; inkludering, involvering, muligheter, publikum, tillit, lederes mange oppgaver knyttet til risikokommunikasjon, risikostyring, informasjon, respons, kommunikasjon og mye mer. (Qiu, 2016) Med hensyn til alle de ordene og begrepene listet opp ovenfor kan det se ut til at risikokommunikasjon inkluderer et bredt spekter av elementer som vil være med på å bedømme om risikokommunikatoren får kommunisert. Qui (2016) hevder derfor at listen over de 20 punktene må følges for å oppnå god risikokommunikasjon.

Demeritt & Nobert (2014) vil til tross for Qui (2016) sin uttalelse om risikokommunikasjon og effektivitet, hevde at om risikokommunikasjonen dømmes som god eller ikke, også avhenger av synspunktet som det dømmes til. Det vil si at en aktør anser å være god risikokommunikasjons praksis, ikke nødvendigvis vil være det for en annen aktør. Demeritt & Nobert (2014) referer til modeller når de viser til beste praksis, og trekker inn viktigheten av at modellene som brukes må være anerkjente og forstått for at risikokommunikasjonen skal gi resultater. Hvis ikke vil risikokommunikasjonen ha motstridene anbefalinger. (ibid) Som trolig vil virke negativt på hele risikokommunikasjonsprosessen.

Tillit og troverdighet trekkes inn for å lykkes med både kommunikasjon og risikokommunikasjon. (Wolland, Thommesen, & Årsheim, 2017) (Engen, et al., 2017) (Qiu, 2016) Disse to faktorene nevnes derimot ikke i modellene til Demeritt & Nobert (2014).

For å lykkes med risikokommunikasjon viser Qui (2016) til Tabell 1. Prinsipper for risikokommunikasjon. Som nevnt tidligere inneholder denne tabellen 20 punkter som Qui (2016) mener må følges for å få praktisert risikokommunikasjon best mulig. Noen elementer i modellen som kan trekkes frem på grunn av at disse elementene er det kun Qui (2016) som henviser til, andre elementer blir nevnt igjen i flere andre teoretisk bidrag. Nedenfor vises det til noen elementer som kun Qui (2016) trekker frem som relevante for god risikokommunikasjon, og det trekkes inn punkter som andre teorier har til felles med Qui (2016) Tabell 1:

- Involvering av aktører
- Publikum
- Ledere innenfor styring av risiko har ulike ansvar og oppgaver
- Dialog og tillit
- Læring om offentlige behov og forventninger
- Fordeler ved å bruke små grupper, to-veis kommunikasjon, bidra til tillit
- Kommunikasjon ut til media bør følge en egen oppskrift
- Risikokommunikasjon som en prosess og pågående aktivitet
- Enkelt språk

Media trekkes frem både i tilknytning til muligheter og problemer i risikokommunikasjonsarbeidet. (Sutton & Veil, 2017) Media trekkes lite frem i risikokommunikasjon arbeidet og det er kun Sutton & Veil (2017) og Qui (2016) som tar med medias plass i arbeidet som en faktor for å lykkes med risikokommunikasjon.

Qui (2016) tar i sin teori med at det er ulike fordeler og ulemper tilknyttet det å drive med risikokommunikasjon. Dette viser han til i Tabell 2, hvor han argumenterer for at det som på en side kan være til fordel for risikokommunikasjon også kan være en ulempe eller barriere. (Qui, 2016) Det er ikke slik at alle fordelene også vil være en mulig barriere. Men punkter som går igjen hos Qui (2016) er involvering av aktører, informasjons utveksling, eksperter og beslutningstakers rolle i risikokommunikasjon, forståelse og inkludering, åpen kommunikasjon og deltakelse i beslutningsprosessen. For alle disse er det mulig og argumenterer for at også kan skape problemer i risikokommunikasjonsarbeidet som følge av ulike forståelser av risiko (Ewald, 1993) en maritim tilknytning og mennesker som en faktor, (Beck, 1992) et kalkulerbart fenomen, (Aven, 2015) sannsynligheter og konsekvens, et ansvarsskifte (Lupton, 2013) (Giddens, 1990), risiko preget av øyet som ser (Engen, et al.,

2017), toleranse til å utsette seg for risiko (Schiefløe, 2011), kategorier for oppdeling av risiko (Lupton, 2013), ulike fagmiljøers oppfatning av hvordan vi mennesker oppfatter og reagerer på risiko (1990), risikopersepsjon (Engen, et al., 2017), publikums involvering i risikokommunikasjonsarbeidet (Qiu, 2016) med mer, som viser til at det er flere elementer som må tas høyde for når det kommer til forståelsen av risiko. Og derav igjen i risikokommunikasjon.

4.4 Problemstillingen knyttet til forskningsspørsmålene

Som nevnt tidligere lyder problemstillingen som følger: *«Hva forteller teorien oss om hvordan aktører innen risikorelatert arbeid kan lykkes med risikokommunikasjon?»*

Begrepet risiko er et ekstra element som tillegges risikokommunikasjon og skiller seg fra kommunikasjonsteori. Kommunikasjonsbegrepet forandre seg ikke i motsetning til begrepet risiko som endrer betydning og bruksområder over tid. (Lupton, 2013) En av forskjellene mellom risikokommunikasjon og kommunikasjon er at en vanlig samtale mellom to personer sjelden er på bakgrunn av sannsynlighet x konsekvens. I kommunikasjon mellom ulike aktører vil det kunne forekomme usikkerhet, men da er usikkerheten knyttet til relasjonen aktørene har, sett i forhold til hverandre. På den andre siden vil usikkerhet referer til en usikker fremtidig hendelse i risikokommunikasjonssammenheng. (Aven, 2015) Derfor blir det et skille i betydning av ord og begreper i ulike kommunikasjonssammenhenger. Som følge av dette vil det være viktig å tilpasse språket til de aktørene som informasjonen skal nå i både kommunikasjon og risikokommunikasjon. (Wolland, Thommesen, & Årsheim, 2017) I motsetning til «egget»³² vil ordet risiko skape bekymringer basert på aktørens erfaringer. Dermed vil risikokommunikasjonen være mer utsatt for bekymringer og tvetydighet omkring hva som legges i ordet risiko, i motsetning til kommunikasjon som ikke omhandler risiko. I tillegg skiller risikokommunikasjon seg fra kommunikasjon basert på de aktørene som er involvert. I risikokommunikasjon vil eksperter og lekfolk ha en større rolle enn i kommunikasjon uten risiko. I kommunikasjonsteori refereres det til synet på media som påvirker og som maktesløs. (Schwebs & Østbye, 2013) Dette omtales derimot ikke i risikokommunikasjonsteori. Kultur er en påvirkningsfaktor i kommunikasjon (Qiu, 2016), men trekkes i liten grad inn i risikokommunikasjon, til tross for at kultur kan påvirke i risikokommunikasjonssammenheng. Dette kan vi tolke som at det eksisterer en likhet i måten kultur opptrer i kommunikasjon, uavhengig av om det er risikokommunikasjonsteori eller kommunikasjonsteori, men at i risikokommunikasjon trekkes kultur inn i teorien sammen med

³² (Sander, 2017)

risikobegrepet og risikopersepsjon. (Engen, et al., 2017) (Lupton, 2013) Det er et skille mellom bruken av makt. I kommunikasjonsteori beskrives makt gjennom bruken av mediene (Schwebs & Østbye, 2013), mens i risikokommunikasjon formes kommunikasjonsprosessen og budskapet for å utøve makt. (Demeritt & Nobert , 2014) Det er også et skille i bruken av modeller som verktøy for å forklare hvordan selve kommunikasjonsprosessen forgår.

Hvordan risikokommunikasjon anvendes i risikostyring vil avhenge av hva aktøren anser å være god risikokommunikasjons praksis. Demeritt og Nobert (2014) viser til 4 teoretiske modeller for risikokommunikasjon og risikostyring, hvor modellene er bygget opp rundt hva, hvorfor og hvem risikokommunikasjonen skal nå ut til. Selv om modellene i utgangspunktet er ment til å vise beste praksis for risikokommunikasjon, er det mulig å vise til hvordan disse modellene er tiltenkt at risikokommunikasjonens formål er å få publikum til å handle på en slik måte at risiko prøves styrt gjennom kommunikasjon.

Risiko-meldings-modellen viser til at risikokommunikasjonen fokus bør være på meldingens design for å gi klarhet i det som overføres. (Demeritt & Nobert , 2014) Tanken er at tekniske risikovurderinger er verdiløse om de ikke når beslutningstakeren med den informasjonen som var ment. (ibid) Beskrivelsen av risiko skal være en overføring av informasjon uten forvrengning, upartiskhet og misforståes, og risikokommunikatorens oppgave er å gi ut akkurat nok informasjon slik at budskapet ikke kan misforståelser gi for mye spillerom slik at det er rom for ulike tolkninger. (ibid) Styringen av risiko skjer ved at risikokommunikatoren klarer å overbevis publikum, gjennom meldings budskap, hva som er den riktige måten å handle på i forhold til risikoen det informeres om.

Risiko-regjeringsmodellen til Demeritt og Nobert (2014) viser til hvordan risikokommunikasjonsarbeidet kan kobles til noe vi mennesker verdsetter. Normer er som uskrevne regler vi mennesker søker å følge for å passe inn i samfunnet. Det å «passe inn» er en verdi som mennesker verdsetter. Risikokommunikasjonen brukes til å styre risiko ved å tildele ulike sosiale praksiser i samfunnet som sosialt ønsket og andre som sosialt uønsket. (ibid) Gjennom dette arbeidet søkes det å styre publikum på en bestemt måte. Risikokommunikasjonen benyttes ved at aktører aktivt inviterer publikum til å ta del i risikovurderingsarbeidet, for dermed aktivt få publikum til å tenke i nye baner, væremåter og oppførsel mot det eventuelle risikotemaet eller risikofenomenet. (ibid) Risikokommunikasjon er et strategisk verktøy for å kunne håndtere risiko på avstand, hvor overføringen av ansvaret faller på enkeltindivider. (ibid)

Risikostyringsmodellen retter seg mot en bevisst maktpåvirkning hvor budskapet formes i håp om å endre eller påvirke atferd og holdninger hos mottakerne. (Demeritt & Nobert , 2014) I risikostyringsmodellen søker en aktør bevisst å bruke risikokommunikasjon som et verktøy for å endre holdninger og oppførsel hos mottakeren. Meningsutvekslingen i den modellen tar sikte på at beslutningstakere innenfor risiko lettere skal se hvilke elementer som vil påvirke en mottaker til å handle i en bestemt retning. (ibid)

Risikodialogmodellen er en modell som fremmer kommunikasjon mellom offentligheten og beslutningstakerne. (Demeritt & Nobert , 2014) Ved at offentligheten får mulighet til å ytre ulike bekymringer tilknyttet en risiko, vil beslutningstakerne ha mulighet til å ta hensyn til de bekymringene eller synspunktene som aktørene kan ha. Noe som blir ansett å bedre kvaliteten og gjennomføringen av vedtak, på grunn av at interesserte parter involveres i beslutningsprosessen. (ibid)

For alle parter involvert i risikostyringsarbeidet vil det være en fordel å kunne kartlegge hva ulike aktører legger i begrepet risiko, slik at kommunikasjonen kan få en felles forståelse så langt det lar seg gjøre. Oppfatninger om risiko vil påvirke hvordan aktører komme frem til en løsning. Omfanget av en risiko i forhold til for eksempel kompleksitet, usikkerhet og tvetydighet bør øke involveringen av interessenter. (Engen, et al., 2017) Samarbeid mellom flere aktører i risikostyringsprosessen vil kunne bidra til at bedre beslutninger tas i risikostyringsprosessen.

Risikokommunikasjon har en sentral rolle i risikostyringsarbeidet. (Khan, Mashra, Lin, & Doyle, 2016) Risikokommunikasjon og kommunikasjon er tatt med i alle leddene i risikostyringsarbeidet. (Engen, et al., 2017) Det kan på mange måter sies at risikostyring er grunnen til at risikokommunikasjon ble anerkjent som et nødvendig verktøy i arbeid med å kommunisere og styre risiko. (ibid) Effektiv bruk av risikokommunikasjon vil også kunne forbedre samarbeid, koordinering og engasjement tilknyttet hele risikovurdering og risikostyrings prosessene. (Qiu, 2016) Teorien påpeker viktigheten av å velge et risikoperspektiv ved utforming av risikostyring, da ulike fagdisipliner og perspektiver på risiko vil ha ulike måter å tilnærme seg risiko. Sett under ett er det mulig og argumenterer for at de samme faktorene som anses å være barrierer i risikokommunikasjonen også er de samme utfordringene som trekkes frem i forhold til risikostyring. Ulike perspektiver på risiko, og hvordan risiko skal analyseres, vurderes og håndteres vil kunne skape kommunikasjonsproblemer, ved at ulike parter ikke ser risiko på samme måte. (Engen, et al., 2017) (Lupton, 2013)

Risikostyring har som formål å skape en balansegang mellom innovasjon og verdiskapning på en side, og unngå ulykker, skade og tap på den annen. (Aven, 2015) Risikokommunikasjonens oppgave blir her å vise til hvordan korrekt håndtering av en risiko, vil kunne fremme utvikling, samtidig som risiko reduseres gjennom ulike typer tiltak.

Det kommer frem i teorien at for å lykkes eller bedre utfallet av risikokommunikasjon vil det trolig være positivt om en kommunikator klarer å sette seg inn i budskapet og forstå informasjon, som nettopp ble overlevert. (Engen, et al., 2017)

Elementer som dialog, mulighet for å delta i prosessen for publikum, lytte til publikum, innblanding av interessenter og at all informasjon omkring risikoen bør gis ut, involvering av aktører, publikum, ledere innenfor styring av risiko har ulike ansvar og oppgaver, dialog og tillit, læring om offentlige behov og forventninger, fordeler ved å bruke små grupper og to-veis kommunikasjon er at de kan bidra til tillit, kommunikasjon ut til media bør følge en egen oppskrift, risikokommunikasjon som en prosess og pågående aktivitet, i tillegg til enkelt språk, er i teorien trukket frem som bidrag som kan bedre og føre med seg utfordringer i risikokommunikasjonsprosessen, alt etter hvilken teori man anvender (alle elementer blir ikke anvendt i alle teoriene). Qui (2016) påpeker at listen over de 20 punktene i Tabell 1. Prinsipper for risikokommunikasjon må følges for å oppnå god risikokommunikasjon.

Bruken av en-veis eller to-veis kommunikasjon vil avhenge av budskapetets formål, men i litteraturen fremkommer det i større grad at to-veis kommunikasjon bør søkes etter for å lykkes med risikokommunikasjon. (Demeritt & Nobert , 2014) (Qiu, 2016) (Schiefloe, 2011)

Demeritt & Nobert (2014) sine fire modeller henviser til «god» risikokommunikasjon og risikokommunikasjonspraksis, og dersom en aktør velger å bruke en av disse modellene skal dette i teorien kunne anses å være en god måte å lykkes med risikokommunikasjon.

Det kommer frem at en helt nøytral, åpen og ærlig inkludering av publikum vil være svært vanskelig å oppnå i arbeid knyttet til risikokommunikasjon (Qiu, 2016) (i forhold til Covello og Sandman). Dette er allikevel ikke elementer aktørene trenger å styre unna, i arbeidet med å lykkes med risikokommunikasjon. Dersom kommunikator skaper tillit og troverdighet kan dette øke muligheten til å lykkes med både kommunikasjon og risikokommunikasjon.

5 Konklusjon

Teorien forteller at det er et skille i betydning av ord og begreper i ulike kommunikasjonssammenhenger. Basert på forskningen i denne oppgaven kan det type på at språket bør tildeles en større rolle risikokommunikasjon, slik som det har i kommunikasjonsteori.

Hvordan risikokommunikasjon anvendes i risikostyring vil avhenge av hva aktøren anser å være god risikokommunikasjons praksis. Teorien påpeker viktigheten av å velge et risikoperspektiv ved utforming av risikostyring, da ulike fagdisipliner og perspektiver på risiko vil ha ulike måter å tilnærme seg risiko. Basert på dette kan det benyttes flere risikokommunikasjonsmodeller i risikostyring. De fire modellene (Demeritt & Nobert) som knyttes til god praksis av risikokommunikasjon og risikostyring i litteraturen viser alle til en mer praktisk måte å anvende risikokommunikasjon i risikostyringsarbeidet. Tabellen over prinsipper for risikokommunikasjon er mer teoretisk utformet og kan være et hjelpemiddel for å trekke inn flere komponenter som kan bidra til å styrke det videre arbeidet i de fire modellene.

Hva som kommuniseres, hvem som kommuniserer og hvordan det kommuniseres vil ha en betydning for å lykkes med risikokommunikasjon. Dersom kommunikator skaper tillit og troverdighet, og budskapet legges frem på bakgrunn av en felles forståelse av språket (ord og begreper), kan dette øke muligheten til å lykkes med både kommunikasjon og risikokommunikasjon.

I litteraturen fremkommer det i større grad at to-veis kommunikasjon bør benyttes for å lykkes med risikokommunikasjon. Bruken av en-veis eller to-veis kommunikasjon og hvilken modell innenfor risikokommunikasjon som bær anvendes som verktøy, avhenger av budskapets formål og hvilke handlinger budskapet skal føre til. Hvilke elementer som påvirker risikokommunikasjonen, avhenger av hvilken modell aktøren anvender. De 20 punktene som Qui trekker frem vil kunne være et godt supplement ved bruk av en av de fire modellene til Demeritt og Nobert. De fire modellene henviser til «god» risikokommunikasjon og risikokommunikasjonspraksis, og dersom en aktør velger å bruke en av disse modellene skal dette i teorien kunne anses å være en god måte å lykkes med risikokommunikasjon.

6 Referanser

- (U.S.), N. R. (1989). *Improving Risk Communication*. National Academies Press.
- Aam, P. (2012). Hypernytt – ny videoteknologi for ei ny allmennkringkasting – ein studie av interaktive nyheiter med levande bilde. *Norsk medietidsskrift*, ss. 233-251.
- Alnes, J. H. (2018). *Hermeneutikk*. Hentet fra Store Norske Leksikon: <https://snl.no/hermeneutikk>
- Andrews, T., & Vassenden, A. (2007). Snøballen som ikke ruller. Utvalgsproblemer i kvalitativ forskning. *Sosiologisk Tidsskrift*, ss. 151-162.
- Aven, T. (2015). *Risikostyring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Aven, T., & Renn, O. (2009). On risk defined as an event where the outcome is. *Journal of Risk Research*, ss. 1-11.
- Aven, T., & Renn, O. (2010). *Risk management and governance. Concepts, guidelines and application*. Berlin: Springer.
- Basel, A.-S. H. (2012). *The Sapir-Whorf Hypothesis Today*. Hentet fra <https://pdfs.semanticscholar.org/f34f/8988e2b01a13e4474e4374dc00d00ed4317a.pdf>
- Bateson, G. (1972). *Steps to an Ecology of Mind*. New York : Ballantine Books.
- Beck, U. (1992, Februar 1). From Industrial Society to the Risk Society: Questions of Survival, Social Structure and Ecological Enlightenment. *Theory, Culture & Society*, ss. 97-123.
- Beck, U. (1997). *Risiko og frihet*. Fagbokforlaget Vigmonstad og Bjørke AS.
- Comrie, B. (u.d.). *Language and Thought*. Hentet fra Linguistic Society of America. Advancing the Scientific Study of Language: <https://www.linguisticsociety.org/resource/language-and-thought>
- Council, I. R. (2019). *IRGC Risk Governance Framework*. Hentet fra [irgc.org](https://irgc.org/risk-governance/irgc-risk-governance-framework/) : <https://irgc.org/risk-governance/irgc-risk-governance-framework/>
- Demeritt, D., & Nobert, S. (2014, juni 9). *Models of best practice in flood risk communication and management*. Hentet fra Environmental Hazards: <https://www.tandfonline-com.ezproxy.uis.no/doi/pdf/10.1080/17477891.2014.924897?needAccess=true>
- DSB. (2018, oktober 19). *Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap*. Hentet fra [dsb](https://www.dsb.no/nyhetsarkiv/2018/du-er-en-del-av-norges-beredskap/): <https://www.dsb.no/nyhetsarkiv/2018/du-er-en-del-av-norges-beredskap/>
- Elster, J. (1989b). *Vitenskap og politikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Engen, O. H., Kruke, B. I., Lindøe, P. H., Olsen, K., Olsen, O. E., & Pettersen, K. A. (2017). *Perspektiver på samfunnssikkerhet*. CAPPELEN DAMM AS.
- Ewald, F. (1991). Insurance and Risk. I G. Burchell, C. Gordon, & P. Miller, *The Foucault effect. Studies in Governmentality* (s. 199). Chicago: The university of chicago press.

- Ewald, F. (1993). Two Infinities of Risk. I e. Brian Massumi, *The politics of everyday fear* (ss. 221-228). Minneapolis : university of Minnasota Press .
- Giddens, A. (1990). *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity*. Cambridge: Polity Press.
- Grenness, T. (2012). *Hvordan kan du vite om noe er sant. Veiviser i forsknings- og utredningsarbeid for studenter*. Cappelen Damm Akademisk.
- Hall, E. T. (1959). *Beyond Culture*. New York: Doubleday .
- Helsedirektoratet. (2019). *Kampanjer og informasjonsmateriell*. Hentet fra Helsedirektoratet. Tobakk, røyk og snus. : <https://www.helsedirektoratet.no/tema/tobakk-royk-og-snus/kampanjer-og-informasjonsmateriell>
- Jesson, J., Matheson, L., & Lacey, F. M. (2011). *Doing Your Literature Review: Treditional and Systematic Techniques*. London: SAGE Publications Ltd.
- Khan, S., Mashra, J. L., Lin, E. K.-h., & Doyle, E. E. (2016). *Link-springer-*. Hentet fra Rethinking communication in risk interpretation and action: <https://link-springer-com.ezproxy.uis.no/content/pdf/10.1007%2Fs11069-017-2942-z.pdf>
- Kjeldsen, J. E. (2013). Retorisk dannelse - hva du ikke visste du burde vite om verdens eldste kommunikasjonslære. *Norsk medietidsskrift 01/2013 (Volum20)*, ss. 71-80.
- Kjeldsen, J. E. (2014). *Hva er retorikk*. oslo: Universitetsforlaget AS.
- Krogh, T. (2012). *Hermeneutikk. Om å forstå og fortolke*. . Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Lægreid, S. (2006). Charles Taylor- For en hermeneutisk praksis i humanvitenskapelig forskning. I S. Lægreid, & T. Skorgen, *Hermeneutikk- en innføring* (ss. 305-322). Oslo: Spartacus Forlaget AS .
- Lindøe, P. H., Kringen, J., & Braut, G. (2015). *RISIKO OG TILSYN Risikostyring og rettslig regulering*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lødrup, P. (2018). *Force majeure*. Hentet fra Store norske leksikon: https://snl.no/force_majeure
- Lucy, J. A. (2001). *Sapir- Whorf Hypothesis*. Hentet fra ScienceDirect: <https://www.sciencedirect.com/topics/psychology/sapir-whorf-hypothesis>
- Lupton, D. (2013). *RISK second edition*. Oxon OX14 4RN: Routledge.
- Pearce, D. J. (2015, November 18). *ec.europa*. Hentet fra Department of War Studies: <https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/Risk%20communication%20in%20radiological%20terrorism.pdf>
- Peters, J. D. (1999). *Speaking into the air: A History of the Idea of Communication*. . Chicago.
- Pietrucha, F. J. (2014). *Supercommunicator: Explaining the complicated so anyone can understand*. AMACOM.

- Qiu, W. (2016, Januar 1). *Global Journal of Medicine and public health*. Hentet fra gjmedph: <http://gjmedph.com/uploads/VP1-Vo5No4.pdf>
- Regoniel, P. A. (2015). *Conceptual framework: a step by step guid om how to make one*. Hentet fra <https://simplyeducate.me/2015/01/05/conceptual-framework-guide/>
- Renn, O. (2008). *Risk Governance. Coping with uncertainty in a complex world*. London: Routledge.
- Renn, O. (2015). Stakeholder and Public Involvement in Risk Governance. *International Journal of Disaster Risk Science*, ss. 8-20 .
- Rimstad, R., & Braut, G. S. (2015). Literature Review on Medical Incident Command.
- Ringdalen, K. (2012). I *Enhet og mangfold. Samfunnsvitenskaplig forskning og kvantitativ metode, 3.utgave* (ss. 47-61, 96-123, 355-358,). Fagbokforlaget Vigmonstad & Bjørke AS.
- Sander, K. (2017). *Det kognitive kartet*. Hentet fra estudie.no: <https://estudie.no/det-kognitive-kartet/>
- Schiefloe, P. M. (2011). *MENNESKER OG SAMFUNN innføring i sosiologisk forståelse*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Schwebs, T., & Østbye, H. (2013). *Media i samfunnet*. Samlaget.
- Shannon , C. E., & Weaver, W. (1949). *The Mathematical Theory of Communication*. . Urbana: University of Illinois Press .
- Siegrist, M., Keller, C., & Kiers, H. (2005, Februar 25). A new look at the psychometric paradigm of perception of hazards. *Risk Analysis*, ss. 211-22.
- Sikkerhetsmyndighet, N. (2014). Risiko 2019 Krafttak for et sikrere Norge. *NSMs årlige risikorapport*.
- Sutton, J., & Veil, S. R. (2017). RISK COMMUNICATION AND SOSIAL MEDIA. I R. E. Kasperson, *Risk Conundrums. Solving Unsolvble Problems* (ss. 96-111). Milton: Routledge.
- Systematisk søking*. (2019). Hentet fra Søk og Skriv: <https://sokogskriv.no/soking/utdypende-sok/>
- Tranøy, K. E. (2019). *metode*. Hentet fra Store norske leksikon: <https://snl.no/metode>
- Ulleberg, I. (2014). *Kommunikasjon og veiledning*. Oslo: Universitetsforlaget AS .
- Wardman, J. K. (2008). *onlinelibrary.wiley*. Hentet fra The Constitution of Risk Communication in Advanced Liberal Societies: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1539-6924.2008.01108.x>
- Wikipedia. (2016). *Force majeure*. Hentet fra Wikipedia den frie encyklopedi: https://no.wikipedia.org/wiki/Force_majeure
- Wildavsky, A. (1988). *Searching for Safety* . New Brunswich, Canada: Transaction Publishers.

Wolland, S., Thommesen, K., & Årsheim, T. (2017). *VÆR SYNLIG. Kommunikasjonarbeid i offentlig sektor*. oslo: Gyldendal Akademisk.

Ytreberg, E. (2015). *Medie- og Kommunikasjonsteori*. Oslo: Universitetsforlaget .

7 Figur oversikt:

Figur 1. Risikokommunikasjon	1
Figur 2. Grunnformen til lineære kommunikasjonsmodeller	5
Figur 3. Lineær kommunikasjonsmodell	6
Figur 4. Interaktiv kommunikasjonsmodell	7
Figur 5. Sirkulært samspill	13
Figur 6. Illustrasjon av hovedpoengene i definisjonen (I).....	18
Figur 7. Det kognitive kartet	19
Figur 8. Group-Grid- Modellen.....	24
Figur 9. Fire teoretiske modeller for risikokommunikasjon	29
Figur 10. Risikokommunikasjon sin rolle i risikostyring.....	35
Figur 11. IRGC modellen.....	37
Figur 12. Sammenslått prisma-modell	56
Figur 13. Et kognitivt kart	61
Figur 14. Illustrasjon av informasjonsprosessen i risiko-meldings-modellen.....	64

8 Tabell oversikt:

Tabell 1. Prinsipper for risikokommunikasjon.....	27
Tabell 2. Fordeler og ulemper knyttet til risikokommunikasjon.....	31
Tabell 3. Søkord i Oria	48